
*Załącznik do Uchwały Nr
Rady Powiatu Bialskiego
z dnia 2018 roku*

STRATEGIA ROZWOJU Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026

Powiat Bialski – brama pomiędzy Wschodem a Zachodem

Biała Podlaska 2018

**Konwent ds. opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego
na lata 2018-2026**

**Zespół ds. opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata
2018-2026 - Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej**

- **Janusz Skólimowski – Przewodniczący**
- **Henryk Marczuk – Wiceprzewodniczący**
- **Marianna Tumulowicz – Członek**
- **Krystyna Laszuk – Członek**
- **Elżbieta Chwalczuk – Członek**
- **Anna Józwik – Członek**
- **Michał Krasa – Członek**

**Koordinacja prac:
dr Teresa Szot-Gabryś**

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE.....	6
1.1. Cel oraz podstawowe zasady opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026	6
1.2. Metodyka opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026.....	7
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ W POWIECIE BIALSKIM.....	8
2.1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO.....	8
2.1.1. Ogólna charakterystyka oraz umiejscowienie Powiatu Bialskiego.....	8
2.1.2. Sieć osadnicza	11
2.1.3. Środowisko przyrodnicze	12
2.1.4. Środowisko kulturowe i zabytki.....	24
2.2. SFERA SPOŁECZNA	28
2.2.1. Demografia	28
2.2.2. Poziom wykształcenia ludności.....	32
2.2.3. Rynek pracy	33
2.2.4. Bezrobocie.....	35
2.3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	38
2.3.1. Edukacja.....	38
2.3.2. Kultura.....	40
2.3.3. Sport.....	43
2.3.4. Ochrona zdrowia	44
2.3.5. Pomoc społeczna	45
2.3.6. Bezpieczeństwo publiczne	47
2.4. SFERA GOSPODARCZA.....	48
2.4.1. Przedsiębiorstwa	48
2.4.2. Rolnictwo.....	50
2.4.3. Turystyka.....	52
2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	54
2.5.1. Transport.....	54
2.5.2. Infrastruktura techniczna i ochrony środowiska	57
2.6. ZARZĄDZANIE.....	60
2.6.1. Finanse powiatu	60
2.6.2. Planowanie strategiczne i promocja	61
2.6.3. Kapitał społeczny	63
III. POTENCJAŁY I DEFICYTY - WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	64
IV. ANALIZA SWOT	67
V. ANALIZA PROBLEMÓW	77
VI. MISJA I WIZJA	81
VII. CELE STRATEGICZNE - OBSZARY PRIORYTETOWE.....	82
VIII. CELE OPERACYJNE - KIERUNKI DZIAŁAŃ	85
IX. ZGODNOŚĆ Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI.....	92

X. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA.....	96
10.1. Mechanizmy wdrażania Strategii	96
10.2. Metodyka przeprowadzenia ewaluacji oraz aktualizacja Strategii.....	97
XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	98
XII. PARTYCYPACJA I KONSULTACJE SPOŁECZNE	102
12.1. Mechanizmy włączenia interesariuszy w proces opracowania Strategii	
.....	102
12.2. Proces konsultacji społecznych oraz wyniki badań ankietowych.....	103
XIII. ZAŁĄCZNIKI	108
13.1. Zestawienie wykorzystanych źródeł, dokumentów i opracowań	108
13.2. Spis tabel, wykresów, map i fotografii.....	109

I. WPROWADZENIE

1.1. Cel oraz podstawowe zasady opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 jest dokumentem, który w perspektywie długoterminowej określa strategiczne kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu. Opracowana strategia stanowi ramy dla konstruowania polityki lokalnej, nastawionej zgodnie z misją zadań publicznych na zaspokojenie potrzeb i poprawę warunków życia lokalnej społeczności. Strategia rozwoju powiatu jest podstawowym dokumentem dla organów samorządowych, ponieważ stanowi podstawę dla prowadzenia polityki rozwoju lokalnego. Określa obszary, cele oraz kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni powiatowej oraz wskazuje obszary problemowe wymagające poprawy.

Proces planowania strategicznego stanowi jeden z podstawowych warunków sprawnego i efektywnego zarządzania rozwojem lokalnym. Proces ten ukierunkowuje działalność całej struktury samorządowej w taki sposób, by wyznaczone cele długoterminowe były realizowane skutecznie, przy ekonomicznym wykorzystaniu dostępnych środków. Planowanie pomaga bardziej wydajnie gospodarować zasobami, przewidywać problemy, które mogą pojawić się w niedalekiej przyszłości i odpowiednio wcześniej zacząć im przeciwdziałać, ale przede wszystkim pozwala skupić wysiłek wszystkich interesariuszy rozwoju lokalnego na zasobach i szansach, które są siłą napędową postępu społeczno-gospodarczego.

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 przygotowywana została z uwzględnieniem założeń strategicznych polityki państwa i regionu, a także uwarunkowań członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Strategia ta spełnia kilka zasadniczych funkcji:

- prezentuje kierunki rozwoju powiatu, jego społeczeństwa i gospodarki, a także jest istotnym materiałem informacyjnym w komunikacji z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi;
- strategia, jako program działania stanowi podstawę lepszego zarządzania przez administrację samorządową. Sformułowanie misji i celów strategicznych stało się punktem wyjścia do ustalenia programów operacyjnych – kierunków działań. Jest także podstawą do zarządzania określonymi zasobami materialnymi i finansowymi. Ponadto daje to szansę trafnego wydatkowania środków własnych, ubiegania się o środki krajowe oraz pomocowe Unii Europejskiej i międzynarodowych instytucji finansowych.

W przygotowanej strategii została zawarta długofalowa polityka rozwoju lokalnego. Jednakże jest to dokument elastyczny, podlagający aktualizacji. Strategia jest formą umowy społeczno-instytucjonalnej, której przygotowanie, realizacja i niezbędne modyfikacje następują w miarę zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych.

W trakcie procesu opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 zastosowano następujące zasady planowania strategicznego:

-
- **wieloletniej perspektywy** w określaniu misji, wizji, celów oraz planowanych działań, co wyraża się zastosowaniem wieloletniego planowania rozwoju powiatu w oparciu o ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej powiatu oraz istniejące problemy i potrzeby;
 - **spójności** tworzonej strategii powiatu z dokumentami planistycznymi i operacyjnymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym;
 - **kompletności i hierarchiczności**, co przejawia się nadrzędnym charakterem strategii nad planami i strategiami jednostek organizacyjnych powiatu;
 - **efektywności**, wyrażającej się opracowaniem systemu pomiaru efektów realizacji strategii;
 - **partnerstwa** w procesie planowania poprzez współpracę władz powiatowych z podmiotami reprezentującymi różne środowiska oraz instytucje, zgodnie z ideą angażowania partnerów do współpracy;
 - **partycypacji**, polegającej na prowadzeniu dialogu ze społecznością lokalną, np. poprzez konsultacje społeczne na wszystkich etapach opracowania strategii;
 - **elastyczności**, zgodnie z którą, pierwotne założenia strategii były korygowane i dostosowywane do potrzeb i postulatów zgłaszanych przez partnerów społecznych i gospodarczych zaangażowanych w proces prac nad strategią i jej późniejszego wdrażania.

Niniejsza Strategia Rozwoju Powiat Bialskiego na lata 2018-2026 ma na celu przedstawienie przyjętych planów strategicznych powiatu, w oparciu o jego zweryfikowany potencjał, zasoby oraz możliwości rozwojowe, w kontekście problemów i lokalnych potrzeb.

1.2. Metodyka opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026

Metodyka pracy przyjęta podczas procesu tworzenia Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 opiera się na modelu partycypacyjno-eksperckim. Polega ona na wykorzystaniu przy opracowywaniu strategii wiedzy o sytuacji społeczno-gospodarczej i uwarunkowaniach rozwoju, pochodzącej w różnych środowisk: administracji publicznej, jednostek organizacyjnych powiatu, Radnych Powiatu Bialskiego, jednostek samorządu terytorialnego na szczeblu gmin, organizacji pozarządowych oraz organizacji skupiających przedsiębiorców. Przedstawiciele wymienionych środowisk włączeni zostali do grona osób stanowiących Konwent do spraw opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026. Rolą Konwentu była między innymi identyfikacja potencjałów i problemów Powiatu Bialskiego, sformułowanie misji i wizji rozwoju powiatu, wypracowanie priorytetów i celów strategicznych, a także kierunków rozwoju. W proces tworzenia strategii włączona została także lokalna społeczność, poprzez udział w badaniach ankietowych oraz konsultacjach społecznych. Koordynacja prac nad opracowaniem strategii powierzona została ekspertowi zewnętrznemu, przy współpracy z powołanym Zespołem ds. Opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026, w którego skład weszli pracownicy Starostwa Powiatowego w Białej Podlaskiej.

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 składa się z trzech zasadniczych części:

- diagnostyczno-analitycznej – prowadzącej do oceny sytuacji społeczno-gospodarczej w powiecie;
- strategicznej – zawierającej określenie misji, wizji oraz celów i kierunków rozwoju;
- wdrożeniowo-ewaluacyjnej – w której wskazano system wdrażania i monitorowania strategii, a także określono system jej ewaluacji i aktualizacji.

W części diagnostyczno-analitycznej zgromadzono i wykorzystano dane statystyczne, głównie pod kątem identyfikacji i oceny poziomu natężenia zjawisk społeczno-ekonomicznych oraz stanu różnych kategorii zasobów i infrastruktury. Sporządzono analizę opisową powiatu w różnych aspektach, takich jak między innymi: położenie i zasoby naturalne, sfera i infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna, sfera gospodarcza oraz zarządzanie i promocja w powiecie. Przeprowadzona została także analiza potencjałów i deficytów, analiza SWOT oraz analiza najistotniejszych problemów do rozwiązania. Dzięki włączeniu do procesu opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 przedstawicieli różnych grup interesariuszy – członków Konwentu ds. opracowania Strategii oraz przeprowadzeniu konsultacji społecznych, odpowiada ona na problemy i potrzeby społeczności Powiatu Bialskiego. Niniejsza Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego jest także zgodna z ustaleniami zawartymi podstawowych dokumentach strategicznych, obowiązujących na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym w perspektywie finansowej 2014-2020 funduszy europejskich, a także respektuje założenia polityki spójności dla perspektywy 2021-2027.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ W POWIECIE BIALSKIM

2.1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

2.1.1. Ogólna charakterystyka oraz umiejscowienie Powiatu Bialskiego

Powiat Bialski położony jest we wschodniej Polsce, w północno-wschodniej części Województwa Lubelskiego. Wschodnia granica powiatu stanowi granicę Polski i jednocześnie Unii Europejskiej z Białorusią. Od północy Powiat Bialski graniczy z Powiatem Siemiatyckim, należącym do Województwa Podlaskiego, od zachodu z powiatami: Łosickim i Siedleckim, należącymi do Województwa Mazowieckiego oraz Łukowskim, należącym do Województwa Lubelskiego. Od południa Powiat Bialski graniczy z następującymi powiatami Województwa Lubelskiego: Włodawskim, Parczewskim i Radzyńskim. Powiat Bialski graniczy także z Białą Podlaską – miastem na prawach powiatu.

Mapa 1. Położenie Powiatu Białskiego na tle województwa lubelskiego

Źródło: www.e-mapa.net

Szczególnym atutem powiatu jest przygraniczne położenie przy ważnych transkontynentalnych szlakach komunikacyjnych: drodze E-30 (droga krajowa A2) i linii kolejowej E-20, tworzących główny korytarz komunikacyjny Europy: Madryt, Paryż, Berlin, Warszawa, Moskwa. Ruch graniczny obsługują 4 przejścia graniczne – największe na wschodniej granicy Polski. Są to 3 przejścia drogowe, tj. towarowe w Kukurykach i osobowe w Terespolu i Sławatyczach oraz przejście kolejowe w Terespolu. W 1999 r. rozszerzony został zasięg terytorialny Drogowego Przejścia Granicznego w Kukurykach o nowoczesny Terminal Samochodowy w Koroszczynie.

Powierzchnia Powiatu Bialskiego wynosi około 2 755 km². Pod względem terytorium jest to największy powiat w Województwie Lubelskim i jednocześnie trzeci co do wielkości powiat w Polsce. Siedziba Powiatu Bialskiego znajduje się w Białej Podlaskiej, która ma status miasta na prawach powiatu i nie wchodzi w skład Powiatu Bialskiego. Natomiast w skład Powiatu Bialskiego wchodzi dwa miasta: Międzyrzec Podlaski i Terespol oraz 17 gmin wiejskich: Biała Podlaska, Drelów, Janów Podlaski, Kodeń, Konstantynów, Leśna Podlaska, Łomazy, Międzyrzec Podlaski, Piszczac, Rokitno, Rossosz, Sławatycze, Sosnówka, Terespol, Tuczna, Wisznice, Zalesie.

Mapa 2. Położenie gmin Powiatu Bialskiego

Źródło: www.e-mapa.net

Jako charakterystyczne dla Powiatu Bialskiego, wyróżniające go cechy i zasoby należy wymienić:

- Przygraniczne położenie przy transkontynentalnych szlakach komunikacyjnych;
- Bezpośrednie położenie przy wschodniej granicy Unii Europejskiej;
- Bardzo dobre warunki do ekologicznej produkcji żywności i rozwoju agroturystyki;
- Miejsca o istotnych walorach turystycznych i rekreacyjnych, takie jak:
 - Stadnina Koni w Janowie Podlaskim ze słynnymi sierpniowymi aukcjami koni arabskich;

- Zabytkowe zespoły pałacowo-parkowe, m.in. w Cieleśnicy, Konstantynowie i Romanowie;

- Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie;

- Unikalne w skali kraju obiekty sakralne i miejsca kultu wyznawców religii rzymskokatolickiej i unickiej, takie jak: Kodeń, Leśna Podlaska, Pratulín, Kostomłoty oraz prawosławia w Jabłecznej;
- Liczne plenerowe imprezy folklorystyczne, m.in. „Biesiada Nadbużańska”, „Bialski Festiwal Sękaczy”, „Kultura bez Granic”, Dożynki Powiatowe;
- Urokliwe tereny nadbużańskie z Parkiem Krajobrazowym „Podlaski Przełom Bugu”.

Na terenie Powiatu Bialskiego istnieje szereg obiektów dziedzictwa kulturowego wpisanych do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ważniejsze zabytki i ciekawe miejsca obejmują obiekty sakralne oraz zespoły dworskie i pałacowe, do których zalicza się między innymi: zabytkowa drewniana cerkiew unicka z końca XVII w., obecnie kaplica rzymskokatolicka pw. św. Jerzego w Krzyczewie (Gmina Terespol), Cerkiew pw. św. Nikity w Kostomłotach (Gmina Kodeń) - jedyna na świecie katolicka parafia neounicka obrządku bizantyjsko-słowiańskiego, Sanktuarium Matki Boskiej Kodeńskiej, Dworek Kraszewskich w Romanowie (Gmina Sosnówka), Monaster św. Onufrego w Jabłecznej (Gmina Sławatycze), Mizar tatarski w Studziance, Stadnina Koni Arabskich w Janowie Podlaskim - istniejąca od 1817 r., najstarsza państwowa stadnina koni w Polsce. Wśród nowoczesnych obiektów wyróżniających Powiat Bialski należy wskazać znajdujący się w miejscowości Małaszewicze (Gmina Terespol) największy w Polsce kolejowy „suchy” port przeładunkowy, którego zdolność przeładunkowa w ciągu doby wynosi 24 tys. ton towarów.

2.1.2. Sieć osadnicza

Powiat Bialski jest stosunkowo mało zurbanizowany (wskaźnik urbanizacji wynosi 20,35%), ale charakteryzuje się stosunkowo korzystnym układem osadniczym. Na terenie powiatu zlokalizowane są 322 miejscowości wiejskie oraz 331 sołectwa. Sieć osadniczą Powiatu Bialskiego na tle Województwa Lubelskiego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Sieć osadnicza Powiatu Bialskiego na tle Województwa Lubelskiego

Wyszczególnienie	Powiat Bialski	Województwo Lubelskie	Polska	% udział w Woj. Lubel.
Gminy ogółem, w tym	19	213	2 478	8,9
• miejskie	2	20	302	10,0
w tym na prawach powiatu	-	4	65	-
• wiejskie	17	166	1 555	10,4
• miejsko-wiejskie	-	27	621	-
Miasta ogółem	2	47	923	4,3
Miejscowości wiejskie	322	3 542	41 545	9,1
Sołectwa	331	3 736	40 725	8,9

Źródło: opracowanie własne według danych z GUS, Bank Danych Lokalnych 2017

Powiat Bialski zajmuje pierwszą lokatę w Województwie Lubelskim pod względem liczby gmin – 17 gmin wiejskich oraz 2 gminy miejskie. Gminy te są bardzo zróżnicowane pod względem powierzchni, liczby miejscowości oraz sołectw. Najmniejszą liczbę miejscowości wiejskich posiada Gmina Rossosz, a największą Gmina Biała Podlaska. Dane te obrazuje poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba miejscowości wiejskich w poszczególnych gminach Powiatu Bialskiego oraz powierzchnia gmin

Wyszczególnienie	Miejscowości	Sołectwa	Powierzchnia w ha	% udział w pow. ogł.
Miasto Międzyrzec Podlaski	-	-	2 003	0,7
Miasto Terespol	-	-	1 011	0,4
Gmina Biała Podlaska	44	41	32 540	11,8
Gmina Drelów	18	18	22 805	8,3
Gmina Janów Podlaski	18	18	13 577	4,9
Gmina Kodeń	16	19	15 104	5,5
Gmina Konstantynów	14	14	8 692	3,2
Gmina Leśna Podlaska	17	17	9 823	3,6
Gmina Łomazy	17	19	19 861	7,2
Gmina Międzyrzec Podlaski	35	33	26 093	9,5
Gmina Piszczac	22	21	17 020	6,2
Gmina Rokitno	12	17	14 089	5,1
Gmina Rossosz	6	8	7 648	2,8
Gmina Sławatycze	13	12	7 189	2,6
Gmina Sosnówka	13	13	14 836	5,4
Gmina Terespol	26	25	14 149	5,1
Gmina Tucznia	17	19	16 955	6,1
Gmina Wisznice	14	16	17 320	6,3
Gmina Zalesie	20	21	14 711	5,3
Razem	322	331	275 426	100,0

Źródło: opracowanie własne według danych z GUS, Bank Danych Lokalnych 2017

Do największych gmin wiejskich Powiatu Bialskiego, pod względem zajmowanego terytorium należą gminy: Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Drelów i Łomazy natomiast najmniejszą powierzchnię posiadają gminy: Sławatycze, Rossosz oraz Konstantynów.

2.1.3. Środowisko przyrodnicze

Rzeźba terenu

Według podziału fizyczno-geograficznego Polski Kondrackiego (1994) obszar Powiatu Bialskiego położony jest w obrębie dwóch dużych jednostek geograficznych. Północna część powiatu znajduje się w granicach Prowincji Nizu Środkowoeuropejskiego

i należy do Niziny Południowopodlaskiej, zaś południowa część powiatu położona jest w granicach Nizy Zachodniorosyjskiego i należy do Polesia Zachodniego. Granica tych jednostek geograficznych przebiega równoleżnikowo po linii rzeki Krzny od Bugu do Międzyrzecza Podlaskiego, a dalej skręca południkowo. W obrębie Niziny Południowopodlaskiej wyróżnić można 2 mezoregiony. Są to: Podlaski Przełom Bugu i Równina Łukowska, a w granicach Polesia Zachodniego 3 mezoregiony, są to: Zakłęsłość Łomaska, Równina Kodeńska i Polesie Brzeskie.

Ukształtowanie terenu Powiatu Bialskiego jest na ogół dość płaskie, z niewielkimi deniwelacjami, nie licząc doliny Bugu, która wcina się w otaczające ją wysoczyzny na głębokość 30 - 60 m. W obrębie Podlaskiego Przełomu Bugu znajduje się najbardziej na północ wysunięta część powiatu. Natomiast północno-zachodnia część powiatu leży w obrębie Równiny Łukowskiej. Jest to płaski obszar, pochylający się ku południowemu wschodowi od 140 do 170 m n.p.m. Rzeźba tego mezoregionu jest mało zróżnicowana - dominuje krajobraz równinny ze słabo zaznaczonymi dolinami rzek.

Zakłęsłość Łomaska zajmuje powierzchnię ok. 800 km² na południe od Równiny Łukowskiej, oddzielona od niej doliną Krzny. Jest to płaski teren o najmniejszej w powiecie wysokości bezwzględnej. Miejscami występują pozostałe z dawnych moren ostańce – niewielkie, spłaszczone pagórki piaszczysto-żwirowe.

Równina Kodeńska zajmuje obszar 930 km² pomiędzy dolinami Zielawy, Krzny i Bugu. Rzeźba terenu jest dość monotonna, o niewielkim rozczłonkowaniu i małych deniwelacjach. Liczne są podmokłości i torfowiska.

W obrębie Powiatu Bialskiego znajduje się też niewielka część Polesia Brzeskiego w postaci doliny Bugu w okolicach Terespola.

Pokrywa glebowa

Pokrywa glebowa wraz z warunkami klimatycznymi i hydrologicznymi stanowią główne elementy naturalnych warunków rozwoju rolnictwa. Na obszarze Powiatu Bialskiego można wyróżnić następujące, podstawowe typy gleb:

- brunatne – właściwe, wyługowane, kwaśne, bielcowane,
- bielcowe – właściwe, torfiaste, murszaste,
- skrytobielcowe – płowe, bagienno-torfowe, pobagienno-murszowe i czarne ziemie,
- aluwialne (mady).

W Powiecie Bialski dominują gleby o niskich klasach bonitacyjnych. Sporadycznie występują gleby klasy I, czy II. Natomiast dominują gleby klasy IV i V, które łącznie z glebami klasy VI zajmują ponad 80% powierzchni gruntów ornych.

Podobnie kształtuje się sytuacja w odniesieniu do użytków zielonych. Przeważającą ich część zajmują gleby zakwalifikowane do klas bonitacyjnych IV i V, których udział stanowi około 81% powierzchni użytków zielonych.

Zasoby wodne

Największymi rzekami Powiatu Bialskiego są: Bug, który stanowi jego wschodnią i północną granicę oraz największy na tym terenie jego dopływ – Krzna z całym prawie

swoim dorzeczem. Bug jest rzeką nieuregulowaną, co decyduje o znacznym zróżnicowaniu szerokości koryta i głębokości nurtu. Na wielu odcinkach rzeka silnie meandruje, występują liczne rozlewiska i płycizny oraz starorzecza. Przez teren powiatu przepływa 29 rzek o łącznej długości około 540 km. Do największych pod względem długości należą: Zielawa, Lutnia, Czapelka, Grabarka, Klukówka, Grabar-Kałamanka, Muława. Przez teren powiatu przebiega także największy w regionie kanał nawadniająco-odwadniający Wieprz-Krzna. Odcinek Kanału Wieprz -Krzna zlokalizowany na terenie powiatu ma długość 17 km. Część systemu melioracyjnego kanału tworzą jeziora zamienione na zbiorniki retencyjne oraz kilka sztucznych zbiorników wodnych jak: Mosty, Zahajki, Żelizna. Woda z kanału jest wykorzystywana do nawadniania łąk w sposób bezpośredni lub przez system doprowadzalników i zbiorników retencyjnych.

Użytkowanie gruntów

Powiat Bialski, podobnie jak całe Województwo Lubelskie jest powiatem typowo rolniczym. Na 275 426 ha ogólnej powierzchni powiatu, użytki rolne stanowią prawie 67% powierzchni, a same grunty orne około 44% powierzchni. Z uwagi na przewagę gleb gorszej bonitacji (IV, V klasa) w powiecie, dość znaczny udział w strukturze użytkowania gruntów mają łąki i pastwiska. Zajmują one 18,77% powierzchni powiatu.

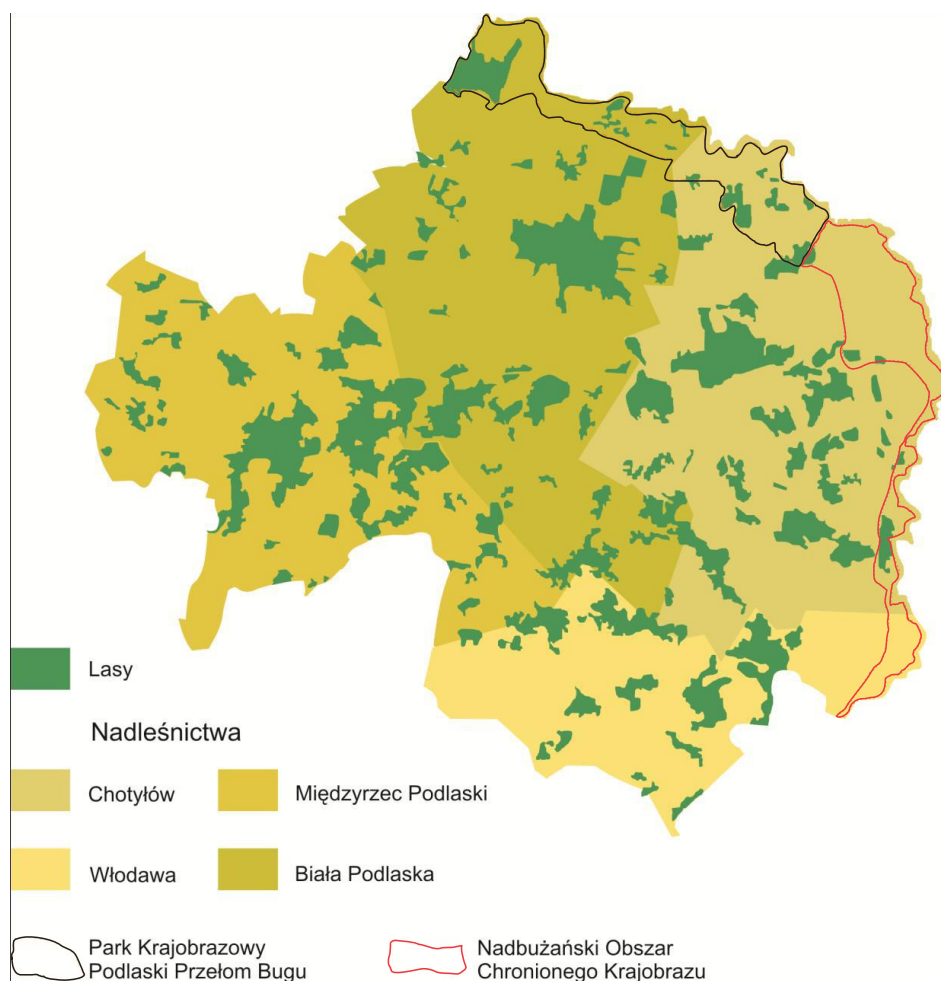
Tabela 3. Struktura użytkowania ziemi w Powiecie Bialskim na dzień 01.01.2017

Wyszczególnienie	Powiat Bialski w ha	Powiat Bialski – udział %	Województwo Lubelskie – udział %	Polska – udział %
Użytki rolne, w tym	184 519			
grunty orne	122 239	44,38	52,22	47,5
Sady	2 602	0,94	1,35	0,9
Łąki	37 214	13,51	9,92	7,3
Pastwiska	14 485	5,26	2,96	3,0
Pozostałe	7 979	2,90	4,43	2,0
Lasy (i grunty leśne)	78 547	28,52	23,28	30,7
Pozostałe grunty	12 360	4,49	5,84	8,6
Ogółem	275 426	100	100	100

Źródło: opracowanie własne według danych <http://lublin.stat.gov.pl/dane-o-województwie/powiaty>

Powiat Bialski charakteryzuje się znaczną lesistością, gdyż lasy stanowią około 28,5% jego powierzchni. Zajmują one 78,5 tys. ha powierzchni. Terytorialne rozmieszczenie lasów powiatu jest nierównomierne. Niektóre gminy są ubogie w lasy, np. Gmina Sławatycze, gdzie lesistość nie przekracza 10%. Duże zespoły leśne skupione są w rejonie Międzyrzecza Podlaskiego i Białej Podlaskiej. Część obszarów leśnych oraz znaczne tereny położone w dolinie rzeki Bug stanowią obszary chronione.

Mapa 3. Lasy i obszary chronione na terenie Powiatu Bialskiego

Źródło: Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2007-2015

Obszary chronione

Powiat Bialski stanowi obszar o wyjątkowych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Tereny najcenniejsze pod względem wartości biologicznych, przyrodniczych i krajobrazowych objęte są ochroną. Około 12% powierzchni powiatu objętych jest różnymi formami ochrony. Na terenie powiatu wyróżniamy następujące obszary chronione:

- Obszar Natura 2000, Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO): PLB 14001 „Dolina Dolnego Bugu”, PLB060003 „Dolina Środkowego Bugu”, PLB060015 „Zbiornik Podedworze”, PLB060014 „Uroczysko Mosty-Zahajki”;
- Obszar Natura 2000, Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO): PLH140011 „Ostoja Nadbużańska”, PLH060004 „Dobryń”, PLH060053 „Terespol”, PLH060032 „Poleska Dolina Bugu”, PLH06_57 „Horodyszcze”, PLH06_63 „Dolina Krzny”, PLH06_13 „Obuwik w Uroczysku Świdów”;
- Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”, o powierzchni w Powiecie Bialskim 15 511 ha, otulina parku: 9 222 ha;

-
- Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu: 11 340 ha;
 - osiem rezerwatów przyrody: Chmielinne, Czaplí Stóg, Dobryń, Liski, Łęg Dębowy, Omelno, Stary Las, Szwajcaria Podlaska – o łącznej powierzchni 477 ha;
 - użytki ekologiczne: 243 ha;
 - pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej.

Obszary chronione stanowią cenne zasoby naturalne powiatu, a jednocześnie tereny atrakcyjne turystycznie. Poniżej opisano walory najcenniejszych obszarów chronionych.

„Dolina Dolnego Bugu” (PLB 14001) oraz „Ostoja Nadbużańska” (PLH140011)

Obszar obejmuje ok. 260 km odcinek doliny Bugu od ujścia Krzyny do Jeziora Zegrzyńskiego. Większość doliny pokrywają suche, ekstensywnie użytkowane pastwiska. Obszary bagienne są usytuowane głównie przy ujściach rzek, dopływów Bugu, oraz wokół pozostałych fragmentów dawnych koryt rzecznych. Koryto Bugu jest w większości nie zmienione przez człowieka, pozostały tu liczne, piaszczyste wyspy, nagie lub porośnięte wierzbowymi lub topolowymi łęgami nadrzecznymi; wzdłuż rzeki występują dobrze rozwinięte zarośla wierzbowe. Pierwsza terasa rzeki obfituje w starorzecza, zróżnicowane pod względem wielkości, głębokości i stopnia porośnięcia przez roślinność wodną. Do ostoi włączony jest także kompleks lasów liściastych między miejscowościami Drażniew i Platerów. Lasy zajmują niecałe 20% obszaru. Dominują siedliska nieleśne: łąki i pastwiska oraz uprawy rolnicze. Łącznie na terenie Powiatu Białskiego, w gminach Janów Podlaski, Konstantynów, Rokitno, Terespol znajduje się 7 915,2 ha obszaru „Doliny Dolnego Bugu”, co stanowi 12,5% jej obszaru. Obszar ten w części pokrywa się z Parkiem Krajobrazowym „Podlaski Przełom Bugu”.

„Dolina Środkowego Bugu” (PLB060003)

Obszar stanowi odcinek doliny Bugu między okolicą miejscowości Gołębie, gdzie rzeka, płynąca przez terytorium Ukrainy staje się rzeką graniczną, a Terespołem. Na całym tym odcinku rzeka ma naturalny charakter, z licznymi meandrami i starorzeczami. Koryto jest głęboko wcięte, skarpy osiągają kilka metrów wysokości. Dolina rzeki zajęta jest przez łąki, miejscami niewielkie płyty zdegradowanych lasów nadrzecznych, kępy zarośli wierzbowych i pola uprawne. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: błotniak łąkowy, bocian biały, derkacz, dzięcioł białoszyi, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, zimorodek, brodziec piskliwy, krwawodziób, rybitwa białoskrzydła, rycyk. Bogata jest flora roślin naczyniowych, w tym wiele gatunków rzadkich i zagrożonych w Polsce. Łącznie na terenie Powiatu Białskiego, w gminach Kodeń, Sławatycze, Terespol znajduje się 4 840,1 ha, co stanowi 19,2 % tego obszaru. Jest to fragment doliny Bugu, chronionej w całości jako Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu.

„Zbiornik Podedworze” (PLB060015)

Obszar obejmuje zbiornik retencyjny Podedwórze, wchodzący w skład systemu Kanału Wieprz-Krzna oraz otaczające tereny leśne, tereny rolne i podmokłe łąki. Dwa duże ciekі wodne tego terenu to Zielawa i Kanał Wieprz-Krzna. Lesistość obszaru wynosi około

30%, z czego połowa to podmokłe olsy i siedliska łąkowe. Występuje tu wiele chronionych gatunków ptaków. Znajduje się tutaj jedno z nielicznych w Polsce stanowisk lęgowych podgorzałki. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: bączek, podgorzałka, puchacz. Stosunkowo dużą liczebność osiąga bąk. Obszar chroniony „Zbiornik Podedworze” położony jest częściowo na terenie Gminy Wisznice (96,8ha z 282 ha).

Fotografia 1. Zbiornik Podedworze

Źródło: <https://wedkuje.pl>

„Uroczysko Mosty-Zahajki” (PLB060014)

Obszar obejmuje dwa sąsiadujące ze sobą, niezbyt głębokie zbiorniki retencyjne (390 ha oraz 240 ha) położone w zlewni rzek Hanny, dopływu Bugu i Zielawy, wpadającej do Krzyny, otoczone lasami mieszanymi i bagiennymi olszynami (130 ha). W sąsiedztwie zbiorników znajdują się też pola orne i pastwiska. Około 30% powierzchni zbiorników porośnięta jest szuwarami i zaroślami wierzbowymi. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej następujących gatunków ptaków: puchacz, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna. Na terenie Powiatu Bialskiego, w Gminie Sosnówka znajduje się 0,1 ha opisywanego obszaru chronionego.

„Dobryń” (PLH060004)

Rezerwat o powierzchni 87,78 ha położony jest na północnej granicy Polesia Lubelskiego, w Gminie Zalesie. Zajmuje on wyniesioną około 140 m n.p.m. i opadającą w kierunku północno-wschodnim równinę akumulacyjną osadów rzecznych i wodnolodowcowych. Różnice wysokości względnej dochodzą do 10 m. Obszar stanowią

łagodne zbocza rozległej doliny, nachylone ku południowemu wschodowi i północnemu wschodowi, porośnięte lasem. Występują tu naturalne fitocenozy grądu subkontynentalnego z wieloma przestojami dębu szypułkowego w wieku ponad 200 lat, płaty łągu olszowo jesionowego oraz olsy porzeczkowe i zarośla wierzbowe. Znajdują się tu stanowiska wielu gatunków roślin chronionych.

„Terespol” (PLH060053)

Obszar chroniony zajmuje powierzchnię 24,93 ha i znajduje się w Terespolu. Terespol to miasto położone nad Bugiem. Fort położony na zachodnim jego przedmieściu był elementem Twierdzy Fortowej Brześć (obecnie po białoruskiej stronie). Obszar słynie jako siedlisko nietoperzy. Jest to także jedno z ważniejszych zimowisk mopska w Polsce Wschodniej.

„Poleska Dolina Bugu” (PLH060032)

Obszar położony jest w dolinie rzeki Bug, przepływającej przez Polesie Zachodnie, w rejonie miejscowości Skryhiczyn na południu, Husynne, Hnyszów, Stulno oraz Dołhobrody i Jabłeczna w części północnej. Wyznacza granicę państwową pomiędzy Polską i Ukrainą. W ostoi znalazła się lewobrzeżna część doliny. Obszar składa się z 6 części obejmujących najcenniejsze przyrodniczo i wybitnie atrakcyjne krajoznawczo odcinki doliny środkowego Bugu. Rzeka ma tu charakter naturalny, z licznymi meandrami i starorzeczami, rozległymi kompleksami wielogatunkowych, ekstensywnie użytkowanych łąk, wśród których znajdują się łagodne, piaszczyste wzniesienia z murawami ciepłolubnymi, a w obniżeniach terenu - płaty łągów i zarośli wierzbowo-topolowych. Dolina Bugu jest jedną z niewielu zachowanych w stanie nie zmienionym dolin dużych rzek europejskich. Poleski odcinek obejmuje najcenniejsze zespoły ekstensywnie użytkowanych łąk, z licznymi starorzeczami. Cała dolina Bugu jest uważana za korytarz ekologiczny o randze europejskiej. Opisany obszar chroniony w obrębie Powiatu Białskiego, leży na terenach należących do gmin Sławatycze i Kodeń.

„Horodyszcze” (PLH06_57)

Obszar o powierzchni 25,43 ha obejmuje mozaikę muraw bliśniczkowych, suchych wrzosowisk i zarośli jałowca na wrzosowiskach. Zbiorowiska wykształcone są w typowej formie. Dodatkowym walorem jest jedna z najbogatszych w kraju populacji motyla - modraszka ariona. Obszar „Horodyszcze” znajduje się na terenie Gminy Wisznice.

„Dolina Krzny” (PLH06_63)

Ostoja „Dolina Krzny”, o powierzchni 36,54 ha, znajduje się na terenie Gminy Wisznice. Obejmuje ona łąki w dolinie Krzny leżące na południe od miejscowości Kijowiec. Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Kondrackiego obiekt ten znajduje się na północnym skraju Zakłęsłości Łomaskiej wchodzącej w skład Polesia Podlaskiego. Na terenie tego obszaru przeważają zbiorowiska łąkowe. Występują tu świeże łąki użytkowane ekstensywnie, a także łąki wilgotne. W obniżeniach terenu i w otoczeniu starorzeczy wykształciły się zbiorowiska szuwarowe z klasy Phragmitetea. Niewielki udział powierzchniowy mają zbiorowiska wodne występujące w starorzeczach, rowach melioracyjnych i w rzece.

„Obuwik w Uroczysku Świdów” (PLH06_13)

Niewielki kompleks leśny położony w dolinie rzeki Białki o terenie płaskim. Podłoże stanowi mozaika torfów i gruntów mineralnych. Las graniczy z dużym zbiornikiem retencyjnym „Żelizna”. Obszar wyznaczony w celu ochrony licznej populacji obuwika pospolitego. Stanowisko wypełnia lukę w zasięgu gatunku, jest znacznie oddalone od stanowisk w południowej części województwa lubelskiego. Ma duże znaczenie z powodu zajmowania nietypowego siedliska, jakim jest grąd niski. 14% obszaru zajmuje dobrze zachowana dąbrowa ciepłolubna. Siedlisko zajmuje powierzchnię 203 ha i znajduje się na terenie Gminy Zalesie.

Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”

Granice parku i jego otuliny położone są w dwóch województwach, mazowieckim i lubelskim i obejmują fragmenty ośmiu gmin. Powierzchnia parku wynosi 30 904 ha, a otuliny dalsze 17 131 ha. Północno-wschodnia granica parku oparta jest o rzekę Bug, która na odcinku od wsi Kukuryki do wsi Gnojno jest rzeką stanowiącą Granicę Państwa z Białorusią. Długość Parku w linii prostej wynosi 65 km, przeciętna szerokość w części północnej 6 km, a w części południowej 3 - 5 km. Park wraz z otuliną w całości jest położony na terenach następujących gmin: Łosice, Platerów, Sarnaki, Konstanyńów, Janów Podlaski, Rokitno, Zalesie i Terespol.

Fotografia 2. Podlaski Przełom Bugu

Źródło: <http://krainabugu.pl/rezerwat-szwajcaria>

Głównym walorem przyrodniczym parku jest nie poddana regulacji, meandrująca o dużym stopniu naturalności rzeka Bug. Jej szeroka, malownicza pradolina z licznymi starorzeczami, dopływami i oczkami wodnymi wytworzyła optymalne warunki dla występowania bogatej szaty roślinnej. Wzgórza morenowe porośnięte są lasami przechodzącymi w pola uprawne a w dolinach rzek dominują łąki poprzecinane

starorzeczami, zwanymi przez mieszkańców „bużyskami” i porośnięte na krawędziach zaroślami wierzbowymi i łęgami topolowo – wierzbowymi, które są bardzo rzadkie w dzisiejszej Europie.

Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu

Tereny położone w lewobrzeżnej części doliny Bugu posiadają wyjątkową, niezmaconą niszczącą działalnością człowieka przyrodę. Aby utrzymać w niezmienionym stanie jej naturalne oblicze utworzono w 1990 roku Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu, sięgający od granicy z dawnym województwem chełmskim na południu do ujścia Krzny na północy. Jest to teren chroniony ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także funkcją korytarzy ekologicznych. Około 90% Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu znajduje się na terenie Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

Fotografia 3. Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu

Źródło: <http://krainabugu.pl/horodlo-i-okolice/>

Rezerwat Chmielinne

Jest to rezerwat leśny utworzony w 1967 roku na powierzchni 67,20 ha. Położony jest w gminie Leśna Podlaska i zajmuje znaczną część kompleksu leśnego po obu stronach drogi Leśna Podlaska – Witulin. Obiekt najbardziej znany jest z łąkowo kwitnących wczesną wiosną zawilców gajowych. Rezerwat utworzono w celu zachowania lasu łęgowego w szerokiej dolinie Klukówki. Występuje tu również wiele innych cennych zespołów roślinnych: najliczniej grąd lipowo – grabowy a na wyniesieniach bór sosnowo – dębowy. Na skłonach w kierunku rzeki zasilanych wodami przepływowymi wykształcił się łęg jesionowo – olszowy, gdzie masowo występuje czeremcha. W zagłębieniach terenu z utrzymującą się dłużej wodą rośnie ols porzeczkowy. W rezerwacie stwierdzono liczne gatunki chronione m.in.: widłak wroniec, orlik pospolity, bluszcz pospolity, wawrzynek

wilczełyko, parzydło leśne, oraz gatunki rzadkie: zawilec żółty, jaskier kaszubski, zdrojówka rutewkowata, kokorycz pełna.

Rezerwat Czapli Stóg

Rezerwat faunistyczny utworzony w 1987 roku na powierzchni 4,82 ha. Położony jest w Gminie Terespol, w pobliżu Nepli. Rezerwatem jest południowo – zachodni fragment rosnącego na wzniesieniu Lasu Nepelskiego. Położony jest około 1,5 km od drogi Neple – Krzyczew, za tzw. wzgórzem „Kamiennej Baby”. Obszar rezerwatu leży na terenie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”. Przedmiotem ochrony jest kolonia lęgowa czapli siwej, która zasiedla około 40 gniazd. Dogodnym warunkom jej bytowania sprzyja sąsiedztwo rozlewisk w widłach Krzyny i Bugu. Występuje tu także ponad 30 gatunków ptaków śpiewających. Ochroną objęto las w wieku 100 – 120 lat, o jednolitym typie, którym jest grąd trzcinnikowy. Gatunkami dominującymi są: sosna zwyczajna, grab zwyczajny, brzoza brodawkowata. W podszyciu dominuje: leszczyna, grab, czeremcha, trzmielina, jarzab oraz będące pod częściową ochroną: kalina koralowa i kruszyna.

Rezerwat Dobryń

Rezerwat leśny, utworzony w 1983 roku na powierzchni 86,60 ha. Położony jest w Gminie Zalesie, Leśnictwo Wólka Dobryńska. Zajmuje fragment dużego kompleksu leśnego po stronie północnej od drogi międzynarodowej A-2 pomiędzy Zalesiem a Wólką Dobryńską. Celem ochrony jest zachowanie lasu o charakterze naturalnym z licznymi okazami pomnikowych dębów. Wyróżniającymi się zespołami leśnymi są: ols porzeczkowy, lęg olszowo – jesionowy, oraz grądy. Wśród drzew dominują: dąb szypułkowy, olsza czarna – osiągająca wiek ponad 100 lat, grab zwyczajny, brzoza brodawkowata, sosna, jesion. W rezerwacie rósł najokazalszy dąb szypułkowy – pomnik przyrody „Król Dębów”, od kilkunastu lat martwy, lecz nawet powalony imponuje swoją wielkością. W rezerwacie występują liczne gatunki chronione ze świata roślin: widłak jałowcowaty, orlik pospolity, wawrzynek wilczełyko, gnieźnik leśny oraz gatunki rzadkie: fiołek przedziwny, miodownik melisowany i inne. Przedstawicielami zwierząt chronionych są bocian czarny, orlik krzykliwy.

Rezerwat Liski

Jest to rezerwat leśny utworzony w 1981 roku na powierzchni 128,84 ha. Położony w Gminie Drelów, Leśnictwo Zahajki. Rezerwat znajduje się w odległości około 2 km od granic Międzyrzecza Podlaskiego i przylega do drogi w kierunku Drelowa. W rezerwacie wyznaczono ścieżkę dydaktyczno-przyrodniczą. Celem ochrony jest zachowanie lasu o charakterze naturalnym z różnorodnymi zespołami roślinnymi oraz gatunkami roślin rzadkich i chronionych. Wśród wielogatunkowego drzewostanu wiele okazów osiąga rozmiary drzew pomnikowych. Wyróżniono tu 8 typów zbiorowisk roślinnych, w tym: bór mieszany i wilgotny, torfowisko wysokie, grąd lipowo – grabowy oraz grąd niski. Rezerwat jest ostoją fauny, w tym rzadkiego gatunku ssaków – orzesznicy. Ponadto występuje tu jeź wschodni, wiewiórka, wiele gatunków ptaków: kruk, dzięcioł średni. Licznie występują mrowiska mrówki rudnicy.

Rezerwat Łęg Dębowy

Jest to rezerwat leśny utworzony w 1972 roku na powierzchni 132,38 ha. Położony jest na terenie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu” w gminie Janów Podlaski, w pobliżu jednego z licznych zakoli Bugu. Rezerwat dostępny jest od strony łąk Stadniny Koni, tworzących urokliwy krajobraz otwartych przestrzeni z licznymi naturalnymi zadrzewieniami śródpolnymi. Przedmiotem ochrony jest kompleks starego drzewostanu obejmujący cenne przyrodniczo zbiorowiska leśne i szuwarowe oraz wyjątkowo liczne gatunki chronione roślin i zwierząt, szczególnie ptaków. Ciekawostką jest występowanie dębu szypułkowego, o wydłużonych liściach, odmiany charakterystycznej dla żyznych gleb namułowych. W rezerwacie występuje ponad 400 gatunków roślin naczyniowych, w tym 22 chronionych i osobliwości m.in.: nasięźrał pospolity, podejźrzon księżycowy, konitrut błotny. W drzewostanie dominuje dąb szypułkowy z licznymi pomnikami przyrody dochodzącymi do 450 cm obwodu. Wśród zwierząt na wyróżnienie zasługuje występowanie: jelonka rogacza, bociana czarnego, orlika krzykliwego, zimorodka i kani czarnej.

Rezerwat Omelno

Najstarszy na terenie powiatu rezerwat leśny, utworzony już w 1965 roku na powierzchni 26,97 ha, położony w Gminie Drelów, Leśnictwo Turów. Charakter rezerwatu kształtuje jego usytuowanie w dolinie rzeki Białki. Uroczysko Omelno znajduje się na granicy powiatu, na północ od wsi Lisiowólka. W pobliżu Drelowa, jest to drugi rezerwat obok rezerwatu Liski. Celem ochrony rezerwatowej jest zachowanie lasu lipowego pochodzenia naturalnego ze starodrzewem dębowo – lipowym w wieku ponad 120 lat. Drzewostan tworzą ponadto: jawor, klon zwyczajny, wiąz górski, wiąz pospolity, grab zwyczajny. W bogatym runie na szczególną uwagę zasługują: wawrzynek wilczelyko, bluszcz pospolity, lilia złotogłów, turówka leśna. W sąsiedztwie rezerwatu występują cenne zbiorowiska łąkowe, łęgowe i olsy z licznymi gatunkami chronionymi i rzadkimi, co przemawia za potrzebą powiększenia powierzchni objętej tą formą ochrony.

Rezerwat Stary Las

Rezerwat leśny utworzony w 1995 roku na powierzchni 5,88 ha, w Gminie Konstantynów, Leśnictwo Konstantynów. Znajduje się on w odległości 3 km od Konstantynowa, przy drodze do Gnojna. Zajmuje fragment dużego kompleksu leśnego na jego południowym skraju w sąsiedztwie osady leśnej. Przedmiotem ochrony jest dobrze wykształcony grąd z fragmentami boru mieszanego, z gatunkami dominującymi dębem szypułkowym i sosną zwyczajną w wieku około 130 lat. Drzewostan tworzą ponadto: modrzew europejski, grab pospolity i jesion wyniosły. Rezerwat jest ostoją wielu gatunków ptaków właściwych dla tego typu siedliskowego lasu. Charakterystyczną cechą jest obecność przedstawiciela gołębiowatych – siniaka, gatunku ściśle związanego ze starymi, dziuplastymi drzewami. Jest to kolejny rezerwat leżący na terenie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”.

Rezerwat Szwajcaria Podlaska

Rezerwat leśno-krajobrazowy utworzony w 1995 roku na powierzchni 24 ha, w Gminie Terespol. Zajmuje obszar poniżej ujścia Krzny do Bugu i rozciąga się wzdłuż rzeki Bug, na północ od drogi Nепle – Bohukały tzw. „nadbużanki”. Obszar rezerwatu leży na terenie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”. Rezerwat utworzono w celu

zachowania walorów krajobrazowych oraz ochrony zbiorowisk leśnych i wodnych odznaczających się dużym stopniem naturalności. Obiekt obejmuje interesujący pod względem geomorfologicznym przełomowy odcinek Bugu z głębokimi jarami, stromym miejscami brzegiem, gdzie różnica poziomów dochodzi do 30 m. Starorzecza tworzą malownicze zbiorniki wodne z wyspami i zakolami. Różnorodność siedlisk obfituje w liczne gatunki chronionych roślin: orlik pospolity, wawrzynek wilczelyko, naparstnica zwyczajna oraz zwierząt, których reprezentantem jest żółw błotny. Rezerwat stwarza dogodne warunki rozwoju płazów, z których na uwagę zasługuje występowanie ropuchy szarej i kumaka nizinnego. Swoje miejsca lęgowe ma tu wiele gatunków ptaków.

Fotografia 4. Rezerwat „Szwajcaria Podlaska” w Parku Krajobrazowym „Podlaski Przełom Bugu”

Źródło: <http://www.parki.lubelskie.pl>

Pomniki przyrody

Na terenie Powiatu Bialskiego tą formą ochrony objęto 273 obiekty, w tym:

- 188 pojedynczych drzew;
- 54 grupy drzew;
- 4 aleje;
- 24 głazy narzutowe oraz
- 3 inne obiekty, tj. stanowiska naturalne: 3 gatunków widłaka, wawrzyńka wilczelyko, jałowca.

Do najciekawszych pomników przyrody na terenie powiatu należą: 4 okazałe, około 300 letnie dęby szypułkowe, rosnące wokół klasztoru w Leśnej Podlaskiej, sędziwy 350 letni

„Dąb Miłości” w Leśnictwie Leśna, związany historycznie z czasami Unitów na Podlasiu. Interesującym okazem jest potężny dąb szypułkowy o obwodzie 480 cm, znajdujący się przy plebani w Międzyrzeczu Podlaskim (według przekazu, został on posadzony w roku uchwalenia Konstytucji 3 Maja). Ponadto 40 okazałych dębów rośnie na pastwiskach i łąkach w obrębie klasztoru prawosławnego w Jablecznej.

Fotografia 5. „Dąb Miłości”, Leśna Podlaska

Źródło: <http://www.polskaniezwykla.pl>

2.1.4. Środowisko kulturowe i zabytki

Zabytki kultury sakralnej

Obszar Powiatu Bialskiego cechuje wynikająca z uwarunkowań historycznych wielokulturowość i wielowyznaniowość. Ziemie południowego Podlasia i Polesia, a więc obszaru Powiatu Bialskiego były przez wiele wieków terenami pogranicza, na którym ścierały się wpływy Polski, Rusi i Litwy. Swą obecność na tym terenie zaznaczyli także Jadźwingowie, Krzyżacy i Tatarzy. Z uwagi na burzliwe dzieje tych ziem oraz wielowiekowe krzyżowanie się kultur wschodu i zachodu a także wielu religii, teren powiatu bialskiego obfituje w liczne obiekty dziedzictwa kulturowego niespotykane w innych częściach kraju. Kulturowy krajobraz obecnych ziem Powiatu Bialskiego przez

wieki kształtowali żyjący obok siebie chrześcijanie obrządku rzymskokatolickiego, grekokatolickiego i prawosławnego. Mieszkańcami tego terenu byli także Żydzi i mahometanie, Polacy, Rusini i Białorusini, Tatarzy, Niemcy i Siedmiogrodzianie. Ma to obecnie swoje odzwierciedlenie w różnorodności zabytkowej architektury o charakterze świeckim i sakralnym.

W wykazie zabytków wpisanych do rejestru „A” zabytków nieruchomych Województwa Lubelskiego (według stanu na dzień 31 grudnia 2017 r.) zamieszczonych jest 151 wpisów blisko 400 zabytków i ich zespołów znajdujących się na terenie Powiatu bialskiego. Natomiast w wykazie zabytków wpisanych do rejestru „C” zabytków archeologicznych Województwa Lubelskiego (na dzień 31.12.2017) znajdują się 4 wpisy dotyczące ochrony grodzisk z terenu powiatu.

Dawne, drewniane cerkwie unickie

Wśród wielu zabytkowych obiektów należy wyróżnić szczególnie cenne, jakimi są dawne, drewniane cerkwie unickie, znajdujące się w miejscowościach:

- Krzyczew – dawna cerkiew unicka z początku XVI wieku, na skarpie Bugu (obecnie kaplica rzymskokatolicka);
- Rokitno – cerkiew unicka posiada malowniczą bryłę z błyszczącą czaszą umieszczoną centralnie kopuły (obecnie świątynia katolicka);
- Kostomłoty – cerkiew z zabytkowym ikonostasem do dziś służy wyznawcom obrządku bizantyjsko-słowiańskiego - Sanktuarium Unitów Podlaskich;
- Cerkwie w Bublu, Ortelu Królewskim, Kościeniewiczach, Horbowie, Rozwadówce, Witorożu - świątynie te pełnią obecnie rolę kościołów katolickich.

Kościoły, zespoły klasztorne i cerkwie murowane

W Janowie Podlaskim usytuowany jest barokowy kościół św. Trójcy (od 1818 r. do 1867 oraz od 1918 do 1924 w randze katedry, od 2018 bazylika mniejsza). W jego podziemiach znajduje się trumna ze zwłokami Adama Naruszewicza. Klasyczną formę nadano innej świątyni janowskiej – kościołowi św. Jana Chrzciciela oraz kościołom w Pratulinie (Sanktuarium Męczenników Podlaskich), Neplach, Międzyrzeczu Podlaskim – kościół św. Mikołaja. Na terenie powiatu znajdują się także neogotyckie kościoły w Malowej Górze i Konstantynowie.

W miejscowości Kodeń znajduje się dawna cerkiew zamkowa św. Ducha – najstarsza świątynia na terenie Powiatu Bialskiego wybudowana w stylu gotyckim, wzbogacona renesansowym detalem architektonicznym. Jest tu także renesansowy kościół św. Anny z piękną barokową, rozbudowaną fasadą – Sanktuarium Matki Boskiej Kodeńskiej (de Guadelupe).

Kolejnymi cennymi zabytkami są późnobarokowy kościół św. Józefa w Międzyrzeczu Podlaskim oraz kościół i klasztor Paulinów w Leśnej Podlaskiej (Sanktuarium MB Leśniańskiej). Wymienić należy także cerkwie prawosławne: klasycystyczne w Jabłecznej (wraz z klasztorem i drewnianymi kaplicami) i Terespolu. Szczególnie silnie przesyciona duchem wschodniego budownictwa jest bogato zdobiona cerkiew w Sławatyczach.

Fotografia 6. Sanktuarium Maryjne w miejscowości Kodeń

Źródło: <https://lubelskierowerem.pl/green-velo-wschodni-szlak-rowerowy/>

Fotografia 7. Monaster Św. Onufrego w Jablecznej

Źródło: <https://lubelskierowerem.pl/green-velo-wschodni-szlak-rowerowy/>

Cmentarze

Historyczne i kulturowe znaczenie mają także cmentarze, np. w Bublu Łukowiskach, Gnojnie, Kol. Zastawek i Studziance (mizary tatarskie) oraz cmentarz wojenny w Zaczopkach. Na niektórych cmentarzach obejrzyć można zabytkowe kaplice, drewniane np. w Pawłowie Starym, Terespolu i murowane np. w Górkach. Wyróżniają się wśród nich klasycystyczne kaplice w Kodniu i Janowie Podlaskim.

Forty i dzieła międzyfortowe

W okolicach Terespoła znajdują się zabytki o specyficznym charakterze – są to fortyfikacje twierdzy brzeskiej, pochodzące z lat 1832 – 1915. Jest to dobrze zachowany system fortów, dzieł międzyfortowych (baterii – magazynów), dróg rokadowych. Zewnętrzny pierścień umocnień tworzą ziemno-murowane forty w Terespolu, Koroszczynie, Kobylanach, Lebidziewie i Łobaczewie, które uzupełniają forty znajdujące się obecnie na terenie Białorusi.

Zespoły dworskie i pałacowe

Na terenie Powiatu Bialskiego znajduje się wiele cennych zabytków kultury i architektury. Stare kościoły, dwory i pałace, rozsiane w nadbużańskiej przestrzeni łąk, pól i osad nie wyczerpują bogatego zasobu pamiątek przeszłości. Cenne zasoby stanowią zespoły dworskie i pałacowe. Reprezentacyjny charakter ma klasycystyczna, wzbogacona portykiem kolumnowym fasada pałacu w Cieleśnicy. Wśród okalających go drzew parkowych, nad stawami, ustawiono niewielką oranżerię. Rozległy park otacza także neogotycki pałac w Konstantinowie. Nadal działają towarzyszące obu siedzibom stare gorzelnie, otoczone dawnymi budynkami folwarcznymi. Interesujący architektonicznie dwór, wzniesiony według projektu Henryka Marconiego w nawiązaniu do epoki włoskiego renesansu znajduje się w Koroszczynie.

Na nadbużańskim odcinku szlaku turystycznego Green Velo warto obejrzyć pozostałości zespołu zamkowego w Kodniu wybudowanego w pocz. XVI w. Na ruinach zamku wznosi się dziś współczesny ołtarz polowy, drugi z lat 30 -tych XX w. znajduje się na starym arsenale. Widoczne są ślady fos i wałów. Z drugiej strony osady rozciąga się barokowe założenie pałacowo – parkowe, zwane „Placencją”, z którego najlepiej zachował się park.

W Janowie Podlaskim z dawnego zamku biskupiego pozostały dwie oficyny z pierwszej połowy XVIII w., otoczone parkiem, w którym znajduje się tzw. „Grota Naruszewicza” związana z postacią znanego biskupa i myśliciela. Godny uwagi jest również Dom Rytów z k. XVIII (obecnie galeria autorska Macieja Falkiewicza). Parkiem otoczony jest także zespół stajni sławnej na cały świat „Stadniny Koni Arabskich” w Wygodzie k/Janowa Podlaskiego założonej na początku XIX w.

Fotografia 8. Stadnina w Janowie Podlaskim

Źródło: <https://lubelskierowerem.pl/green-velo-wschodni-szlak-rowerowy/>

Wśród cennych zabytków Powiatu Bialskiego warto jeszcze wymienić dwory w Ludwinowie, Nosowie, Krzyczewie, Romanowie i Roskoszy oraz pałace w Grabanowie, Horodyszczu, Kozuli, Międzyrzeczu Podlaskim. To właśnie w Romanowie swoje dzieciństwo spędził Józef Ignacy Kraszewski. W Dworze w Romanowie znajdują się rysunki, rękopisy i dziewiętnastowieczne wydania dzieł pisarza. Obecnie w dworze ustanowione jest Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie.

2.2. SFERA SPOŁECZNA

2.2.1. Demografia

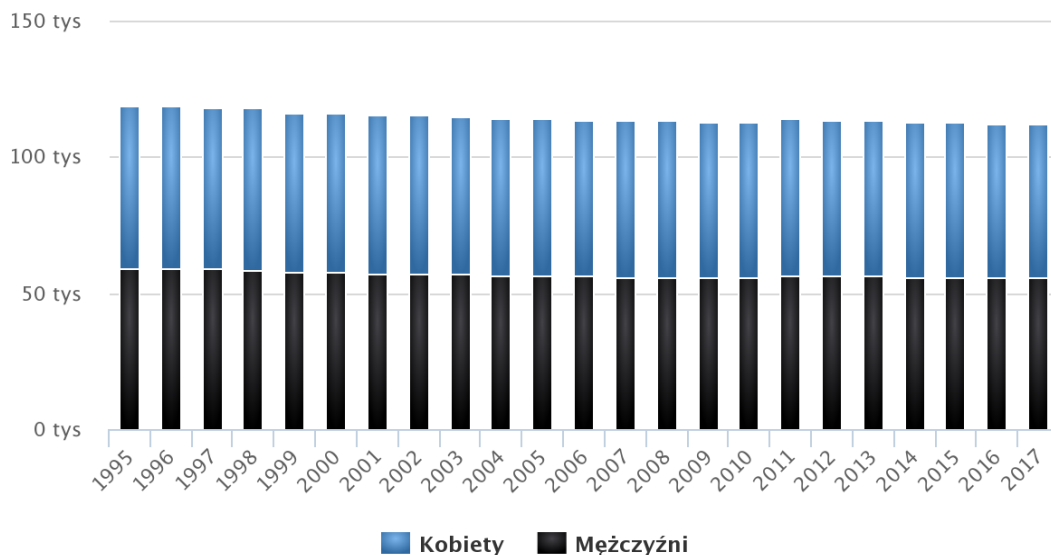
Liczba i struktura ludności

Powiat Bialski, na dzień 31.12.2017 liczył 111 922 mieszkańców, z czego 50,4% stanowiły kobiety, a 49,6% mężczyźni. Liczba mieszkańców powiatu na przestrzeni ostatnich lat systematycznie spada. Na przykład w roku 1998 powiat zamieszkiwało 118 026 osób, w roku 2006: 113 808 osób, a na koniec roku 2016 była to liczba 112 398 osób. W latach 2002-2017 liczba mieszkańców zmalała o 3,0%. Zmiany w populacji powiatu przedstawia zamieszczony wykres.

Wykres 1.

Populacja – powiat bialski w latach 1995 – 2017

(Źródło: GUS)

www.polskawliczbach.pl

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Według prognoz statystycznych liczba mieszkańców Powiatu Bialskiego w roku 2050 roku ma wynosić 95 527, z czego 47 418 to kobiety, a 48 109 mężczyźni. Obecnie, na dzień 31.12.2017 roku w liczbie 111 922 mieszkańców, 56 363 osób stanowiły kobiety (50,4%), a 55 559 (49,6%) mężczyźni, zatem współczynnik feminizacji wynosił 10/1.

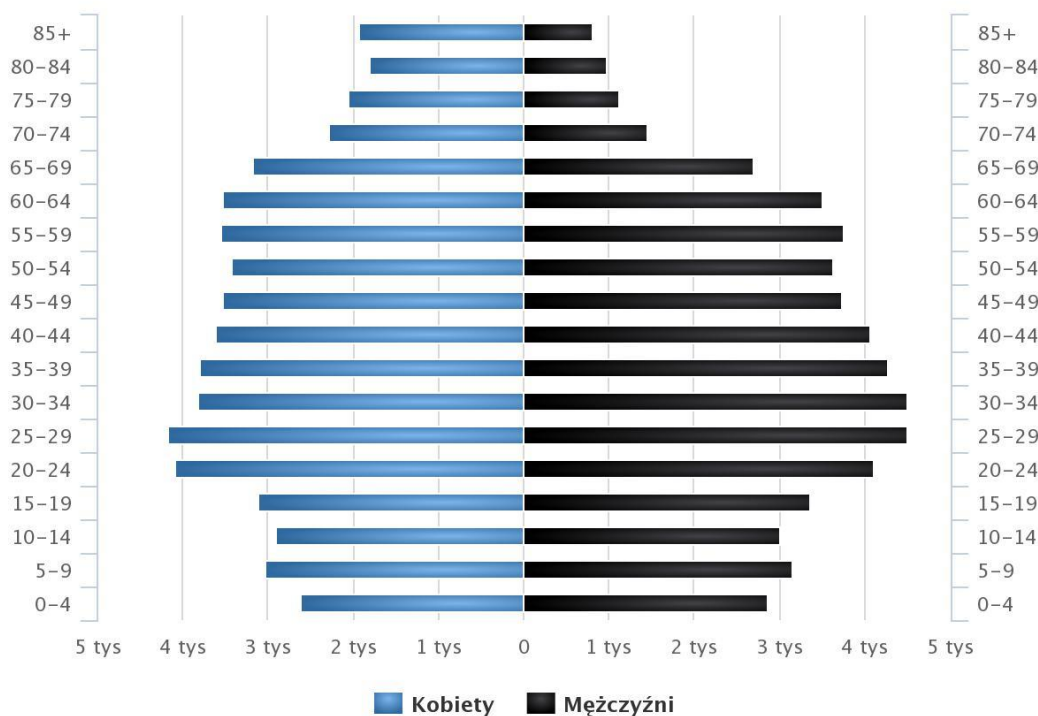
Gęstość zaludnienia w Powiecie Bialskim na 1 km² wynosi 41 osób i jest znacznie niższa niż w Woj. Lubelskiem: 85 os./km² i kraju: 122 os./km².

Obecnie średni wiek mieszkańców wynosi 40,4 lat (średni wiek kobiet: 42,1 lat, średni wiek mężczyzn 38,7 lat) i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców Województwa Lubelskiego oraz do średniego wieku mieszkańców całej Polski. Piramida wieku dla populacji mieszkańców powiatu ma strukturę typową dla polskiego społeczeństwa, z wyraźnie zaznaczoną liczebną przewagą kobiet, w grupie osób po 70 roku życia. Struktura ta jest ukazana na zamieszczony dalej wykresie.

Wykres 2.

Piramida wieku mieszkańców powiatu bialskiego, 2017

(Źródło: GUS)

www.polskawliczbach.pl

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Strukturę wiekową mieszkańców Powiatu Bialskiego można uznać za poprawną. 61,4% mieszkańców Powiatu Bialskiego jest w wieku produkcyjnym, 19,1% w wieku przedprodukcyjnym, a 19,5% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym. Natomiast wyraźne zróżnicowanie w strukturze wiekowej ludności można zauważyć porównując populację kobiet i mężczyzn.

Tabela 4. Biologiczne grupy wiekowe w Powiecie Bialskim (31.12.2017)

Ludność: kobiety	Liczba / udział %	Ludność: mężczyźni	Liczba / udział %
Kobiety w wieku 0-14 lat	8 548 / 15,2%	Mężczyźni w wieku 0-14 lat	9 039 / 16,3%
Kobiety w wieku 14-64 lat	36 588 / 64,9%	Mężczyźni w wieku 14-64 lat	39 482 / 71,0%
Kobiety w wieku 65 lat i więcej	11 227 / 19,9%	Mężczyźni w wieku 65 lat i więcej	7 038 / 12,7%
Razem	56 363 / 100%	Razem	55 559 / 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Ruch naturalny ludności, migracje

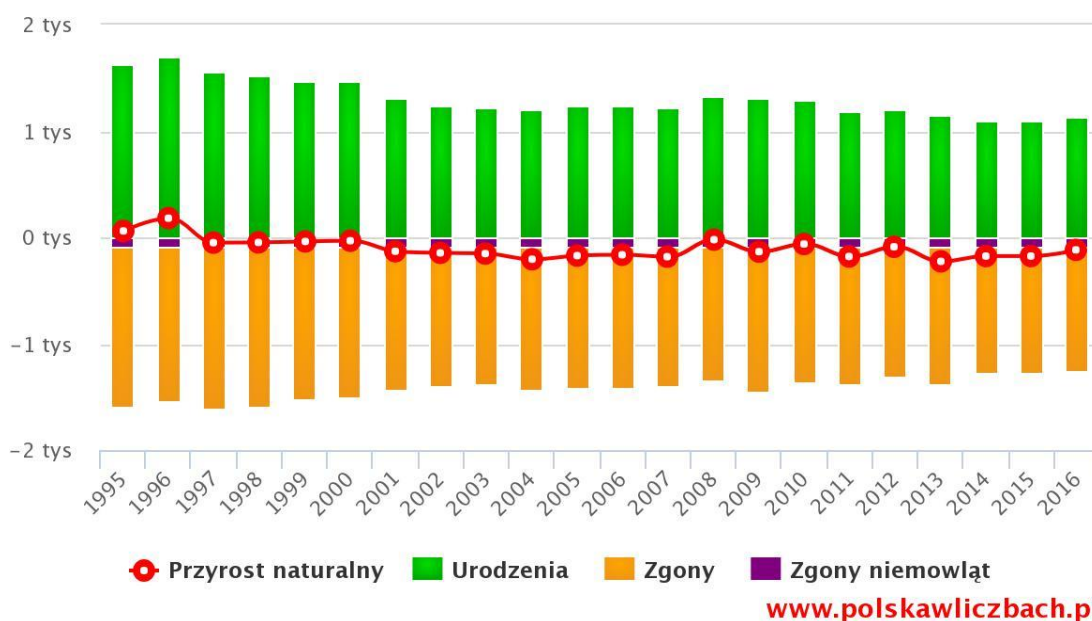
W Powiecie Bialskim ma miejsce ujemny przyrost naturalny. W roku 2017 wyniósł on -159 (w tym kobiety -45 i mężczyźni -114). Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -1,42 na 1000 mieszkańców Powiatu Bialskiego. Dla porównania wskaźnik ten dla Województwa Lubelskiego wynosi -1,2. W 2017 roku w powiecie urodziło się 1 137 dzieci, w tym 50,0% dziewczynek i 50,0% chłopców. Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 0,88 i jest porównywalny do średniej dla województwa oraz jest znacznie mniejszy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju.

W 2016 roku 48,8% zgonów w Powiecie Bialskim spowodowanych było chorobami układu krążenia, przyczyną 21,7% zgonów w powiecie były nowotwory, a 5,1% zgonów spowodowanych było chorobami układu oddechowego. Na 1000 ludności Powiatu Bialskiego przypada 11,19 zgonów.

Wykres 3.

Przyrost naturalny w latach 1995–2016 w powiecie bialskim

(Źródło: GUS)

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Jeśli chodzi o migracje, to w 2016 roku zarejestrowano 959 zameldowań w ruchu wewnętrznym oraz 1 188 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych dla Powiatu Bialskiego wynosi -229. W tym samym roku 34 osób zameldowało się z zagranicy oraz zarejestrowano 6 wymeldowań za granicę - daje to saldo migracji zagranicznych wynoszące 28.

2.2.2. Poziom wykształcenia ludności

Biorąc pod uwagę dane GUS (na dzień 31.12.2016) 28 954 mieszkańców Powiatu Bialskiego było w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) (w tym 14 161 kobiet oraz 14 793 mężczyzn). Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku 11,2% ludności powiatu posiadało wykształcenie wyższe, 2,8% wykształcenie policealne, 11,8% średnie ogólnokształcące, a 15,0% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymowało się 23,8% mieszkańców Powiatu Bialskiego, gimnazjalnym 6,5%, natomiast 26,2% podstawowym ukończonym. 2,8% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Podane dane zobrazowane zostały na wykresie.

Wykres 4.

Poziom wykształcenia – powiat bialski

(Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2011)

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Wśród kobiet mieszkających w Powiecie Bialskim największy odsetek ma wykształcenie podstawowe ukończone (27,3%) oraz zasadnicze zawodowe (17,8%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie zasadnicze zawodowe (30,1%) oraz podstawowe ukończone (25,0%). Stwierdza się także wyższy odsetek osób z niższym wykształceniem na wsi, w porównaniu z mieszkańcami miast. W odniesieniu do średniej krajowej mieszkańcy Powiatu Bialskiego mają znacznie niższy poziom wykształcenia. Poniższa tabela przedstawia poziom wykształcenia osób w wieku 13 lat i więcej w roku 2011 według Narodowego Spisu Powszechnego.

Tabela 5. Poziom wykształcenia mieszkańców Powiatu Bialskiego na tle Województwa Lubelskiego i Polski (2011 rok)

Wskaźniki obciążenia demograficznego	Powiat Bialski	Województwo Lubelskie	Polska
Wykształcenie wyższe	11,2%	17,0%	17,9%
Wykształcenie średnie i policealne	29,6%	33,2%	33,3%
Wykształcenie policealne	2,8%	3,1%	2,7%
Wykształcenie średnie ogólnokształcące	11,8%	11,7%	12,4%
Wykształcenie średnie zawodowe	15,0%	18,4%	18,1%
Wykształcenie zasadnicze zawodowe	23,8%	20,3%	22,9%
Wykształcenie gimnazjalne	6,5%	5,6%	5,2%
Wykształcenie podstawowe ukończone	26,2%	22,1%	19,3%
Wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	2,8%	2,0%	1,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

2.2.3. Rynek pracy

Liczba i struktura pracujących

Według danych GUS na dzień 31.12.2016 w Powiecie Bialskim na 1000 mieszkańców pracowało 129 osób. Jest to znacznie mniej od wartości dla Województwa Lubelskiego (180 osób / 1000 mieszkańców) oraz znacznie mniej od wartości dla Polski (240 osób / 1000 mieszkańców). 51,7% wszystkich pracujących ogółem stanowiły kobiety, a 48,3% mężczyźni. W roku 2017 wskaźnik „pracujący na 1000 ludności” w Powiecie Bialskim wzrósł do poziomu 134.

57,4% aktywnych zawodowo mieszkańców Powiatu Bialskiego (w roku 2016) pracowało w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 9,9% w przemyśle i budownictwie, a 14,4% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 1,1% pracowało w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości). W pozostałych działach gospodarki pracowało 17,2% zatrudnionych. Zamieszczone dane wskazują, że dominującym działem gospodarki Powiatu Bialskiego jest rolnictwo.

Potencjał do świadczenia pracy wynika ze struktury wiekowej mieszkańców i relacji osób będących w wieku produkcyjnym, do liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Na dzień 31.12.2017 produkcyjne grupy wieku ludności kształtowały się zgodnie z danymi zawartymi w tabeli.

Tabela 6. Produkcyjne grupy wieku w Powiecie Bialskim (31.12.2017)

Kobiety	Liczba / udział %	Mężczyźni	Liczba / udział %
Kobiety w wieku przedprodukcyjnym (< 18 lat)	10 330 / 18,3%	Mężczyźni w wieku przedprodukcyjnym (< 18 lat)	11 017 / 19,8%
Kobiety w wieku produkcyjnym (18-59 lat)	31 277 / 55,5%	Mężczyźni w wieku produkcyjnym (18-64 lata)	37 504 / 67,5%
Kobiety w wieku poprodukcyjnym (59 + lat)	14 756 / 26,2%	Mężczyźni w wieku poprodukcyjnym (64 + lata)	7 038 / 12,7%
Razem	56 363 / 100%	Razem	55 559 / 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Wskaźniki obciążenia demograficznego dla Powiatu Bialskiego kształtują się na nieco lepszym poziomie niż dla Województwa Lubelskiego oraz Polski.

Tabela 7. Wskaźniki obciążenia demograficznego (31.12.2016)

Wskaźniki obciążenia demograficznego	Powiat Bialski	Województwo Lubelskie	Polska
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	62,7%	63,7%	63,4%
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	31,7%	34,7%	34,0%
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	102,1%	119,9%	115,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Gospodarstwa domowe

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Powiecie Bialskim wynosiło (dane za rok 2016) 3 184,04 PLN, co odpowiadało 74,20% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce. W analizowanym roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Województwie Lubelskim kształtowało się na poziomie 3 816 PLN, natomiast wskaźnik ten dla całej Polski wynosił 4 291 PLN. W roku 2017 wskaźnik przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Powiecie Bialskim wzrósł do poziomu 3 409,32 PLN, jednakże w relacji do średniej krajowej stanowił on 75,3%.

Głównym źródłem utrzymania dla 51,4% gospodarstw domowych w Powiecie Bialskim jest praca, w tym:

- poza rolnictwem: 33,2%
- w rolnictwie: 18,2%.

Natomiast pozostałe 48,6% gospodarstw domowych posiada niezarobkowe źródła utrzymania, w tym:

- emerytury: 30,2%
- renty: 9,7%
- inne: 8,7%.

Podane główne źródła utrzymania gospodarstw domowych wskazują na duży udział rolniczo-socjalnych źródeł dochodów. Lepiej pod tym względem kształtuje się sytuacja dla całego Województwa Lubelskiego, w którym dochody z pracy stanowią źródło utrzymania dla 53,6% gospodarstw domowych, a niezarobkowe źródła utrzymania 46,4%.

Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców Powiatu Bialskiego (dane dotyczą roku 2016) 6 158 osób wyjeżdżało do pracy do innych gmin, a 3 208 pracujących przyjeżdżało do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosiło -2 950. Interpretując te dane warto pamiętać, że te dane dotyczą także pracy mieszkańców Powiatu Bialskiego w mieście Biała Podlaska, które jest odrębnym powiatem – i odwrotnie.

2.2.4. Bezrobocie

Liczba i struktura bezrobotnych

Bezrobocie jest ważnym problemem społecznym. Z ekonomicznego punktu widzenia wskazuje niewykorzystany potencjał siły roboczej. Jednym z zadań Powiatowego Urzędu Pracy w Białej Podlaskiej, jako instytucji rynku pracy, jest realizacja programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych.

Na dzień 30.06.2018r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Powiecie Bialskim wynosiła 4 478 osób. W ciągu roku nastąpił spadek liczby bezrobotnych z Powiatu Bialskiego o 270 osoby tj. 6,23%. Systematyczny spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w Powiecie Bialskim obserwowany jest od roku 2002. Wtedy liczba osób bezrobotnych wynosiła 9 016. Tendencja spadkowa liczby bezrobotnych w powiecie jest zgodna z tendencją krajową oraz występującą w Woj. Lubelskim, gdzie również od roku 2002 obserwujemy spadek liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych. Jest ona wynikiem nie tylko poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy, ale jest ona związana także z wejściem Polski do Unii Europejskiej i wyjazdami Polaków do pracy za granicę. Podstawowe dane dotyczące struktury bezrobocia w Powiecie Bialskim zestawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 8. Struktura bezrobocia w Powiecie Bialskim w latach 2013-2018 (dane na koniec VI)

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018
Bezrobotni zarejestrowani – ogółem, w tym:	6 936	6 618	5 760	5 475	4 748	4 478
Kobiety	3 271	2 973	2 660	2 544	2 297	2 243
Mężczyźni	3 665	3 645	3 100	2 931	2 451	2 235
do 25 roku życia	1 523	1 278	995	937	761	702

do 30 roku życia	-	-	2 056	1 924	1 540	1 463
powyżej 50 roku życia	111	1 271	1 206	1 213	1 121	971
Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy – ogółem, w tym:	6 936	6 618	5 760	5 475	4 748	4 478
poniżej 1 miesiąca	334	391	390	417	379	394
1-3	725	692	650	769	555	644
3-6	1 143	1 039	830	739	639	612
6-12	1 523	1 233	1 036	989	773	757
12-24	1 297	1 269	1 009	855	867	699
powyżej 24 m-cy	1 914	1 994	1 845	1 706	1 535	1 372
pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok	3 211	3 263	2 854	2 561	2 402	2 071
Bezrobotni zarejestrowani według typu, w tym:						
osoby poprzednio pracujące ogółem	4 986	4 679	4 283	4 166	3 576	-
osoby poprzednio pracujące zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu	321	205	187	162	127	-
osoby dotychczas niepracujące ogółem	2 033	1 708	1 320	1 161	904	-
zamieszkali na wsi	5 329	4 855	4 249	4 067	3 439	-
zamieszkali w mieście	1 690	1 532	1 354	1 260	1 041	-
z prawem do zasiłku	472	420	415	360	285	-
bezrobotni nowo zarejestrowani ogółem	511	813	829	765	566	-
bezrobotni wyrejestrowani ogółem	412	675	742	676	486	-
bezrobotni wyrejestrowani z tytułu podjęcia pracy	193	400	554	496	335	-
absolwenci ogółem	497	409	310	274	228	-
absolwenci szkół wyższych, którzy nie ukończyli 27 lat	157	135	-	-	-	-
Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia – ogółem, w tym:	6 936	6 618	5 760	5 475	4 748	4 478
wyższe	860	786	759	689	576	578
policealne oraz średnie zawodowe	1 637	1 500	1 372	1 308	1 106	1 047
średnie ogólnokształcące zasadnicze (zawodowe)	801	773	655	604	548	520
gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	1 639	1 610	1 303	1 291	1 139	1 078
Bezrobotni zarejestrowani według stażu pracy – ogółem, w tym:	6 936	6 618	5 760	5 475	4 748	4 478
do 1 roku	1 380	1 471	1 348	1 419	1 180	1 195

1-5	1 549	1 492	1 277	1 244	1 108	1 085
5-10	727	746	671	641	579	528
10-20	697	669	586	532	517	463
20-30	403	369	326	325	307	230
powyżej 30 lat	137	122	162	116	85	78
bez stażu pracy	2 043	1 749	1 390	1 198	972	899
Bezrobotni zarejestrowani według wieku – ogółem, w tym:	6 936	6 618	5 760	5 475	4 748	4 478
18-24	1 523	1 278	995	937	761	702
25-34	2 325	2 253	1 952	1 779	1 492	1 436
35-44	1 294	1 307	1 139	1 110	999	995
45-54	1 118	1 053	967	880	761	741

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/>; <http://bialapodlaska.praca.gov.pl/>; <http://lublin.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/powiaty/>; <http://wuplublin.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy>

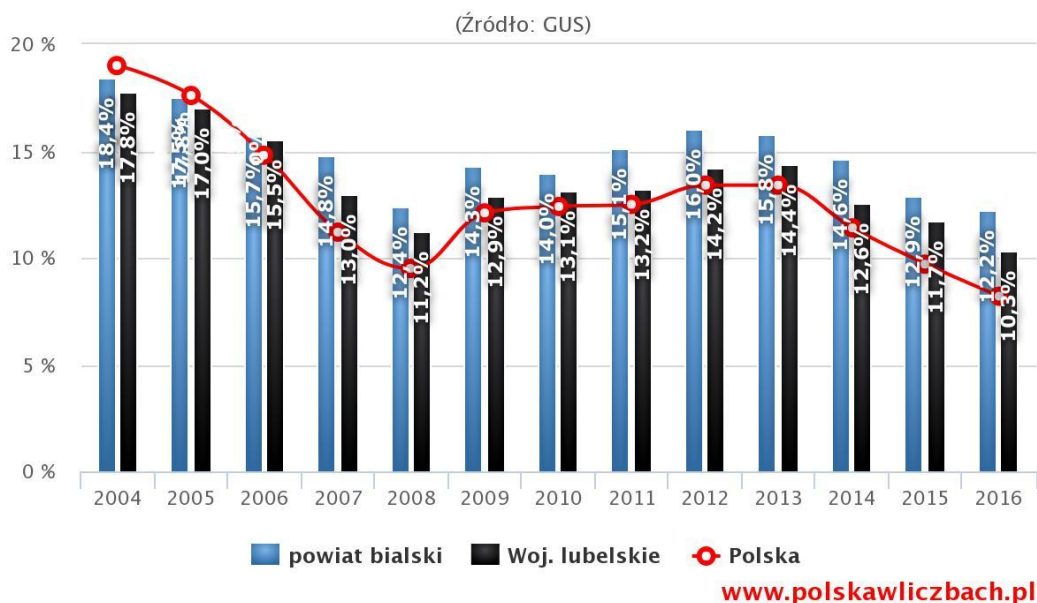
Zamieszczone dane wskazują, że duże trudności z wejściem na rynek pracy mają ludzie młodzi, często bezpośrednio po ukończeniu kształcenia. Większe trudności ze znalezieniem pracy mają także osoby z niższym wykształceniem. Natomiast nie zauważa się istotnych różnic w liczebności osób bezrobotnych z uwagi na płeć. Bezrobotni z prawem do zasiłku stanowią niewielki odsetek wśród ogółu bezrobotnych. Wraz ze zmniejszaniem się liczby osób zarejestrowanych zmniejsza się też liczba osób z prawem do zasiłku. Udział tej grupy bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych wykazuje tendencję malejącą. W Powiecie Bialskim, w skład którego wchodzi tylko dwa miasta, udział osób zamieszkujących tereny wiejskie w ogóle bezrobotnych jest bardzo wysoki. W Woj. Lubelskim bezrobotni mieszkający na wsi stanowią niewiele ponad 50% ogółu bezrobotnych.

Stopa bezrobocia

Bezrobocie rejestrowane w Powiecie Bialskim wynosiło w 2016 roku 12,2% (12,7% wśród kobiet i 11,7% wśród mężczyzn). Było to znacznie więcej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla Województwa Lubelskiego (10,3%) w analizowanym roku oraz znacznie więcej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla całej Polski (8,2%). Pomimo przeciętnie wyższego wskaźnika bezrobocia w Powiecie Bialskim, niż w Województwie Lubelskim oraz w Polsce, wskaźnik ten z roku na rok się obniża, co jest pozytywnym zjawiskiem. Obrazuje to zamieszczony wykres.

Wykres 5.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie bialskim w latach 2004 – 2016

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

W roku 2017 wskaźnik stopy bezrobocia rejestrowanego dla Woj. Lubelskiego wynosił 8,8%. W tym czasie wskaźnik ten dla Powiatu Bialskiego kształtował się na poziomie 10,3%.

2.3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

2.3.1. Edukacja

Zgodnie z danymi statystycznymi GUS na dzień 31.12.2016, 28 954 mieszkańców Powiatu Bialskiego było w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) (w tym 14 161 kobiet oraz 14 793 mężczyzn). 15,6% mieszkańców Powiatu Bialskiego w wieku potencjalnej nauki zaliczało się do przedziału 3-6 lat - wychowanie przedszkolne (15,4% wśród dziewczynek i 15,8% wśród chłopców). Na tysiąc dzieci w wieku przedszkolnym 641 uczęszczało do placówek wychowania przedszkolnego. W tym samym czasie wskaźnik liczby dzieci uczęszczających do przedszkola na 1 000 dzieci dla Woj. Lubelskiego wynosił 792, a dla całego kraju 811. Na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w Powiecie Bialskim przypadało 1,59 dzieci w wieku przedszkolnym. Dla porównania, to wyraźnie gorszy poziom wskaźnika niż dla całego Woj. Lubelskiego (1,13) i Polski (1,01).

W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie podstawowym (7-12 lat) kształciło się 25,7% ludności (25,7% wśród dziewczynek i 25,7% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach podstawowych przypadało 15 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto (tj. stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach podstawowych do osób w wieku 7-12 lat) wynosił 90,21. Natomiast dla Woj. Lubelskiego 94,47, a dla Polski 96,62.

Wśród mieszkańców w wieku potencjalnej nauki 12,1% zaliczało się do przedziału 13-15 lat - kształcenie na poziomie gimnazjalnym (12,0% wśród dziewcząt i 12,1% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach gimnazjalnych przypadało 20 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto (stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach gimnazjalnych do osób w wieku 13-15 lat) wynosił 90,75.

W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie ponadgimnazjalnym (16-18 lat) kształciło się 13,5% mieszkańców (13,3% wśród dziewcząt i 13,7% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących przypadało 22 uczniów. 24 uczniów przypadało na oddział w szkołach średnich zawodowych i artystycznych.

W przedziale wiekowym odpowiadającym edukacji w szkołach wyższych (19-24 lat) znajdowało się 33,1% mieszkańców Powiatu Bialskiego w wieku potencjalnej nauki (33,6% kobiet i 32,7% mężczyzn).

Uogólniając, w myśl przepisów prawa oświatowego do zadań własnych powiatu należy zakładanie i prowadzenie szkół ponadpodstawowych. Powiat Bialski jest organem prowadzącym dla następujących placówek oświaty:

- Zespół Szkół im. Adama Naruszewicza w Janowie Podlaskim;
- Zespół Szkół im. Wł. St. Reymonta w Małaszewiczach;
- Liceum Ogólnokształcące im. Gen. Władysława Sikorskiego w Międzyrzecu Podlaskim;
- Zespół Szkół Technicznych im. Unitów Podlaskich w Międzyrzecu Podlaskim;
- Zespół Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej w Międzyrzecu Podlaskim;
- Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Zawadzkiego w Wisznicach.

W celu ułatwienia dostępności szkół dla młodzieży z terenu powiatu, część szkół prowadzi internaty:

- Internat przy Zespole Szkół im. Adama Naruszewicza w Janowie Podlaskim;
- Internat przy Zespole Szkół im. Wł. St. Reymonta w Małaszewiczach;
- Internat przy Zespole Szkół Ekonomicznych im. Marii Dąbrowskiej w Międzyrzecu Podlaskim;
- Internat przy Liceum Ogólnokształcącym im. Wł. Zawadzkiego w Wisznicach.

Szkoły prowadzone przez Powiat Bialski dostosowują swoją ofertę kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy. Na przykład Zespół Szkół im. Wł. S. Reymonta w Małaszewiczach w liceum prowadzi klasy o profilu „Służby mundurowe z elementami prawa” oraz humanistyczno-lingwistyczną. Natomiast w technikum prowadzone są następujące kierunki kształcenia: technik automatyk sterowania ruchem kolejowym, technik eksploatacji portów i terminali, technik informatyk, technik pojazdów samochodowych oraz technik transportu kolejowego.

Działalność placówek oświatowych wspomaga Powiatowa Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Białej Podlaskiej oraz filie w Międzyrzecu Podlaskim, Wisznicach i Terespolu.

Ponadto Powiat Bialski prowadzi także placówki opiekuńczo-wychowawcze. Są to:

- Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Komarnie;
- Placówka Opiekuńczo- Wychowawcza w Janowie Podlaskim;
- Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Szachach;

oraz rodzinne domy dziecka:

- Rodzinny Dom Dziecka w Żabcach;
- Rodzinny Dom Dziecka nr 1 w Bohukałach;
- Rodzinny Dom Dziecka nr 2 w Bohukałach.

Dostęp do szkolnictwa wyższego dla mieszkańców Powiatu Bialskiego, zapewniają przede wszystkim uczelnie wyższe mające siedzibę w Białej Podlaskiej oraz filie uczelni z innych ośrodków naukowych.

2.3.2. Kultura

Dane statystyczne GUS za rok 2017 wskazywały, że w Powiecie Bialskim znajdowało się 25 obiektów w grupie „domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice”, w tym 15 obiektów przystosowanych dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich. 14 instytucji posiadało sale widowiskowe, w których znajdowało się 2 521 standardowych miejsc dla widzów. Dane dotyczące imprez organizowanych przez te jednostki w 2017 roku wskazują, że odbyło się 1 070 imprez ogółem, w których uczestniczyło 105 663 osób.

Tabela 9. Imprezy kulturalne w Powiecie Bialskim w 2017 roku

Rodzaj imprezy kulturalnej	Liczba imprez	Liczba uczestników
Seanse filmowe	126	5 065
Wystawy	68	12 910
Festiwale i przeglądy artystyczne	67	14 700
Koncerty	86	32 530
Prelekcje, spotkania, wykłady	184	5 585
Imprezy turystyczne i sportowo – rekreacyjne	116	6 855
Konkursy	81	3 944
Pokazy teatralne	48	5 120
Konferencje	9	760
Imprezy interdyscyplinarne	49	12 101
Warsztaty	219	4 449
Inne	17	1 644
Razem	1 070	105 663

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Elementem życia kulturalnego jest funkcjonowanie różnych kół, klubów i sekcji, w których członkowie mogą rozwijać swoje zainteresowania. Dane statystyczne GUS wskazują, że w roku 2017 w Powiecie Białskim działało 134 tego rodzaju podmiotów, skupiających 2 150 uczestników.

Tabela 10. Koła, kluby, sekcje i członkowie w Powiecie Białskim w 2017 roku

Koła / kluby / sekcje	Liczba	Liczba członków
Plastyczne / techniczne	26	485
Taneczne	12	228
Muzyczne	30	205
Informatyczne	1	15
Fotograficzne i filmowe	1	5
Teatralne	10	111
Turystyczne i sportowo rekreacyjne	13	362
Seniora / Uniwersytet Trzeciego Wieku	7	227
Koło gospodyń wiejskich	26	397
Inne	8	115
Razem	134	2 150

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Mieszkańcy powiatu angażują się także w działalność różnych grup artystycznych. Poniżej tabela zawiera dane dotyczące ich liczby oraz ich członków.

Tabela 11. Grupy artystyczne i członkowie w Powiecie Białskim w 2017 roku

Koła / kluby / sekcje	Liczba	Liczba członków
Teatralne	11	188
Muzyczne – instrumentalne	16	268
Wokalne i chóry	21	294
Folklorystyczne: ludowe, pieśni i tańca, kapele	49	601
Taneczne	23	589
Razem	120	1 940

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Według danych GUS z 2017 w Powiecie Białskim działało 1 kino posiadające 1 salę z 20 miejscami na widowni. Odbyły się 94 seanse, na które przyszło 825 widzów, w tym 17 seansów filmów produkcji polskiej, na które przyszło 142 widzów.

Na podstawie danych GUS z 2016 można stwierdzić, że w Powiecie Białskim działało 40 bibliotek i filii publicznych posiadających księgozbiór liczący 324 758 wolumenów oraz 24 materiały elektroniczne zainwentaryzowane. We wszystkich placówkach zatrudnionych było 71 pracowników. Miejska Biblioteka w Białej Podlaskiej pełni funkcję biblioteki powiatowej. Liczba wypożyczeń księgozbiorów w przeciągu ostatnich lat maleje, jednak może być to skutkiem zwiększającej się dostępności do mediów elektronicznych.

Tabela 12. Liczba wypożyczeni księgozbioru bibliotek w Powiecie Bialskim

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	309 030	299 700	288 816	277 041	237 250

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>;

Powiat Bialski jest organizatorem Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie (Gmina Sosnówka). W roku 2017 odnotowano w nim 5 030 zwiedzających, co daje wartość wskaźnika 448 osób zwiedzających muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców. Obiekt muzeum jest przystosowany dla osób niepełnosprawnych. Muzeum mieści się w odbudowanym w latach 50 XX wieku zabytkowym dworze, w którym wychowywał się Józef Ignacy Kraszewski. Posiadłość Romanów kupili w 1801 roku Anna i Błażej Malscy – dziadkowie J.I. Kraszewskiego. W starym, siedemnastowiecznym parku, na miejscu drewnianego domu myśliwskiego wzniesli w latach 1806 – 1811 klasycystyczny, murowany parterowy dwór z gankiem od frontu. W tym domu, u dziadków Malskich, wychował się Józef Ignacy Kraszewski. W 1846 roku właścicielami majątku zostali Zofia z Malskich i Jan Kraszewscy, rodzice pisarza, a od 1859 roku dziedzicem na Romanowie był przez 50 lat Kajetan, najmłodszy brat pisarza. Obecnie w Muzeum udostępniane są zbiory związane z życiem i twórczością Józefa Ignacego Kraszewskiego, autora między innymi „Starej Baśni”.

Fotografia 9. Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie

Źródło: <http://www.muzeumkraszewskiego.pl/historia-dworu>

Tabela 13. Liczba osób odwiedzających Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Liczba osób odwiedzających muzeum	4 484	4 936	4 919	4 586	5 030

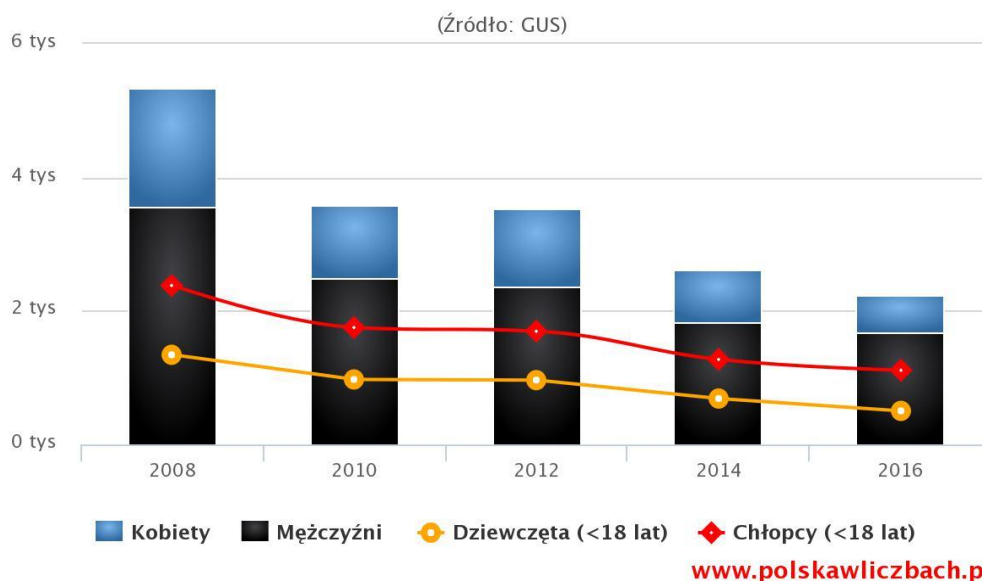
Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>;

2.3.3. Sport

Według danych GUS z 2016 w Powiecie Białskim działało 38 klubów sportowych (włącznie z Uczniowskimi Klubami Sportowymi) zrzeszających 2 658 członków. Zarejestrowano 2 230 ćwiczących (mężczyźni: 1 679, kobiety: 551, w tym chłopcy do lat 18: 1 111, dziewczęta do lat 18: 502). Aktywnych było 96 sekcji sportowych. Zajęcia sportowe prowadzone były przez trenera (27), instruktora sportowego (50) oraz inne osoby (43).

Wykres 6.

Ćwiczący w klubach sportowych w powiecie białskim w latach 2008 – 2016

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_bialski

Kalendarz imprez rekreacyjnych i sportowych Powiatu Białskiego na rok 2018 zawierał informację o 70 planowanych imprezach. Powiat Białski jako jednostka samorządu terytorialnego nie posiada własnych obiektów sportowych. Obiekty sportowe i rekreacyjne są w gestii poszczególnych samorządów gminnych.

Do infrastruktury sportowej na obszarze Powiatu Białskiego należy zaliczyć: boiska sportowe, boiska wielofunkcyjne – tzw. Orliki, place zabaw, hale sportowe oraz sale gimnastyczne. Najbardziej rozbudowaną bazę na potrzeby sportu i rekreacji posiada Miasto

Międzyrzec Podlaski, ponieważ są tutaj dostępne: pływalnia miejska, kąpielisko, stok narciarski, lodowisko sezonowe oraz stadion miejski z kompleksem boisk sportowych, pawilon sportowy oraz korty tenisowe.

2.3.4. Ochrona zdrowia

Jednym z zadań własnych samorządu powiatowego jest promocja i ochrona zdrowia. Pojęcie promocji i ochrony zdrowia należy rozumieć, jako połączenie edukacji zdrowotnej oraz wsparcia prawnego i środowiskowego dla mieszkańców danej wspólnoty samorządowej. Realizacja tego zadania przez samorząd powiatowy polega przede wszystkim na ocenianiu efektywności programów zdrowotnych funkcjonujących na terenie powiatu, inicjowaniu i wspomaganiu działań na rzecz promocji zdrowia oraz pobudzaniu odpowiedzialności zbiorowej i indywidualnej za zdrowie.

Świadczenia z zakresu opieki zdrowotnej w Powiecie Bialskim realizuje, jako jednostka organizacyjna powiatu - Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Międzyrzeczu Podlaskim, zwany Szpitalem Powiatowym. Ponadto mieszkańcy powiatu korzystają z usług następujących publicznych zakładów opieki zdrowotnej:

- Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Białej Podlaskiej;
- Samorządowy Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Zalesiu;
- Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w Białej Podlaskiej;
- Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Białej Podlaskiej (z Rejonową Stacją w Międzyrzeczu Podlaskim oraz Filiami w Terespolu i Wisznicach);

Aktualne dane wskazują, że w szpitalu powiatowym dostępnych jest 150 łóżek, a na terenie powiatu działa 31 aptek i 5 punktów aptecznych. Ambulatoryjną opiekę zdrowotną na terenie powiatu zapewnia 46 przychodni oraz 18 zarejestrowanych praktyk lekarskich. Podstawowe dane statystyczne dotyczące systemu ochrony zdrowia w Powiecie Bialskim zestawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 14. Ochrona zdrowia w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie ogółem	452 707	482 077	493 945	507 778	498 312
Podmioty ambulatoryjne – przychodnie ogółem	40	44	43	46	46
Praktyki lekarskie w miastach	6	5	6	6	6
Praktyki lekarskie na wsi	12	12	13	12	10
Przychodnie na 10 tys. ludności	4	4	4	4	4
Podstawowa opieka zdrowotna – porady – porady ogółem	402 096	431 253	440 518	454 510	443 458
Podstawowa opieka zdrowotna – porady – porady	0	0	0	0	4 336

ogółem: przychodnie podległe samorządowi terytorialnemu					
Apteki ogólnodostępne	33	34	35	35	35
Punkty apteczne	4	4	5	6	6
Ludność na aptekę ogólnodostępną	3 434	3 321	3 214	3 211	3 198
Personel pracujący – lekarze	149	146	135	133	brak danych
Personel pracujący – dentyści	23	22	16	19	brak danych

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Największą placówką ochrony zdrowia w Powiecie Białskim jest Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Międzyrzeczu Podlaskim – Szpital Powiatowy. W szpitalu prowadzone są:

- Oddział Chirurgii Ogólnej i Urazowej;
- Oddział Chorób Wewnętrznych;
- Oddział Rehabilitacji dla Dorosłych;
- Oddział Ginekologiczno-Położniczy;
- Oddział Pediatriczny;
- Oddział Noworodkowy;
- Dział Diagnostyki Laboratoryjnej;
- Dział Diagnostyki Obrazowej;
- Zakład Rehabilitacji;
- Przychodnie Specjalistyczne;
- Dzienny Dom Opieki Medycznej;
- Zakład Opiekuńczo Lecznicy;
- Ośrodek Rehabilitacji Diennej dla Dzieci;
- Poradnia Podstawowej Opieki Zdrowotnej – Nocnej i Świątecznej Opieki Zdrowotnej;
- Poradnia Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Kąkolewnicy.

Podstawowym problemem w sferze ochrony zdrowia w powiecie jest trudny dla mieszkańców dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej, z powodu konieczności długiego oczekiwania w kolejkach na porady u lekarzy specjalistów.

2.3.5. Pomoc społeczna

Pomoc społeczna stanowi element zabezpieczenia socjalnego. Działania prowadzone w zakresie pomocy społecznej i wspierania rodzin mają na celu umocnienie poczucia bezpieczeństwa socjalnego osób i rodzin oraz udzielenie im pomocy w przypadku trudnej

sytuacji życiowej. Pomoc społeczna na terenie Powiatu Bialskiego świadczona jest przez następujące jednostki powiatowe:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białej Podlaskiej;
- Powiatowy Ośrodek Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w Białej Podlaskiej z siedzibą w Międzyrzeczu Podlaskim;
- Domy Pomocy Społecznej w Konstantynowie, Kosomłotach, Kozuli i Kodniu (prowadzony przez Koło Kodeńskie Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta).

Dane Urzędu Statystycznego w Lublinie podają, że w roku 2016 w Powiecie Bialskim funkcjonowały 4 domy pomocy społecznej, dysponujące łącznie 414 miejscami, w których przebywało 408 mieszkańców. Świadczenia podstawowej pomocy społecznej realizowane są przez Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej (19 jednostek). W poniższej tabeli zaprezentowane są dane dotyczące pomocy społecznej świadczonej na terenie Powiatu Bialskiego.

Tabela 15. Pomoc społeczna w Powiecie Bialskim w latach 2013-2016

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – ogółem	4 762	4 627	4 408	4 068
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – ogółem	16 647	15 892	14 939	13 275
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek przedprodukcyjny	6 837	6 417	6 038	5 226
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek produkcyjny	9 148	8 828	8 227	7 346
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek produkcyjny mobilny	6 456	6 209	5 702	4 972
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek produkcyjny niemobilny	2 692	2 619	2 525	2 374
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek poprodukcyjny	662	647	674	703
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	6 474	6 099	5 698	6 109
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – ogółem	13 355	12 539	11 697	12 466
Dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	11 984	11 257	10 518	11 244
Kwota świadczeń rodzinnych (tys. zł)	31 528	29 057	30 304	37 522
Kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami) (tys. zł)	24 074	22 329	21 165	24 559
Kwota zasiłków pielęgnacyjnych (tys. zł)	2 921	2 934	3 026	3 069
Powody przyznania pomocy rodzinie – ubóstwo (tys. zł)	brak danych	2 387	2 145	1 887

Powody przyznania pomocy rodzinie – sieroctwo (tys. zł)	brak danych	4	0	2
Powody przyznania pomocy rodzinie – bezdomność (tys. zł)	brak danych	35	30	33
Powody przyznania pomocy rodzinie – ochrona macierzyństwa (tys. zł)	brak danych	903	1 009	942
Powody przyznania pomocy rodzinie – bezrobocie (tys. zł)	brak danych	2 384	2 180	1 861
Powody przyznania pomocy rodzinie – niepełnosprawność (tys. zł)	brak danych	1 017	1 061	1 075
Powody przyznania pomocy rodzinie – długotrwała lub ciężka choroba (tys. zł)	brak danych	1 326	1 294	1 238
Powody przyznania pomocy rodzinie – bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (tys. zł)	brak danych	1 209	1 085	903
Powody przyznania pomocy rodzinie – przemoc w rodzinie (tys. zł)	brak danych	24	33	28
Powody przyznania pomocy rodzinie – alkoholizm (tys. zł)	brak danych	366	341	311
Powody przyznania pomocy rodzinie – narkomania (tys. zł)	brak danych	3	3	5
Powody przyznania pomocy rodzinie – trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (tys. zł)	brak danych	50	43	46
Powody przyznania pomocy rodzinie – trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (tys. zł)	brak danych	5	4	0
Powody przyznania pomocy rodzinie – zdarzenie losowe (tys. zł)	brak danych	17	20	21
Powody przyznania pomocy rodzinie – sytuacja kryzysowa (tys. zł)	brak danych	1	8	4

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Zaprezentowane dane wskazują, że w badanym okresie liczba korzystających z pomocy społecznej nieznacznie zmalała.

Poza opisanymi powyżej formami pomocy społecznej, na terenie Powiatu Bialskiego funkcjonują Warsztaty Terapii Zajęciowej: w Kodniu, Międzyrzeczu Podlaskim, Wisznicach i Konstantynowie oraz Warsztat Terapii Zajęciowej Caritas i Elrement w Białej Podlaskiej.

2.3.6. Bezpieczeństwo publiczne

Biorąc pod uwagę dane statystyczne za rok 2017 wskaźniki bezpieczeństwa publicznego w Powiecie Bialskim kształtują się na lepszym poziomie niż w dla Woj. Lubelskiego oraz dla całej Polski. W 2017 roku w Powiecie Bialskim stwierdzono 1 427 przestępstw. Oznacza to, że na każdym 1 000 mieszkańców odnotowano 12,72 przestępstw.

Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla Województwa Lubelskiego (14,59) oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski (19,62).

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w Powiecie Bialskim wynosi 87,60% i jest znacznie większy od wskaźnika wykrywalności dla Województwa Lubelskiego (77%) oraz znacznie większy od wskaźnika dla całej Polski (72%).

W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców Powiatu Bialskiego najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym: 6,78 (wykrywalność 83%) oraz przeciwko mieniu: 3,20 (wykrywalność 63%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe: 3,10 (99%), o charakterze gospodarczym: 1,85 (78%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu: 0,38 (97%).

Bezpieczeństwo obywateli jest częścią bezpieczeństwa publicznego. Zadania z zakresu ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, realizowane przez odpowiednie służby, inspekcje i straże są w gestii samorządu powiatowego. Wymienione poniżej służby realizując zadania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego są jednostkami wspólnymi, działającymi na terenie Powiatu Bialskiego i miasta Biała Podlaska:

- Policja: Komenda Miejska Policji w Białej Podlaskiej, Komisariat Policji w Janowie Podlaskim, Komisariat Policji w Międzyrzecu Podlaskim, Komisariat Policji w Terespolu, Komisariat Policji w Wisznicach;
- Straż Miejska: Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Terespol;
- Straż Pożarna: Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Białej Podlaskiej, w skład której wchodzi trzy Jednostki Ratowniczo Gaśnicze Państwowej Straży Pożarnej: w Białej Podlaskiej, w Międzyrzecu Podlaskim oraz w Małaszewiczach;
- Straż Graniczna: Lubelski Zarząd Drogowych Przejść Granicznych w Chełmie - Nadbużański Oddział Straży Granicznej w Janowie Podlaskim, Nadbużański Oddział Straży Granicznej Kodeń II, Nadbużański Oddział Straży Granicznej w Koroszczynie, Oddział w Koroszczynie, Drogowe Przejście Graniczne w Kukurykach, w Terespolu oraz w Sławatyczach;
- Inspekcja Weterynaryjna: Miejski Inspektor Weterynarii w Białej Podlaskiej;
- Inspekcja Sanitarna: Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Białej Podlaskiej.

2.4. SFERA GOSPODARCZA

2.4.1. Przedsiębiorstwa

Ważnym elementem gospodarki jest rozwój przedsiębiorczości, gdyż podmioty gospodarcze tworzą miejsca pracy i często poprzez samozatrudnienie przyczyniają się do ograniczania bezrobocia. Według danych GUS na koniec 2017 roku w Powiecie Bialskim działalność gospodarczą prowadziło 6 909 podmiotów gospodarczych, w tym 6 618 podmiotów z sektora prywatnego, co stanowiło 95,79 % ogółu przedsiębiorstw.

W porównaniu do roku 2013 liczba podmiotów gospodarczych ogółem wzrosła o 440 podmioty tj. o 6,8%, przy czym liczba podmiotów z sektora prywatnego wzrosła o 453 podmiotów, a w grupie podmiotów z sektora publicznego spadła o 24. Największy udział w strukturze podmiotów prywatnych mają podmioty prowadzone przez osoby fizyczne. Jest to 78,86% firm. Spółki handlowe stanowią jedynie 428 podmiotów ogółu firm prywatnych, to jest 6,47%. Udział kapitału zagranicznego był niewielki.

Tabela 16. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017 według struktury własności

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	6 469	6 591	6 636	6 711	6 909
Sektor publiczny – ogółem, w tym	304	301	303	305	280
Sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	227	224	228	230	203
Sektor publiczny - spółki handlowe	11	11	11	11	11
Sektor prywatny – ogółem, w tym	6 165	6 290	6 307	6 388	6 618
Sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	4 915	5 003	5 006	5 032	5 219
Sektor prywatny - spółki handlowe	333	350	363	398	428
Sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	72	80	80	90	95
Sektor prywatny - spółdzielnie	59	57	57	56	53
Sektor prywatny – fundacje	12	13	16	19	19
Sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	305	313	323	333	349
Kapitał zagraniczny - liczba podmiotów	18	21	19	20	brak danych
Kapitał zagraniczny (w mln zł)	5,5	19,4	9,3	brak danych	brak danych
Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (w zł)	79	278	134	brak danych	brak danych

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bd.l.stat.gov.pl>

Analizując podmioty gospodarcze według wielkości zatrudnienia należy zauważyć, że zdecydowaną większość, jak w całym Woj. Lubelskim i kraju stanowią mikro i małe przedsiębiorstwa. Udział mikroprzedsiębiorstw (podmioty zatrudniające do 9 osób)

w Powiecie Bialskim w roku 2017 wynosił 95,72%, na co złożyło się 6 613 firm. Małe firmy (zatrudniające od 10-49 osób) stanowiły 3,63% ogółu firm w powiecie. Stosowne dane zawarto w poniższej tabeli.

Tabela 17. Podmioty gospodarki narodowej w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017 według klasy wielkości

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Podmioty według klas wielkości – ogółem, w tym	6 469	6 591	6 636	6 711	6 909
Mikroprzedsiębiorstwo (0 – 9 osób)	6 171	6 295	6 336	6 409	6 613
Małe przedsiębiorstwo (10 – 49 osób)	250	248	256	258	251
Średnie przedsiębiorstwo (50 – 249 osób)	46	45	42	42	44
Duże przedsiębiorstwo (250 – 999 osób)	2	3	2	2	1

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Kolejna tabela zawiera informacje dotyczące struktury branżowej przedsiębiorstw.

Tabela 18. Podmioty gospodarcze w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017 według grup rodzajów działalności PKD 2007

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Podmioty według klas wielkości – ogółem, w tym	6 469	6 591	6 636	6 711	6 909
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	431	381	394	394	395
Przemysł i budownictwo	1 459	1 495	1 477	1 495	1 556
Pozostała działalność	4 579	4 715	4 765	4 822	4 958

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

W grupie „pozostała działalność” dominują liczebnie podmioty z sekcji G „handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”, sekcji H „transport i gospodarka magazynowa” oraz sekcji C „przetwórstwo przemysłowe”.

2.4.2. Rolnictwo

Powiat Bialski ma charakter rolniczy. Tereny wiejskie zamieszkuje około 80% ludności powiatu, mimo że na jego terenie położone są dwa miasta: Międzyrzec Podlaski i Terespol. Dane statystyczne dla Powiatu Bialskiego dotyczące rolnictwa pochodzą ze Spisu

Rolnego, przeprowadzonego w roku 2010. Na 18 125 gospodarstw rolnych ogółem, 18 100 stanowiły indywidualne gospodarstwa rolne. Natomiast 16 381 gospodarstw prowadziło działalność rolniczą. W tej liczbie najbardziej liczne były gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 hektarów. Natomiast niemalże 2,5 tys. gospodarstw posiadało powierzchnię ponad 15 h. Średnia powierzchni gospodarstwa rolnego wynosi 9,94 ha. Poniższa tabela ukazuje strukturę wielkości gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą w Powiecie Bialskim.

Tabela 19. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w Powiecie Bialskim

Wielkość gospodarstw w ha	Liczba gospodarstw (szt.)	Powierzchnia gospodarstw łącznie (ha)
do 1 ha włącznie	1 949	1 890
1 – 5 ha	5 501	20 611
5 – 10 ha	4 120	37 131
10 – 15 ha	2 381	34 477
15 ha i więcej	2 430	84 368
ogółem	16 381	178 477

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Jako główny profil produkcji roślinnej gospodarstwa wskazały:

- zboża razem: 13 956 gosp. (łącznie 92 568 ha);
- zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi: 13 816 gosp. (łącznie 87 454 ha, w tym żyto: 12 360 ha, owies: 18 591 ha, pszenżyto ozime: 21 025 ha, mieszanki zbożowe jare: 16 066 ha);
- ziemniaki: 6 447 gosp. (łącznie: 3147 ha);
- uprawy przemysłowe: 196 gosp. (łącznie 1 553 ha);
- rzepak i rzepik: 130 gosp. (łącznie 1 503 ha);
- strączkowe jadalne i na ziarno: 53 gosp. (łącznie 104 ha);
- warzywa gruntowe: 382 gosp. (łącznie 692 ha).

Stosunkowo dobre było też wyposażenie gospodarstw rolnych w maszyny rolnicze, gdyż wskazano posiadanie łącznie następujących maszyn:

- ciągniki rolnicze: 13 829 szt.;
- kombajny zbożowe: 1 802 szt.;
- kombajny ziemniaczane: 1 243 szt.;
- kombajny buraczane: 8 szt.;
- silosokombajny: 97 szt.;
- polowe opryskiwacze ciągnikowe: 5 015 szt.;

-
- kosiarki ciągnikowe: 5 974 szt.;
 - przyczepy zbierające: 1 981 szt.;
 - prasy zbierające: 2 125 szt.;
 - ładowacze chwytakowe i czołowe: 2 101 szt.;
 - kopaczki do ziemniaków: 4 074 szt.;
 - rozsiewacze nawozów i wapna: 6 630 szt.;
 - rozrzutniki obornika: 6 775 szt.;
 - sadzarki do ziemniaków: 4 603 szt.;
 - agregaty uprawowe: 4 350 szt.;
 - sadownicze opryskiwacze ciągnikowe: 383 szt.

Wśród gospodarstw rolnych ogółem, 5 280 zajmowało się hodowlą bydła (łącznie pogłowie 46 776 szt.) w tym krowy mleczne 4 491 gospodarstw (pogłowie 18 441 szt.) Chów trzody chlewnej prowadziło 5 302 gospodarstwa (136 640 szt. pogłowia), a chów drobiu 5 671 gospodarstw (1 647 480 szt.). Posiadanie koni wskazało 1 110 gospodarstw (pogłowie 3 786). Wymienić też należy pogłowie owiec w liczbie 4 784 szt.

2.4.3. Turystyka

Poza zasobami kulturowymi, przyrodniczym i krajobrazowymi, stanowiącymi atrakcje turystyczne, dla rozwoju turystyki istotne znaczenie ma dobrze rozwinięta baza turystyczna. Według danych GUS z 2017 roku w Powiecie Bialskim znajdowało się 6 hoteli (1 4-gwiazdkowy, 3 3-gwiazdkowe, 1 2 gwiazdkowy, 1 w trakcie kategoryzacji), 0 moteli oraz 1 pensjonat (kategorii 3-gwiazdkowy). W porównaniu z rokiem 2008 liczba obiektów noclegowych zwiększyła się o 3 obiekty. Pozostałe turystyczne obiekty noclegowe według rodzajów to:

- inne obiekty hotelowe: 4,
- szkolne schroniska młodzieżowe: 6 (całoroczne: 1),
- ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe: 1,

Wśród wymienionych obiektów 9 posiadało udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami. Natomiast 10 obiektów posiadało zaplecze konferencyjne. Poza wskazywanymi obiektami noclegowymi na terenie powiatu działa kilkadziesiąt kwater agroturystycznych i pokoi gościnnych.

Jeśli chodzi o bazę turystyczną, w każdej z gmin powiatu znajdują się boiska sportowe, najczęściej przy szkołach. Natomiast dobrze zagospodarowane tereny rekreacyjne, z których mogą korzystać mieszkańcy, ale także turyści znajdują się między innymi w Kobylanach (Gmina Terespol) i Międzyrzecu Podlaskim. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Międzyrzecu Podlaskim zarządza następującymi obiektami:

- pływalnia miejska OCEANIK z sauną;

-
- stok narciarski z nawierzchnią igelitową oraz wypożyczalnią sprzętu narciarskiego, parking i pole biwakowe;
 - stadion miejski z kompleksem boisk sportowych, pawilon sportowy oraz korty tenisowe;
 - lodowisko sezonowe Biały Orlik;
 - kąpielisko przy ul. Zahajkowskiej (strzeżone od czerwca do sierpnia).

Fotografia 10. Obiekty sportowe w Międzyrzecu Podlaskim

Źródło: <https://www.miedzyrzec.pl>

Przez Powiat Bialski przebiega Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo, mający na terenie Polski blisko 2000 km długości - jest to najdłuższa trasa rowerowa w Polsce, przebiegająca przez obszar pięciu województw leżących we wschodniej części kraju: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego. W Powiecie Bialskim szlak ten przebiega wzdłuż doliny Bugu i łączy atrakcyjne zabytkowe obiekty takich miejscowości jak: Janów Podlaski, Kostomłoty, Kodeń, Jabłeczna i Sławatycze.

2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

2.5.1. Transport

Przejścia graniczne

Infrastruktura transportowa stanowi ważną bazę materialną dla rozwoju gospodarczego Powiatu Bialskiego, między innymi dlatego, że powiat określany jest jako „brama na wschód”. Ogromnym atutem Powiatu Bialskiego jest jego przygraniczne położenie na osi ważnych transkontynentalnych szlaków komunikacyjnych:

- drogi krajowej nr 2 łączącej Madryt, Paryż, Berlin i Warszawę z Moskwą;
- oraz magistrali kolejowej E-20 prowadzącej od Berlina poprzez Warszawę i Moskwę do Władywostoku.

Ruch graniczny obsługują 4 przejścia graniczne – największe na wschodniej granicy Polski. Są to 3 przejścia drogowe tj. towarowe w Kukurykach i osobowe w Terespolu i Sławatyczach oraz przejście kolejowe w Terespolu. W 1999 r. rozszerzony został zasięg terytorialny Drogowego Przejścia Granicznego w Kukurykach i nowoczesny Terminal Samochodowy w Koroszczynie.

Terminal Samochodowy w Koroszczynie jest nowoczesną i największą inwestycją o znaczeniu międzynarodowym przy wschodniej granicy Polski. Ma to istotne znaczenie dla usprawnienia odpraw celnych i poprawy obsługi ruchu towarowego. Przepustowość terminalu wynosi 4 000 samochodów na dobę. Terminal przeznaczony jest do dokonywania odpraw granicznych celnych, sanitarnych, weterynaryjnych i fitosanitarnych międzynarodowego transportu samochodowego. W części komercyjnej terminalu zarządzanej przez Polskie Konsorcjum Gospodarcze S.A. świadczone są m.in. usługi spedycyjne, bankowe, gastronomiczne, handlowe. Na terenie terminalu znajdują się parkingi, stacja benzynowa, stacje obsługi samochodów ciężarowych. Inwestorzy krajowi i zagraniczni mają możliwość realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych na uzbrojonych i przygotowanych terenach w części komercyjnej terminalu oraz prowadzenia tam działalności gospodarczej.

Do nowych międzynarodowych przejść granicznych należy również przejście drogowe w Sławatyczach. Zajmuje ono powierzchnię ok. 3 ha i posiada zdolność odprawy 1 000 pojazdów osobowych i 50 autobusów na dobę.

W pobliżu Terespolu w miejscowości Małaszewicze zlokalizowany jest największy w Polsce kolejowy „suchy” port przeładunkowy, którego zdolność przeładunkowa w ciągu doby wynosi 24 tys. ton towarów. Tutaj następuje styk dwóch systemów kolejowych: europejskiego, korzystającego z torów o szerokości 1 435 mm i azjatyckiego o torach szerokości 1 520 mm.

Zakład Przewozów Towarowych i Przeładunku PKP w Małaszewiczach, największy zakład pracy w powiecie bialskim, stanowi jedno z głównych ogniw wymiany międzynarodowej w komunikacji kolejowej. Zakłady posiadają rozbudowany układ nowoczesnych urządzeń technicznych do przeładunku wszystkich towarów przewożonych przez kolej. Na szlaku tranzytowym Wschód-Zachód pomiędzy międzynarodową trasą nr 2, a szlakiem kolejowym E-20, w odległości 8 km od granicy z Białorusią, zlokalizowany jest Wolny Obszar Celny utworzony w 1993 r., który obejmuje 166 ha terenów inwestycyjnych.

Aktualnie działalność prowadzą tutaj Zakłady Mięsne „Dolina Łąk” oraz baza przeładunkowa gazu płynnego „GAZPOL”.

Drogi i ścieżki rowerowe

Na terenie Powiatu Bialskiego położona jest gęsta sieć dróg o randze dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, łącznie około 3 726,3 km. Powiat Bialski pod względem długości sieci drogowej zajmuje pierwsze miejsce w kraju, a pod względem ilości dróg utwardzonych trzecie.

Drogi krajowe administrowane są przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad - Oddział w Lublinie, wojewódzkie przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie, powiatowe przez Zarząd Dróg Powiatowych w Białej Podlaskiej oraz gminne przez Wójta, Burmistrza danej gminy. Powiat Bialski posiada dość atrakcyjne położenie z punktu widzenia komunikacyjnego i urbanistycznego. Infrastrukturę komunikacyjną powiatu zapewnia system dróg o znaczeniu międzynarodowym, krajowym, regionalnym, powiatowym i lokalnym.

Według danych GUS z 2012 roku na terenie Powiatu Bialskiego zlokalizowane były następujące drogi:

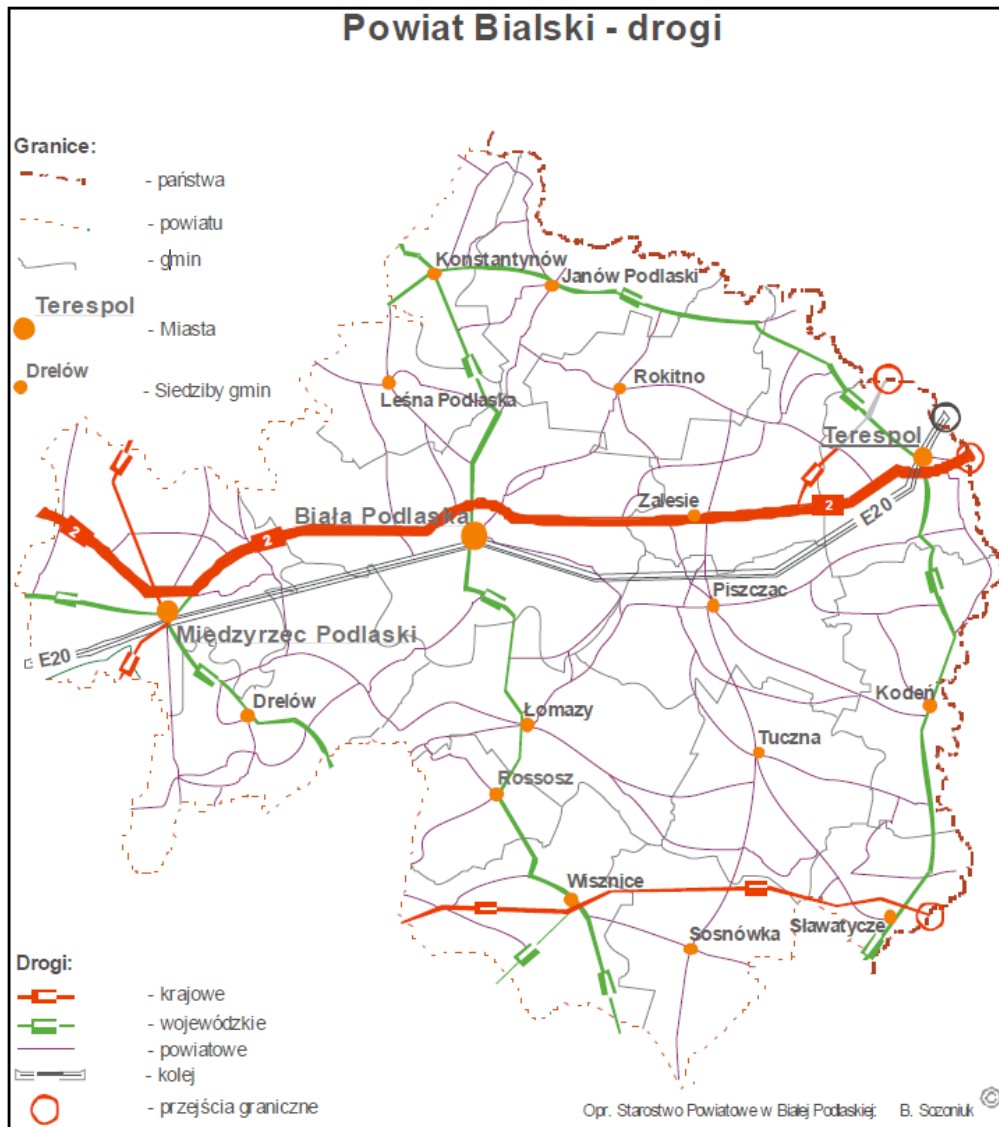
- drogi krajowe: 126,6 km;
- drogi wojewódzkie: 186,0 km;
- drogi powiatowe: 1098,4 km, w tym o nawierzchni:
 - twardej: 890,4 km;
 - twardej ulepszonej: 885,4 km;
 - gruntowej: 208,0 km;
- drogi gminne: 2 315,3 km, w tym o nawierzchni:
 - twardej: 544,9 km;
 - twardej ulepszonej: 518,4 km;
 - gruntowej: 1 770,4 km.

Jeśli chodzi o drogi rangi krajowej, to przez teren Powiatu Bialskiego przebiegają 4 drogi krajowe:

- droga krajowa nr 2, E-30: Berlin – Warszawa – Moskwa o funkcji drogi międzynarodowej. W perspektywie kilku najbliższych lat, równoległe do przebiegu tej drogi planowane jest poprowadzenie autostrady.
- droga krajowa nr 68: stanowiąca odgałęzienie drogi nr 2 do drogowego przejścia granicznego dla ruchu towarowego w Kukurykach;
- droga krajowa nr 19: granica państwa – Białystok – Międzyrzec Podlaski – Lublin – Rzeszów. W najbliższych latach planowana jest rozbudowa tej drogi do statusu drogi ekspresowej o nazwie Via Carpatia;

- droga krajowa nr 63: granica państwa – Węgorzewo – Giżycko – Siedlce – Radzyń Podlaski – Sławatycze.

Mapa 4. Sieć drogowa w Powiecie Białskim

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Białskiego na lata 2014-2017

System dróg krajowych uzupełniają drogi wojewódzkie (7 dróg) i powiatowe (141 dróg). Spośród dróg wojewódzkich wyróżniamy drogi:

- nr 806: Łuków – Międzyrzec Podlaski;
- nr 813: Międzyrzec Podlaski – Parczew – Ostrów Lubelski – Łęczna;
- nr 811: Sarnaki – Konstancynów – Biała Podlaska;
- nr 812: Biała Podlaska – Wisznice – Włodawa – Chełm – Rejowiec – Krasnystaw;
- nr 815: Wisznice – Parczew – Siemień – Lubartów;

- nr 816: Terespol – Kodeń – Sławatycze – Włodawa – Dorohusk – Horodło – Zosin;
- nr 698: Siedlce – Łosice – Konstantynów – Terespol.

Na drogach powiatowych zlokalizowanych jest 69 obiektów mostowych o długości 1 154,6 m, z czego 5 mostów na terenie miast o łącznej długości 106,4 m oraz 950 przepustów o długości 10 430 mb.

Systemowi dróg kołowych towarzyszą ciągle rozbudowywane ścieżki rowerowe. Długość ścieżek rowerowych w Powiecie Bialskim w roku 2017 wynosiła 38,6 km (w roku 2013: 27,0 km), w tym pod zarządem Starostwa Powiatowego: 11,5 km. Wskaźnik „ścieżki rowerowe na 10 tys. km²” dla powiatu w roku 2017 wynosił 140,1 km, a wskaźnik „ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności” 3,4.

2.5.2. Infrastruktura techniczna i ochrony środowiska

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

W Powiecie Bialskim występują niedostatki w wyposażeniu w elementy infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Ponadto utrzymuje się duża dysproporcja pomiędzy długością sieci wodociągowej, a kanalizacyjnej, wskazująca na ryzyko zagrożenia dla środowiska naturalnego.

Tabela 20. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej ogółem – wodociąg (%)	brak danych	brak danych	75,8	76,4	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej ogółem – kanalizacja (%)	brak danych	brak danych	31,1	31,2	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej w miastach – wodociąg (%)	brak danych	brak danych	83,9	84,1	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej w miastach – kanalizacja (%)	brak danych	brak danych	71,7	72,1	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej na wsi – wodociąg (%)	brak danych	brak danych	74,5	75,2	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej na wsi – kanalizacja (%)	brak danych	brak danych	24,7	24,7	brak danych
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	487,2	495,6	498,4	502,1	499,3
Przyłącza prowadzące do	9 540	9 945	9 922	10 042	10 111

budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)					
Ścieki odprowadzone (dam3)	1 411,0	1 388,0	1 377,0	1 466,0	1 581,0
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach (os.)	17 844	17 904	17 665	17 610	brak danych
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej ogółem (os.)	41 196	42 575	42 514	42 722	brak danych
Wodociągi – długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	1 890,7	1 913,6	1 940,5	1 961,5	1 970,4
Wodociągi – przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	23 814	24 522	24 589	24 941	25 258
Wodociągi – woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam3)	2 762,2	2 596,3	2 910,5	2 897,5	2 943,1
Wodociągi – ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach (os.)	19 778	20 611	20 407	20 251	brak danych
Wodociągi – ludność korzystająca z sieci wodociągowej (os.)	79 176	88 324	88 176	88 323	brak danych
Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej (%)	25,77	25,90	25,68	25,60	25,34
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności ogółem – wodociąg (%)	69,9	78,2	78,4	78,6	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności ogółem – kanalizacja (%)	36,3	37,7	37,8	38,0	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w miastach – wodociąg (%)	86,2	90,0	89,6	89,4	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w miastach – kanalizacja (%)	77,8	78,2	77,6	77,7	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności na wsi – wodociąg (%)	65,7	75,2	75,5	75,9	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności na wsi – kanalizacja (%)	25,8	27,4	27,7	28,0	brak danych

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

W roku 2017 w Powiecie Bialskim były 2 mechaniczne, przemysłowe oczyszczalnie ścieków oraz cztery biologiczne. Natomiast liczba oczyszczalni komunalnych wynosiła 18, w tym 2 z podwyższonym usuwaniem biogenów. Liczba zbiorników bezodpływowych w Powiecie Bialskim spadła od roku 2013 z 11 383 sztuk do 11 146 w roku 2016. Natomiast jednocześnie wzrosła liczba przydomowych oczyszczalni ścieków z 3 768 w roku 2013 do liczby 4 480 w roku 2016.

Gazownictwo i ciepłownictwo

W Powiecie Bialskim stosunkowo niewielki odsetek ludności korzysta z gazu sieciowego. W analizowanych latach 2013-2016 (tabela poniżej) zanotowano nieznaczny przyrost gazowej infrastruktury sieciowej oraz liczby odbiorców.

Tabela 21. Sieć gazowa i ciepłownicza w Powiecie Bialskim w latach 2013-2016

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016
Sieć gazowa – długość czynnej sieci ogółem (m)	93 421	94 269	94 616	96 148
Sieć gazowa – długość czynnej sieci przesyłowej (m)	49 794	49 794	49 794	49 850
Sieć gazowa – długość czynnej sieci rozdzielczej (m)	43 627	44 475	44 822	46 298
Sieć gazowa – czynne przyłącza do budynków ogółem (mieszkalnych i niemieszkalnych) (szt.)	962	981	992	1 038
Sieć gazowa – czynne przyłącza do budynków mieszkalnych (szt.)	brak danych	947	956	1 004
Sieć gazowa – odbiorcy gazu (gosp.)	891	906	988	1 033
Sieć gazowa – odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem (gosp.)	531	537	591	568
Sieć gazowa – odbiorcy gazu w miastach (gosp.)	413	414	460	462
Sieć gazowa – zużycie gazu (tys. m ³ .)	638,5	749,7	866,6	888,2
Sieć gazowa – ludność korzystająca z sieci gazowej (os.)	2 753	2 780	3 000	3 102
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności ogółem – gaz (%)	2,4	2,5	2,7	2,8
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w miastach – gaz (%)	5,2	5,2	5,8	5,8
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności na wsi – gaz (%)	1,7	1,8	1,9	2,0
Energia elektryczna w gospodarstwach domowych wg lokalizacji odbiorcy – ogółem (szt.)	38 289	38 455	38 649	39 157
Energia elektryczna w gospodarstwach domowych wg lokalizacji odbiorcy na wsi (szt.)	30 267	30 377	30 596	31 016
Kotłownie ogółem (obiekty)	39	54	62	69
Długość sieci ciepłej przesyłowej (km)	19,8	22,6	22,1	23,6
Długość sieci ciepłej przyłączy do budynków i innych obiektów (km)	7,0	7,0	9,5	8,1

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Niewielkie jest wykorzystanie na terenie powiatu zbiorowego zaopatrzenia w ciepło. Mieszkańcy stosują tradycyjne, indywidualne systemy ogrzewania.

2.6. ZARZĄDZANIE

2.6.1. Finanse powiatu

Dochody Powiatu Bialskiego w latach 2015-2017 (dla rok 2018 zamieszczono dochody planowane) ulegały systematycznemu wzrostowi. Na koniec 2017 roku dochody ogółem wyniosły 92,75 mln. zł i były wyższe w porównaniu do roku 2015 o ponad 9 mln zł, tj. o ponad 10%. W omawianym okresie o ponad 1,5 mln zł wzrosły dochody własne z tytułu podatków i opłat oraz udziału w podatkach centralnych, co jest pozytywnym zjawiskiem świadczącym o rozwoju gospodarczym. Wynik budżetu w roku 2016 i 2017 zamknął się deficytem, z uwagi na podjęte projekty inwestycyjne. Dla przykładu wydatki majątkowe w roku 2017 stanowiły 16,45% wydatków ogółem. Szczegółowe dane dotyczące dochodów i wydatków Powiatu Bialskiego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 22. Budżet Powiatu Bialskiego w latach 2015-2018 w zł

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018 plan
Dochody ogółem, w tym	83 572 153	85 429 577	92 757 749	117 780 138
Dochody bieżące, w tym	80 858 707	83 049 976	86 839 173	88 179 720
dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych	11 194 414	11 804 861	12 646 362	13 587 792
dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych	230 781	246 138	391 065	380 000
podatki i opłaty z subwencji ogólnej	3 549 624	3 728 302	3 744 892	3 881 190
z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące	33 696 674	35 030 973	35 795 351	38 625 063
z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące	21 691 763	20 628 856	21 724 446	18 468 955
Dochody majątkowe, w tym	2 713 446	2 379 600	5 918 575	29 601 418
ze sprzedaży majątku	230 347	497 019	44 522	1 671 800
z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje	2 483 099	1 882 581	5 874 053	27 692 689
Wydatki ogółem, w tym	83 171 635	85 508 177	96 432 667	124 810 821
Wydatki bieżące	78 236 111	78 673 865	80 565 722	84 629 562
Wydatki majątkowe	4 935 524	6 834 312	15 866 945	40 181 259
Wynik budżetu	400 518	- 78 600	- 3 674 918	- 7 030 683

Źródło: Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej

Dochody budżetu Powiatu Bialskiego na jednego mieszkańca zwiększają się systematycznie w analizowanym okresie 2013-2017. Również dochody własne na 1 mieszkańca wskazują tendencję wzrostową. Jednak w porównaniu z innymi powiatami w Woj. Lubelskim, wymienione wskaźniki kształtują się na niższym poziomie.

Tabela 23. Dochody budżetowe na 1 mieszkańca Powiatu Bialskiego w latach 2013-2017 (zł)

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Dochody na 1 mieszkańca ogółem	705,13	735,94	742,27	760,52	826,94
Dochody własne na 1 mieszkańców	205,04	228,57	244,43	262,32	275,93

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Jeśli chodzi o strukturę wydatków, największe kwoty wydatkowane są na zadania w ramach pomocy społecznej, oświaty i wychowania, ochrony zdrowia oraz dział: Transport i łączność.

Tabela 24. Wydatki budżetowe Powiatu Bialskiego w latach 2013-2017 (zł) – wybrane działy

Wyszczególnienie	Rok 2013	Rok 2014	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017
Dział 600 - Transport i łączność	7 338 050	10 324 354	11 044 512	12 740 353	22 571 066
Dział 801 - Oświata i wychowanie	20 332 128	19 711 899	19 918 249	19 874 806	20 836 057
Dział 851 - Ochrona zdrowia	7 012 444	7 512 483	7 989 302	6 482 194	5 310 535
Dział 852 - Pomoc społeczna	21 436 277	20 046 969	21 312 543	22 520 113	15 801 780
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	4 657 252	5 380 091	5 335 073	4 464 195	4 981 283
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	3 871 822	3 863 559	3 803 321	3 882 508	3 656 682
Dział 855 – Rodzina	-	-	-	-	7 861 821

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

2.6.2. Planowanie strategiczne i promocja

Planowanie strategiczne oraz zarządzanie

Planowanie strategiczne jest jednym z podstawowych warunków efektywnego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego: gminą czy powiatem. Właściwie realizowany proces planowania strategicznego pozwala na przewidzenie ewentualnych

problemów w przyszłości i ukierunkowanie działań, w tym planowanie przedsięwzięć inwestycyjnych. Podstawowe dokumenty strategiczne w Powiecie Bialskim to:

- Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2007-2015;
- Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bialskim na lata 2014 – 2022;
- Powiatowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2022;
- Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2016-2020;
- Prognoza Oddziaływania na Środowisko Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Bialskiego na lata 2014-2017 z perspektywą na lata 2018-2021;
- Program ochrony środowiska dla Powiatu Bialskiego na lata 2014-2017 z perspektywą na lata 2018-2021;
- Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest w Powiecie Bialskim na lata 2009-2032.

W strukturze zarządzania w Powiecie Bialskim należy wyróżnić Starostwo Powiatowe z funkcjonującymi w jego strukturze wydziałami. Powiat Bialski realizuje swoje zadania także poprzez swoje jednostki organizacyjne:

- Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie;
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Międzyrzeczu Podlaskim;
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białej Podlaskiej;
- Powiatowy Urząd Pracy w Białej Podlaskiej;
- Zarząd Dróg Powiatowych w Białej Podlaskiej;
- Powiatowy Ośrodek Wsparcia w Białej Podlaskiej;
- Szkoły podlegające powiatowi;
- Powiatową Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną z oddziałami;
- Placówki Opiekuńczo-Wychowawcze;
- Rodzinne Domy Dziecka;
- Domy Pomocy Społecznej.

Powiat Bialski oraz jego jednostki organizacyjne mają duże doświadczenie i osiągnięcia we wdrażaniu projektów unijnych i innych, które uzyskały zewnętrzne wsparcie. Od roku 2001 zrealizowano ponad 100 projektów (infrastrukturalnych, inwestycyjnych i społecznych) z wykorzystaniem środków z dotacji na kwotę niemalże 200 mln złotych.

Promocja

Promocja jednostki samorządu terytorialnego jest jednym z najważniejszych elementów działań marketingowych samorządu. Podejmowane przez Starostwo Powiatowe działania w kontekście promocji obejmują przede wszystkim: kreowanie pozytywnego wizerunku Powiatu Bialskiego, opracowywanie i rozpowszechnianie materiałów promocyjnych i informacyjnych (broszury, foldery, etc.) o powiecie, organizacja imprez o charakterze promocyjnym, współpraca z gminami, jednostkami samorządu powiatowego oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie promocji powiatu, współpraca i kontakt z mediami (lokalnymi i regionalnymi), przygotowywanie nośników reklamowych, przygotowywanie prezentacji na temat Powiatu Bialskiego, prowadzenie strony internetowej powiatu. Dla przykładu, Starostwo Powiatowe jest wydawcą bezpłatnego, internetowego i wydawanego w formie papierowej miesięcznika Gościniec Bialski. Jest to czasopismo o charakterze lokalnym, zawierające informacje o bieżących wydarzeniach w powiecie, a także o historii i tradycjach tego obszaru.

Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej organizuje różnego rodzaju wydarzenia, takie jak: uroczystości patriotyczne, konferencje, imprezy okolicznościowe, imprezy kulturalne. Na przykład doroczny charakter mają Dożynki Powiatowe, Bialski Festiwal Sękaczy oraz konkurs „Dobre, bo Bialskie”. Wyróżnienie „Dobre, bo Bialskie”, przyznawane jest przedsiębiorstwom, instytucjom państwowym i samorządowym, osobom fizycznym, jednostkom samorządu terytorialnego, organizacjom społecznym i zawodowym oraz innym podmiotom, które całokształtem działalności w znaczący sposób przyczyniły się do gospodarczego lub społecznego rozwoju powiatu lub jego promocji, stwarzając wzorce dla innych firm, skutecznie konkurując na rynku osiągają coraz lepsze wyniki, prowadzą działalność społeczną lub charytatywną, wspierają środowiska lokalne lub przyczyniają się do popularyzowania osiągnięć powiatu bialskiego i zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego.

2.6.3. Kapitał społeczny

Animatorem życia społecznego i gospodarczego w Powiecie Bialskim, poza samorządem powiatowym są także samorządy poszczególnych gmin powiatu, a także organizacje pozarządowe: stowarzyszenia i fundacje, których działa w Powiecie Bialskim kilkadziesiąt. Jedną z takich organizacji jest Bialskopodlaska Lokalna Grupa Działania, skupiająca wszystkie gminy i miasta Powiatu Bialskiego. Bialskopodlaska LGD przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu poprzez wdrażanie celów zawartych w Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność.

Obsługą biznesu, promocją przedsiębiorczości oraz wspieraniem rozwoju gospodarczego regionu zajmują się między innymi następujące instytucje:

- Bialskopodlaska Izba Gospodarcza;
- Bialskopodlaskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego;
- Lubelska Izba Rolnicza;
- Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców;

- Ogólnopolskie Stowarzyszenie na Rzecz Obrony Przewoźników w Międzyrzecu Podlaskim z siedzibą w Białej Podlaskiej;
- Lubelska Fundacja Rozwoju.

Rolą Starostwa Powiatowego w Białej Podlaskiej jest integracja społeczności lokalnej, samorządów gminnych, przedsiębiorców oraz lokalnych instytucji wokół problematyki rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Bialskiego, ponieważ w celu wdrożenia Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 niezbędna jest współpraca i wspólny wysiłek wszystkich tych podmiotów.

III. POTENCJAŁY I DEFICYTY - WNIOSKI I REKOMENDACJE

Przeprowadzona w poprzednim rozdziale strategii diagnoza strategiczna pozwala na syntetyczne wskazanie podstawowych dla Powiatu Bialskiego atutów i potencjałów. Ale z drugiej strony umożliwia zidentyfikowanie istniejących deficytów i barier rozwoju.

Strategiczne zasoby i uwarunkowania rozwoju Powiatu Bialskiego, na potrzeby przeprowadzenia analizy: atuty / potencjały – deficyty / bariery, zostały poddane analizie z uwagi na trzy główne sfery:

I. Gospodarka i rynek pracy

w tym następujące obszary problemowe:

- podmioty gospodarcze i rynek pracy, rolnictwo, turystyka.

II. Społeczeństwo i jakość życia

w tym następujące obszary problemowe:

- zjawiska demograficzne, kapitał ludzki i społeczny, edukacja, infrastruktura i usługi społeczne, zasoby kulturowe.

III. Przestrzeń i środowisko

w tym następujące obszary problemowe:

- środowisko naturalne i zagospodarowanie przestrzeni, infrastruktura techniczna.

GOSPODARKA I RYNEK PRACY	
ATUTY / POTENCJAŁY	DEFICYTY / BARIERY
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne położenie geograficzne: 4 duże przyjscia graniczne, sąsiedztwo miasta Brześć, bezpośrednie położenie przy wschodniej granicy Unii 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak znaczącej liczby dużych i średnich zakładów pracy w powiecie • Niski poziom przeciętnego

<p>Europejskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przygraniczne położenie przy transkontynentalnych szlakach komunikacyjnych • Sąsiedztwo powiatu z miastem Biała Podlaska • Możliwość wykorzystania terenów ekologicznych, atrakcyjnych turystycznie 	<p>wynagrodzenia w powiecie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deficyt rąk do pracy, ograniczenia w pozyskiwaniu rąk do pracy • Brak małego ruchu granicznego • Utrudnienia w prowadzeniu handlu z Białorusią • Rozdrobnienie gospodarstw rolnych • Brak przetwórci płodów rolnych • Słabo rozwinięta baza turystyczna i agroturystyczna • Niedopasowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy
---	---

SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA	
ATUTY / POTENCJAŁY	DEFICYTY / BARIERY
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywność stowarzyszeń działających na terenie powiatu • Dostępność do kształcenia na uczelniach wyższych w Białej Podlaskiej • Powiat posiada cenne zasoby kulturowe, m.in.: Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie, obiekty kultu religijnego w miejscowościach: Kodeń, Jabłeczna, Sławatycze • Edukacja na dobrym poziomie, młode pokolenie jest dobrze wykształcone • Dobrze działające instytucje pomocy społecznej: OPS, DPS, POW, WTZ – wysoki poziom usług społecznych • Wielokulturowość oraz bogate dziedzictwo kulturowe 	<ul style="list-style-type: none"> • Niekorzystne zjawiska demograficzne, np. odpływ ludności z terenu powiatu, starzenie się społeczeństwa • Relatywnie niski poziom wykształcenia ludności – deficyt wykwalifikowanej kadry • Niski poziom zaangażowania mieszkańców w życie społeczne i kulturalne • Konieczność wzmocnienia szkół zawodowych • Wykluczenie komunikacyjne małych miejscowości • Zbyt mała liczba miejsc w przedszkolach i żłobkach • Brak Środowiskowych Domów Samopomocy w każdej gminie • Społeczeństwo przejawia cechy roszczeniowe i niski poziom przedsiębiorczości

PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	
ATUTY / POTENCJAŁY	DEFICYTY / BARIERY
<ul style="list-style-type: none"> • Zlokalizowany w Małaszewiczach największy w Polsce kolejowy „suchy” port przeładunkowy • Przebiegająca przez teren powiatu międzynarodowa magistrala kolejowa nr 2, z odcinkiem szerokotorowym • Przebiegający przez teren powiatu odcinek europejskiej trasy drogowej E30 (droga krajowa A2) oraz inne drogi krajowe • Stosunkowo wysoki poziom zalesienia • Duże obszary terenów nieskażonych, niezdegradowane środowisko naturalne • Atrakcyjne przyrodniczo i krajobrazowo obszary chronione – np. rezerваты przyrody, parki krajobrazowe 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca w stosunku do potrzeb infrastruktura drogowa • Duże, niezaspokojone potrzeby w budowie i utrzymaniu dróg powiatowych i gminnych • Brak budowy od dawna zapowiadanej autostrady A2 • Deficyt ścieżek rowerowych przy głównych szlakach komunikacyjnych • Niewystarczająca infrastruktura techniczna, szczególnie kanalizacja • Deficyt terenów uzbrojonych • Rozproszona zabudowa wymagająca doprowadzenia infrastruktury • Niedostatecznie wykorzystany potencjał turystyczny oraz do rozwoju przemysłu drzewnego

Diagnoza sytuacji w Powiecie Bialskim oraz przeprowadzona analiza: atuty/potencjały – deficyty/ bariery, prowadzą do wskazania kilku najważniejszych wyzwań dla tego obszaru. Wynikają one zarówno z konieczności przewyciężenia niekorzystnych cech regionu, jak i wykorzystania jego potencjałów. Strategia rozwoju powinna być więc nakierowana na przewyciężanie najważniejszych ograniczeń rozwojowych i zrównoważone wykorzystanie istniejących zasobów o charakterze materialnym i niematerialnym, w kontekście szans i zagrożeń będących efektem uwarunkowań zewnętrznych, kształtujących sytuację w powiecie. Ideą przewodnią celów rozwojowych powinno być zapewnienie i poprawa warunków życia lokalnej społeczności powiatu, przy zachowaniu zasad rozwoju równoważonego: równoważeniu celów społecznych, przyrodniczych i gospodarczych.

Jak wynika z analizy mocnymi stronami Powiatu Bialskiego są: korzystne położenie geograficzne, dobrze rozwinięta infrastruktura logistyczno-transportowa, wysokie walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, duży potencjał dla rozwoju turystyki i rolnictwa oraz wysoka jakość zasobów ludzkich, przy stosunkowo korzystnej strukturze demograficznej. Najistotniejszymi słabymi stronami są: relatywnie niski poziom rozwoju infrastruktury technicznej, słaby rozwój przedsiębiorczości, niewielka liczba znaczących, dużych podmiotów gospodarczych, wysoki poziom bezrobocia na terenach peryferyjnych powiatu, istniejące dysproporcje w rozwoju gospodarczym pomiędzy poszczególnymi częściami powiatu. W kontekście tych wniosków wynikających z analizy sytuacji w Powiecie Bialskim należy pamiętać, że jednymi z najistotniejszych czynników, które mają podstawowe znaczenie w rozwoju lokalnym są:

-
- baza dla rozwoju – czyli grupa czynników, która sprzyja rozwojowi – co oznacza istnienie atutów, które stanowią podstawę rozwoju, np. zasoby środowiska, rozwinięta infrastruktura, przedsiębiorczość i jakość kadr;
 - zalety lokalizacji – ważne jest położenie geograficzne powiatu, jego połączenia komunikacyjne, rozwój infrastruktury teleinformacyjnej - dobrze rozwinięta łączność komunikacyjna, podnosi atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną;
 - zasoby wiedzy – ważne są kwalifikacje i umiejętności społeczności lokalnej oraz rozwinięta baza na potrzeby edukacji;
 - zatrudnienie i przedsiębiorcze inicjatywy – w tym aspekcie ważne jest powstawanie nowych przedsiębiorstw lub rozwój już istniejących firm, co umożliwia tworzenie nowych miejsc pracy i wprowadzanie nowych technologii.

Należy także pamiętać, że rozwój gospodarczy powiatu zależy od działań i stanowiska władz lokalnych i współpracy z partnerami społecznymi: podmiotami publicznymi, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi, a w sytuacji powiatu przede wszystkim z samorządami na szczeblu gminnym. Powinien on spełniać następujące cele:

- Wykorzystanie potencjału związanego z przejściami granicznymi i obsługą ruchu osobowego i towarowego;
- Wykorzystanie potencjału związanego z obsługą węzłów komunikacyjnych budowanej autostrady A2 oraz drogi ekspresowej Via Carpatia;
- Wspieranie lokalnych inicjatyw gospodarczych;
- Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości – powstających i działających przedsiębiorstw;
- Przyciąganie nowych inwestorów;
- Podnoszenie kwalifikacji miejscowych zasobów ludzkich;
- Wykorzystanie istniejących zasobów, szczególnie przyrodniczych i kulturowych;
- Rozbudowa infrastruktury technicznej w celu poprawy warunków rozwoju gospodarczego oraz warunków życia lokalnej społeczności;
- Stwarzanie warunków do kooperacji i stałych kontaktów pomiędzy sektorem publicznym, społecznym i prywatnym;
- Stosowanie narzędzi marketingu terytorialnego i kreowanie pozytywnego wizerunku powiatu.

IV. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron jednostek samorządu terytorialnego oraz badania szans i zagrożeń, które wynikają z istniejących, bądź mogących zaistnieć uwarunkowań otoczenia zewnętrznego. Analiza SWOT pozwala na wyeksponowanie silnych stron – to znaczy atutów, na których bazie można planować

rozwój lokalny, ale też pozwala na zidentyfikowanie słabych stron – to jest obszarów niedomagań, które należy niwelować. Ze słabych stron wynikają problemy do rozwiązania. Nazwa SWOT jest akronimem angielskich słów Strengths (mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse w otoczeniu), Threats (zagrożenia w otoczeniu).

Uogólniając, głównym celem strategicznym każdej jednostki samorządu terytorialnego jest zapewnienie jak najlepszego poziomu życia swoim mieszkańcom, dzięki wykorzystaniu zasobów regionu, w którym żyją. Skuteczność urzeczywistnienia tego celu wymaga dokonania właściwej oceny potencjału, wybrania kierunków rozwoju oraz spełnienia przez powiat określonej misji. Analiza SWOT sprowadza się do oceny zasobów społeczno-ekonomicznych danej jednostki w świetle szans i zagrożeń pojawiających się w jej otoczeniu. W przypadku jednostek samorządu terytorialnego zakres analiz w ramach SWOT należy interpretować w następujący sposób:

- mocne strony powiatu – siły – jakie mam atuty?
- słabe strony powiatu – jakie są problemy, co trzeba poprawić?
- szanse w otoczeniu – gdzie dostrzegamy szanse, jakie są trendy i tendencje?
- zagrożenia w otoczeniu – jakie istnieją przeszkody? jakie czynniki/ wydarzenia mogą mieć dla nas negatywne skutki?

Ponieważ Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 ma być dla powiatu opracowaniem wspomagającym zarządzania rozwojem lokalnym, analiza SWOT została przeprowadzona w ujęciu odpowiadającym głównym sferom kompetencji przypisanych do jednostki samorządu terytorialnego na szczeblu powiatu:

- I – Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy, działania na rzecz rozwoju gospodarczego powiatu;
- II – Edukacja publiczna, w tym funkcjonowanie oświaty, aktywność szkół, poziom kształcenia, zarządzanie placówkami;
- III – Promocja i ochrona zdrowia, w tym funkcjonowanie placówek ochrony zdrowia, organizacja opieki medycznej;
- IV – Promocja powiatu wewnątrz i na zewnątrz, współpraca powiatu z gminami i innymi powiatami, ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw, współpraca władz z przedsiębiorcami – działania, polityka, efekty;
- V – Współpraca i działalność na rzecz organizacji pozarządowych, aktywność społeczna, konsultacje społeczne, wspieranie i upowszechnianie idei samorządowej, polityka informacyjna władz powiatu, działalność i aktywność radnych powiatu, obsługa mieszkańców w starostwie i jednostkach organizacyjnych, załatwianie spraw przez urzędników;
- VI – Porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli, ochrona przeciwpowodziowa, przeciwpożarowa i zapobieganie innym nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi oraz środowiska;
- VII – Kultura oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami; kultura fizyczna i turystyka;
- VIII – Pomoc społeczna, wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej, polityka prorodzinna, wspieranie osób niepełnosprawnych; ochrona praw konsumenta;

- IX – Transport zbiorowy i drogi publiczne: budowa, modernizacja, organizacja ruchu, współpraca z gminami;
- X – Administracja architektoniczno-budowlana, geodezja, kartografia i kataster, gospodarka nieruchomościami, gospodarka wodna, ochrona środowiska i przyrody, rolnictwo, leśnictwo i rybactwo śródlądowe, utrzymanie powiatowych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, działalność w zakresie telekomunikacji.

I. Bezrobocie, rynek pracy, rozwój gospodarczy	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Stosunkowo wysokie kwalifikacje mieszkańców powiatu • Istnienie na terenie powiatu zakładów pracy o znaczeniu ponadlokalnym • Bliskość miasta Biała Podlaska jako rynku pracy • Rozwój lokalnej przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki stopień migracji ludności z terenu powiatu • Mała dostępność programów pomocowych dla przedsiębiorców • Nieproporcjonalne rozmieszczenie dużych pracodawców na terenie powiatu • Dysproporcje w rozwoju gospodarczym pomiędzy poszczególnymi częściami powiatu • Ukryte bezrobocie strukturalne w rolnictwie
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie przy ważnych ciągach komunikacyjnych: kolejowych i drogowych • Zapotrzebowanie na zdrową, ekologiczną żywność • Zainteresowanie wypoczynkiem w gospodarstwach agroturystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Przejęcie znacznych środków z Unii Europejskiej przez duże aglomeracje (np. Lublin) • Konkurencja ze strony innych powiatów • Nasilenie zjawiska emigracji zarobkowej • Bierność osób bezrobotnych

II. Edukacja publiczna	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Różnorodna oferta edukacyjna • Dobra baza materialna szkół 	<ul style="list-style-type: none"> • Oferta edukacyjna niespójna z rynkiem pracy

<ul style="list-style-type: none"> • Pozyskanie projektów unijnych skierowanych na szkolnictwo zawodowe • Łatwa dostępność do placówek edukacji publicznej w Białej Podlaskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • Trudności w budowaniu i modyfikowaniu oferty edukacyjnej • Ciągłe reformy w systemie oświaty • Niż demograficzny w szkołach średnich • Niewystarczająca w stosunku do potrzeb subwencja oświatowa
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność środków unijnych • Poprawa i zróżnicowanie oferty edukacyjnej w niektórych placówkach • Napływ młodzieży z zagranicy 	<ul style="list-style-type: none"> • Niż demograficzny w społeczności powiatu • Bliskie sąsiedztwo szkół kształcących w podobnych kierunkach • Niskie zainteresowanie kształceniem zawodowym

III. Promocja i ochrona zdrowia	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Szpital powiatowy wykorzystujący środki unijne na rozwój usług medycznych • Stosunkowo dobry dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej • Dobra sieć aptek 	<ul style="list-style-type: none"> • Zbyt mała liczba lekarzy specjalistów i pielęgniarek • Długi okres oczekiwania na wizytę u lekarzy specjalistów
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Dotacje unijne • Nowelizacja ustawodawstwa, zmiany przepisów i regulacji prawnych • Rozwój profilaktyki finansowanej ze środków publicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • W bliskim sąsiedztwie zlokalizowane są inne szpitale powiatowe • Wzrost natężenia chorób cywilizacyjnych • Protesty lekarzy, pielęgniarek, ratowników medycznych (niezadowolające uposażenia oraz warunki pracy)

IV. Promocja powiatu oraz współpraca powiatu z partnerami	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Duża liczba publikacji o tematyce promocyjnej • Powstanie prasy lokalnej, publikacji tematycznych, folderów oraz innych opracowań • Wykorzystanie różnych kanałów przekazu, np. Internet, media • Cykliczne imprezy i wydarzenia o znaczeniu promocyjnym, np. „Dobre, bo Bialskie” 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostatek środków finansowych na promocję • Niedostatecznie wypromowany potencjał turystyczny i kulturowy powiatu • Brak świadomości wśród właścicieli obiektów, o możliwościach promowania
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Fundusze unijne na projekty promocyjne • Współpraca instytucji oraz stowarzyszeń ukierunkowana na inicjatywy podnoszące świadomość i zaangażowanie społeczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Niesatysfakcjonująca współpraca z lokalnymi mediami i instytucjami

V. Współpraca i działalność na rzecz organizacji pozarządowych	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Znaczna liczba organizacji pozarządowych • Aktywność organizacji pozarządowych • Rozwój komunikacji elektronicznej, np. e-administracja, geoportal, • Upowszechnianie budżetów obywatelskich 	<ul style="list-style-type: none"> • Niestabilne wsparcie organizacji pozarządowych • Zbyt skomplikowane procedury pozyskiwania środków z projektów • Niedostateczna baza lokalowa organizacji pozarządowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywniejszy udział społeczeństwa w życiu publicznym • Promocja środowiska lokalnego oraz powiatu • Intensywniejsze włączenie młodzieży 	<ul style="list-style-type: none"> • Zniechęcenie do działania spowodowane niewystarczającym dofinansowaniem • Brak wystarczającej współpracy

<p>do pracy w ciekawych projektach</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ocalenie od zapomnienia dorobku kulturowego i historycznego 	
--	--

VI. Porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Dobre wykształcenie i wyposażenie Straży Pożarnej i Policji • Dobry poziom profilaktyki i prewencji • Zaufanie społeczne do PSP i OSP oraz Policji 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostatek środków na systemy alarmowania i powiadamiania • Brak posterunków Policji w wielu gminach • Braki w wyposażeniu jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych • Zaniedbania w systemach melioracji
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Właściwa edukacja ludności w zakresie nowych rozwiązań ograniczających zagrożenia, np. wypalanie trawa, obsługa systemów internetowych, monitorujących zagrożenia 	<ul style="list-style-type: none"> • Stosunkowo łatwa dostępność do dopalaczy • Położenia przygraniczne, np. dopływ obcokrajowców uprawiających niekontrolowany handel

VII. Kultura oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, kultura fizyczna i turystyka	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Znaczna ilość obiektów zabytkowych na terenie powiatu – wpisanych do rejestru zabytków • Wystarczająca baza turystyczna w części północnej powiatu • Możliwość korzystania ze środków unijnych na ochronę zabytków • Znaczna liczba i aktywność ludowych zespołów śpiewających 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca baza turystyczna w części południowej powiatu • Niewystarczająca ilość środków finansowych na opiekę nad zabytkami • Położenie niektórych obiektów kultury z dala od głównych tras komunikacyjnych • Słaba dostępność komunikacyjna w części powiatu do obiektów kultury

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Przyciągnięcie turystów na teren powiatu • Rozwój agroturystyki jako bazy dla potencjalnych turystów 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostatek środków finansowych na działalność kulturalną • Rozwój mediów elektronicznych, a przez to słabsze zainteresowanie młodzieży kulturą

VIII. Pomoc społeczna oraz wspieranie rodziny	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Bardzo dobra infrastruktura instytucji pomocy społecznej • Wykwalifikowana kadra w instytucjach pomocy społecznej • Aktywne organizacje pozarządowe • Funkcjonowanie Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w Białej Podlaskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • Braki kadrowe w systemie pomocy społecznej • Niskie zarobki • Deficyt środków na pomoc społeczną w stosunku do potrzeb • Znaczna liczba osób korzystających z pomocy społecznej • Niski udział osób niepełnosprawnych na rynku pracy
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków z budżetu państwa • Rozwój programów w sferze ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • Ubożenie społeczeństwa – wzrost liczby osób i rodzin potrzebujących pomocy • Starzenie się społeczeństwa • Zwiększenie liczby klientów pomocy społecznej, korzystających z różnych świadczeń

IX. Transport zbiorowy i drogi publiczne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Dobrze rozwinięta sieć dróg publicznych: drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe, gminne, wewnętrzne • Połączenie kolejowe ułatwiające 	<ul style="list-style-type: none"> • Zły stan dróg publicznych – powiatowych • Brak infrastruktury towarzyszącej, np. parkingów • Braki w infrastrukturze typu:

podróże poza region	<p>chodniki, ścieżki rowerowe – mających znaczenie dla bezpieczeństwa użytkowników</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niedostatek środków na utrzymanie istniejącej infrastruktury drogowej (np. brak pracowników z powodu niskich płac)
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków finansowych z budżetu centralnego bezpośrednio na drogi powiatowe • Zwiększenie intensywności transportu zbiorowego do miejscowości z dala od ośrodków miejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące koszty przedsiębiorstw drogowych (materiały, robocizna), co się przekłada na koszt inwestycji • Braki profesjonalnych kadr w podmiotach zajmujących się administracją drogową • Niewystarczające moce przerobowe firm zajmujących się wykonawstwem inwestycji drogowych • Niestabilność dotacji z funduszy zewnętrznych na drogi w poszczególnych latach • Malejąca liczba mieszkańców w miejscowościach peryferyjnych, co wpływa na ekonomikę obsługi połączeń komunikacyjnych

X. Administracja publiczna, ochrony środowiska, rolnictwo, utrzymanie obiektów i infrastruktury użyteczności publicznej	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Czyste środowisko naturalne • Parki krajobrazowe i obszary chronione na terenie powiatu • E-administracja • Dobry w większości stan obiektów powiatowych • Uregulowany system gospodarki odpadami • Wysoki stopień wykorzystania obszarów rolnych • Wygodny dostęp do obiektów 	<ul style="list-style-type: none"> • Nisko obszarowe gospodarstwa rolne • Ograniczony dostęp do Internetu na wielu obszarach • Słabo zaspokojone potrzeby lokalowe Starostwa Powiatowego • Słaby poziom skanalizowania w obszarach wiejskich • Niedostatki transportu zbiorowego do miejscowości peryferyjnych

administracji samorządowej, np. filii Starostwa	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Potencjał do rozwoju opłacalnych w danym czasie kierunków produkcji rolnej 	<ul style="list-style-type: none"> Niska opłacalność produkcji rolnej Centralizacja zadań w obszarze administracji rządowej

Przeprowadzona powyżej analiza SWOT w najistotniejszych sferach kompetencji Powiatu Bialskiego, a także zawarta wcześniej diagnoza sytuacji w powiecie oraz analiza: atuty/ potencjały – deficyty/ bariery, prowadzą do sformułowania wniosków i rekomendacji, co do kierunków rozwoju powiatu. Oznacza to formułowanie postulatów dotyczących funkcji i dziedzin, które winne zajmować priorytetową pozycję w programie rozwoju. W wyniku tego powstaje projekcja przyszłej sytuacji powiatu. Projekcja przyszłości jest przedstawieniem możliwości rozwojowych, jakie stwarzają uwarunkowania zewnętrzne i szanse tkwiące w uwarunkowaniach wewnętrznych, z uwzględnieniem ograniczeń występujących w sferach społeczno-gospodarczej i przyrodniczej. W sytuacji powiatu należy jednak pamiętać, że z racji swoich ustawowych kompetencji powiat ma bezpośredni wpływ tylko na wybrane sfery życia społeczno-gospodarczego.

Analiza potencjałów rozwojowych wskazuje na możliwość rozwoju kilku funkcji Powiatu Bialskiego, które powinny stać się w dokumencie strategii głównymi osiami rozwoju i doprowadzić do pożądanych przeobrażeń społeczno-gospodarczych. Działania dotyczące rozwoju powiatu powinny iść także w kierunku poprawy warunków życia lokalnej społeczności, poprzez poprawę dostępności do infrastruktury i usług publicznych. Biorąc pod uwagę uwarunkowania Powiatu Bialskiego można sformułować następujące rekomendacje:

- Położenie geograficzne Powiatu Bialskiego na ważnych szlakach komunikacyjnych: kolejowych i drogowych należy wykorzystać do rozwoju usług obsługi logistycznej i ruchu tranzytowego.
- Istniejącą infrastrukturę przejść granicznych oraz największego w Polsce kolejowego „suchego” portu przeładunkowego w Małaszewiczach, należy wykorzystać w celu intensyfikacji ruchu towarowego i osobowego.
- Należy dążyć do uruchomienia małego ruchu granicznego, który może być impulsem do rozwoju usług i handlu.
- Należy opracować program marketingu gospodarczego Powiatu Bialskiego dla inwestorów zewnętrznych, szczególnie w celu zainteresowania możliwościami rozwoju funkcji logistycznych. Należy realizować strategię promocji powiatu, jako miejsca atrakcyjnego dla prowadzenia działalności usługowej i wytwórczej, ale także do rekreacji i wypoczynku.
- Walory środowiska przyrodniczego i kulturowego można wykorzystać dla szerszego rozwoju turystyki, agroturystyki i rekreacji, jako dodatkowego źródła dochodu dla części społeczności powiatu. Powiat może stanowić miejsce turystyki weekendowej, np. jako zaplecze dla mieszkańców Warszawy oraz turystyki pobytowej, dla osób z całego kraju i zagranicy.

-
- Promocję powiatu dla celów turystycznych należy oprzeć na identyfikowalnych atrakcyjnych produktach turystycznych i kulturowych, np. takich jak: Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie, Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”, Stadnina Koni w Janowie Podlaskim, zabytkowe zespoły pałacowo-parkowe, obiekty sakralne, forty i dzieła międzyfortowe.
 - Należy wspierać lokalne inicjatywy podejmowania działalności gospodarczej i tworzyć warunki (między innymi infrastrukturę) zachęcające do lokalizowania na terenie powiatu przedsiębiorstw.
 - Należy wspierać lokalną społeczność w procesie podnoszenia wiedzy i kwalifikacji, przekwalifikowań oraz przedsiębiorczych inicjatyw.
 - Należy rozbudowywać oraz uzupełniać infrastrukturę techniczną, komunalną i społeczną w celu poprawy warunków życia lokalnej społeczności oraz poprawy warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i przyciągania zewnętrznych inwestorów.
 - Należy zacieśniać współpracę z gminami powiatu i innymi partnerami, w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć.
 - Należy rozwijać współpracę międzynarodową. np. poprzez realizację wspólnych projektów.

Realizacja powyższych postulatów doprowadzi do urzeczywistnienia głównego przesłania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026, sformułowanego w części strategicznej tego dokumentu, które ma brzmienie:

Powiat Bialski – brama pomiędzy Wschodem a Zachodem

Z przeprowadzonej analizy w części diagnostycznej tej strategii wynika, że Powiat Bialski realizuje już wskazaną funkcję bramy pomiędzy Wschodem a Zachodem. Powiat Bialski posiada jednak wszelkie atrybuty, aby w większym stopniu wykorzystać szanse związane z tą funkcją.

V. ANALIZA PROBLEMÓW

Rekomendowane kierunki rozwoju Powiatu Bialskiego, oparte na zidentyfikowanych atutach tego obszaru powinny być uzupełnione o inicjatywy prowadzące do zniwelowania występujących w powiecie istotnych problemów, stanowiących bariery rozwoju. Problemy występujące w powiecie wyróżniono z podziałem na różne dziedziny życia społecznego i gospodarczego, w szczególności związane z funkcjami przypisanymi jednostce samorządu terytorialnego na poziomie powiatu.

ANALIZA PROBLEMÓW POWIATU BIALSKIEGO

I. Bezrobocie, rynek pracy, rozwój gospodarczy

- Bezrobocie strukturalne
- Brak dostatecznej liczby zakładów pracy, które mogą wchłonąć nadmiar podaży na rynku pracy
- Ograniczenia kapitałowe: brak znaczących inwestorów
- Migracja ludności do większych aglomeracji
- Konkurencja ze strony ościennych powiatów
- Niekorzystne zjawiska na rynku pracy, np.: praca „na czarno”, bierna postawa wyniesiona z domu, niektóre świadczenia socjalne demotywią szczególnie kobiety, do aktywności zawodowej

II. Edukacja publiczna

- Oferta edukacyjna nieadekwatna do potrzeb rynku pracy
- Niewystarczająca oferta kształcenia zawodowego
- Niedofinansowanie działalności edukacyjnej placówek oświatowych
- Ograniczenia komunikacyjne dostępności placówek oświatowych
- Niewystarczająca baza sportowa przy obiektach oświatowych
- Niż demograficzny oraz odpływ uczniów do placówek położonych w mieście Biała Podlaska oraz innych powiatów

III. Promocja i ochrona zdrowia

- Niedostatek środków finansowych na potrzeby służby zdrowia
- Utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów
- Niedostateczna liczba pielęgniarek
- Brak precyzyjnych uregulowań prawnych w sferze podstawowej opieki zdrowotnej (zakres świadczeń)
- Niewydolny system – długie kolejki do lekarzy specjalistów

IV. Promocja powiatu oraz współpraca powiatu z partnerami

- Słaba promocja zasobów powiatu: zabytków, walorów turystycznych, dziedzictwa kulturowego
- Prowadzenie strony internetowej powiatu
- Promocja powiatu w Internecie
- Niedostateczne wykorzystanie aktywności gmin, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców dla promocji powiatu

V. Współpraca i działalność na rzecz organizacji pozarządowych

- Przepisy prawne zniechęcające organizacje pozarządowe do aplikowania o zadania publiczne
- Niski poziom dofinansowania zadań zleczanych organizacjom pozarządowym
- Niski poziom edukacji organizacji pozarządowych

VI. Porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli

- Niedostateczna sieć posterunków policji, szczególnie w mniejszych gminach
- Zbyt małe fundusze na doposażenie jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej
- Ograniczony nadzór nad występowaniem i dystrybucją środków odurzających

VII. Kultura oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, kultura fizyczna i turystyka

- Niewystarczająca ilość środków finansowych na utrzymanie obiektów i instytucji kultury
- Ograniczona dostępność komunikacyjna do obiektów kultury, np. brak środków komunikacji publicznej
- Niewystarczająca baza na potrzeby kultury fizycznej (obiekty sportowe)
- Niewystarczająca informacja i promocja walorów turystycznych i krajobrazowych powiatu

VIII. Pomoc społeczna oraz wspieranie rodziny

- Zjawisko starzejącego się społeczeństwa – zwiększa się liczba osób wymagających pomocy
- Mała ilość placówek wsparcia dziennego (np. świetlice)
- Niewystarczające środki finansowe na świadczenia w stosunku do potrzeb
- Obciążenie nadmiarem obowiązków pracowników pomocy społecznej
- Ograniczony dostęp do bezpłatnej specjalistycznej pomocy w gminach
- Ograniczone możliwości otrzymania mieszkania przez wychowanków pieczy
- Wzrost liczby rodzin wymagających wsparcia
- Brak aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami

IX. Transport zbiorowy i drogi publiczne

- Transport zbiorowy jest słabo rozwinięty
- Zbyt mała liczba osób korzystających z transportu zbiorowego, co jest ekonomicznie nieopłacalne dla przewoźników
- Zbyt małe środki finansowe na budowę, przebudowę i utrzymanie dróg powiatowych w stosunku do potrzeb
- Deficyt chodników i ścieżek rowerowych
- Ograniczone moce przerobowe firm drogowych – niestabilność w zakresie zleczanych robót drogowych w poszczególnych latach
- Skomplikowane procedury prawne w zakresie przygotowywania inwestycji drogowych
- Ograniczone możliwości pozyskiwania dotacji zewnętrznych do inwestycji drogowych

X. Administracja publiczna, ochrony środowiska, rolnictwo, utrzymanie obiektów i infrastruktury użyteczności publicznej

- Pogarszający się stan techniczny obiektów i urządzeń z powodu niewystarczających środków finansowych na ich utrzymanie w dobrej jakości
- Niedostatecznie zaspokojone potrzeby lokalowe Starostwa Powiatowego
- Niedostatki infrastruktury technicznej na terenie powiatu: na terenach wiejskich niska dostępność do kanalizacji, sieci gazowej, internetu, komunikacji publicznej

Wyszczególnione problemy są podstawą do wskazania pożądanych kierunków interwencji w stan obecny, w celu poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej w powiecie.

VI. MISJA I WIZJA

Wnioski wynikające z przeprowadzonej diagnozy strategicznej, analizy potencjałów i deficytów powiatu, analizy SWOT oraz analizy istniejących problemów o charakterze społecznym i gospodarczym w powiecie są postawą do wyznaczenia strategicznych kierunków rozwoju, które poprzedza sformułowanie misji i wizji dla strategii rozwoju.

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998r. O samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2018r., poz. 995 ze m.), stwierdza między innymi:

Art. 1. 1. Mieszkańcy powiatu tworzą z mocy prawa lokalną wspólnotę samorządową.

2. Ilekroć w ustawie jest mowa o powiecie, należy przez to rozumieć lokalną wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium.

Z tego względu tworząc plany strategiczne na szczeblu powiatu należy mieć przede wszystkim na uwadze dobro jego mieszkańców. W społeczności powiatu funkcjonują także instytucje publiczne, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe oraz inni interesariusze, którym strategia również powinna służyć. Dlatego przy formułowaniu misji i wizji rozwoju należy brać pod uwagę potrzeby wszystkich podmiotów i grup społecznych, ale także możliwy z ich strony do wniesienia wkład w poprawę sytuacji w powiecie.

Misja jest ideą przewodnią, jaką stawia sobie dana jednostka w swoim działaniu. Misję rozwoju powiatu stanowi zbiór nadrzędnych zasad, dążeń i aspiracji, jakimi powiat będzie się kierował realizując poszczególne zadania i osiągając cele. Przedstawiona dalej wizja rozwoju powiatu pozwala na sformułowanie misji:

Misją Powiatu Bialskiego jest:

- **dążenie do zapewnienia lokalnej społeczności wysokiej jakości usług społecznych**
- **stymulowanie rozwoju lokalnego, nakierowanego na wykorzystanie istniejących zasobów i szans**
- **kreowanie otoczenia społeczno-ekonomicznego, które może sprostać aspiracjom mieszkańców**
- **budowanie platformy współpracy i konsensusu na rzecz rozwoju powiatu**

Rozwijając ideę przewodnią zawartą w misji należy wskazać, że Powiat Bialski z jednej strony ma na celu stworzenie lepszych warunków do życia mieszkańcom, poprzez poprawę dostępu do infrastruktury, podniesienie poziomu oświaty i ochrony zdrowia, a także zapewnienie bezpieczeństwa publicznego, a z drugiej strony dąży do stworzenia lepszych warunków rozwoju dla sektora rolnego, podmiotów gospodarczych i indywidualnej przedsiębiorczości. W misji Powiatu Bialskiego podkreśla się znaczenie budowania kapitału społecznego, współdziałania i wspierania inicjatyw społecznych i gospodarczych. Natomiast

stymulowanie rozwoju lokalnego, nakierowanego na wykorzystanie istniejących zasobów i szans ma swoje odzwierciedlenie w wizji dla Powiatu Bialskiego.

Wizja rozwoju powiatu stanowi jego oczekiwany obraz w przyszłości. Wizję tworzy zbiór długofalowych dążeń, których osiągnięcie ma zostać zapewnione poprzez realizację celów strategicznych. Przez to wizja wskazuje zasadniczy kierunek celów i działań stojących przed powiatem. Wizja pełni także rolę motywującą dla władz lokalnych oraz pozostałych interesariuszy strategii do działań na rzecz jej realizacji.

Wizja określa stan rzeczy, do którego dążymy w perspektywie czasu określonej w strategii. Powinna mieć charakter ambitnego wyzwania, jakie stawia sobie do osiągnięcia społeczność powiatu. Z drugiej zaś strony przy formułowaniu wizji należy mieć także na uwadze możliwości jej osiągnięcia, zatem nie może być ona oderwana od sytuacji wyjściowej, w jakiej znajduje się powiat.

Wizja dla Powiatu Bialskiego

Powiat Bialski – brama pomiędzy Wschodem a Zachodem

- **poprzez wykorzystanie przygranicznego położenia oraz rozwój infrastruktury i funkcji logistycznych**
- **dzięki efektywnemu wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych**
- **w oparciu o zastosowanie nowoczesnych technologii**
- **przy zachowaniu zasad rozwoju zrównoważonego**

Tak określona wizja wskazuje, że Powiat Bialski będzie obszarem wyróżniającym się w Europie rozbudowanymi funkcjami obsługi ruchu towarowego i osobowego zachodniej granicy Unii Europejskiej ze Wschodem. Powiat Bialski będzie bramą pomiędzy Wschodem a Zachodem nie tylko w sensie logistyczno-gospodarczym, ale także kulturowym. Priorytetowo będą taktowane rozwiązania techniczne i technologiczne na miarę XXI wieku. Realizacja misji i wizji Powiatu Bialskiego będzie prowadzona z zachowaniem zasad rozwoju zrównoważonego.

VII. CELE STRATEGICZNE - OBSZARY PRIORYTETOWE

W nawiązaniu do misji i wizji oraz biorąc pod uwagę wnioski z przeprowadzonej diagnozy strategicznej, analizy potencjałów i deficytów powiatu, analizy SWOT oraz analizy istniejących problemów, wyznaczono następujące cele strategiczne oraz obszary priorytetowe rozwoju, kierując się koncepcją zrównoważonego rozwoju.

Priorytetowe obszary rozwoju		
Priorytet I Gospodarka i rynek pracy	Priorytet II Spoleczeństwo i jakość życia	Priorytet III Przestrzeń i środowisko
Cele strategiczne		
I.1. Zwiększanie konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu	II.1. Rozwój edukacji oraz społeczeństwa informacyjnego	III.1. Rozwój infrastruktury poprawiającej funkcjonowanie gospodarki oraz jakość życia mieszkańców
I.2. Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości	II.2. Poprawa dostępności do usług kultury, sportu i rekreacji	III.2. Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa naturalnego oraz kulturowego
I.3. Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki rolnej	II.3. Poprawa dostępności do usług ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej	III.3. Zwiększanie wykorzystania OZE oraz rozwój gospodarki niskoemisyjnej
I.4. Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy	II.4. Rozwój sfery usług społecznych i pomocy rodzinie	
	II.5. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	
	II.6. Poprawa jakości i efektywności zarządzania lokalnego	

Tworząc strukturę priorytetowych obszarów rozwoju w Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026, jako zasadą nadrzędną, kierowano się koncepcją rozwoju

zrównoważonego, która jest jedną z polityk horyzontalnych Unii Europejskiej. Zasada zrównoważonego rozwoju zakłada minimalizację oddziaływania działalności człowieka na środowisko, w tym znalezienie równowagi pomiędzy ochroną środowiska, postępem gospodarczym i rozwojem społecznym. Polityka ta nakierowana jest na zachowanie, ochronę i poprawę jakości środowiska naturalnego, między innymi poprzez ograniczanie szkodliwego wpływu produkcji i konsumpcji na jego stan, tak aby nie tylko obecne, ale i przyszłe pokolenia mogły korzystać z jego bioróżnorodności i bogactwa. Rozwój gospodarczy i cywilizacyjny obecnej generacji nie może odbywać się kosztem wyczerpywania zasobów nieodnawialnych i niszczenia środowiska.

Role samorządu terytorialnego w zarządzaniu lokalnym jest dążenia do równoważenia sfery gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Polityka rozwoju lokalnego winna więc służyć urzeczywistnianiu koncepcji rozwoju zrównoważonego. Polityka rozwoju lokalnego rozumiana jest jako świadoma i celowa działalność organów samorządu terytorialnego zmierzająca do systematycznej poprawy konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców oraz wzrostu potencjału gospodarczego regionów, przyczyniającego się ostatecznie do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Wszystkie trzy obszary priorytetowe: **Gospodarka i rynek, Społeczeństwo i jakość życia, Przestrzeń i środowisko** są wzajemnie powiązane, przenikają się w wzajemnie i na siebie oddziałują. Bazę istniejących zasobów infrastruktury technicznej i komunalnej oraz zasobów naturalnych odzwierciedla priorytet **Przestrzeń i środowisko**. Stan tych zasobów warunkuje jakość życia mieszkańców oraz stanowi podstawę dla rozwoju gospodarczego. Na przykład położenie geograficzne Powiatu Bialskiego oraz istniejąca infrastruktura komunikacyjno-logistyczna stwarza szanse rozwoju gospodarczego w oparciu o usługi obsługi ruchu towarowego i osobowego w transeuropejskim transportowym korytarzu drogowo-kolejowym. Wymaga to jednak kapitału, dalszych inwestycji, a także adekwatnych do potrzeb, wykształconych zasobów ludzkich. W sferze **Społeczeństwo i jakość życia** ważne są nie tylko: edukacja, kultura, wypoczynek, zdrowie i bezpieczeństwo, ale także inicjatywa i postawy przedsiębiorcze, co procentuje - wraz z rozwojem infrastruktury niezbędnej dla biznesu - poprawą sytuacji w sferze **Gospodarka i rynek pracy**.

W ramach wskazanych trzech obszarów priorytetowych sformułowano cele strategiczne. Cele strategiczne w obszarze priorytetowym **Gospodarka i rynek pracy** nakierowane są na zwiększenie konkurencyjności Powiatu Bialskiego oraz jego ożywienie gospodarcze, głównie poprzez ściąganie kapitału zewnętrznego, ale także poprzez wzrost przedsiębiorczości, stanowiący uruchomienie wewnętrznego potencjału powiatu.

Cele strategiczne w ramach priorytetu **Społeczeństwo i jakość życia** odnoszą się do sfery społecznej: edukacja, kultura, sport, rekreacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna - oraz bezpieczeństwa publicznego i jakości zarządzania lokalnego. Te elementy, oprócz dostępności do infrastruktury technicznej są ważne dla jakości życia mieszkańców. Poprawa w tej sferze łącznie z działaniami z sferze **Przestrzeń i środowisko** (dostęp do infrastruktury) oraz w sferze **Gospodarka i rynek pracy** (atrakcyjne miejsca pracy) mogą wpłynąć na zmniejszenie poziomu migracji z powiatu, która oznacza ubytek istotnych zasobów Powiatu Bialskiego, jakimi są zasoby ludzkie. Cele strategiczne mieszczące się w priorytecie **Przestrzeń i środowisko** dotyczą dbałości o jakość środowiska naturalnego oraz zachowanie i wykorzystanie zasobów dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Cele strategiczne zestawione w macierzy celów, uszczegółowione zostały na poziomie celów operacyjnych – kierunków działań.

VIII. CELE OPERACYJNE - KIERUNKI DZIAŁAŃ

Kolejnym krokiem w procedurze opracowania strategii jest wskazanie celów operacyjnych – kierunków działań w ramach poszczególnych celów strategicznych. Cele operacyjne są uszczegółowieniem celów strategicznych i wyznaczają kierunki działań, które następnie są podstawą do formułowania zadań, w tym np. zadań inwestycyjnych, zamieszczanych w wykazie przedsięwzięć do Wieloletniej Prognozy Finansowej. W ramach trzech priorytetów odpowiadających domenom rozwoju zrównoważonego oraz przyjętych w nich celów strategicznych, sformułowano następujące cele operacyjne:

Cele operacyjne – kierunki działań	
Priorytet I	
Gospodarka i rynek pracy	
I.1.	
Zwiększanie konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu	
1.	Wspieranie procesów wydzielania, uzbrojenia i zagospodarowania terenów inwestycyjnych na potrzeby rozwoju działalności produkcyjnej, usługowej i handlowej
2.	Przygotowanie terenów inwestycyjnych, między innymi przy drogach tranzytowych i węzłach komunikacyjnych
3.	Rewitalizacja terenów i obiektów przeznaczonych na cele gospodarcze i społeczne (np. przemysłowych i poprzemysłowych, zdegradowanej przestrzeni publicznej, zmiana funkcji budynków)
4.	Ułatwienia inwestycyjne oraz system zachęt dla przedsiębiorców
5.	Wdrażanie mechanizmów marketingu gospodarczego
6.	Wzmocnienie systemu informacji gospodarczej

I.2.	
Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości	
1.	Współpraca z podmiotami prowadzącymi punkty informacyjno-konsultacyjne dla przedsiębiorców, między innymi w zakresie pozyskiwania dotacji, preferencyjnych źródeł finansowania oraz możliwości rozwoju działalności badawczo-rozwojowej
2.	Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości – programy dotacji na otwarcie działalności gospodarczej

3.	Współpraca z organizacjami przedsiębiorców, między innymi w sferze upowszechniania doradztwa i szkoleń dla firm
4.	Wsparcie rozwoju ekonomii społecznej
5.	Współpraca w zakresie misji gospodarczych i poszukiwania rynków zbytu poza regionem oraz na rynkach zagranicznych
6.	Wsparcie w zakresie wdrażania innowacji w przedsiębiorstwach oraz poprawy ich efektywności energetycznej
7.	Działania na rzecz uruchomienia małego ruchu granicznego

I.3.	
Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki rolnej	
1.	Wsparcie działań edukacyjno-informacyjnych w sferze rolnictwa
2.	Wspieranie procesu zrzeszania się producentów rolnych
3.	Wsparcie dla podmiotów przetwórstwa rolno-spożywczego wykorzystujących lokalne zasoby produkcji rolnej
4.	Promowanie agroturystyki oraz rolnictwa ekologicznego
5.	Wspieranie producentów rolnych w procesie modernizacji gospodarstw
6.	Poprawa zagospodarowania przestrzeni rolnej i leśnej poprzez scalanie gruntów i system zalesień
7.	Pomoc w poszukiwaniu nowych rynków zbytu na produkty rolne oraz wyroby regionalne

I.4.	
Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy	
1.	Efektywne wykorzystanie instrumentów rynku pracy w celu aktywizacji i reorientacji zawodowej osób bezrobotnych
2.	Działania w celu aktywniejszego włączenia przedsiębiorców w system zapewnienia staży i praktyk, szczególnie absolwentom i ludziom młodym
3.	Wsparcie informacyjno-doradcze dla osób podejmujących działalność gospodarczą
4.	Opracowanie programu rozwoju przedsiębiorczości dla powiatu oraz programu rozwoju szkolnictwa zawodowego
5.	Budowanie partnerstw międzysektorowych na rzecz ożywienia gospodarczego

Stopień osiągnięcia zakładanych celów w ramach obszaru priorytetowego **Gospodarka i rynek pracy**, poza oceną jakościową zaistniałych zjawisk i procesów, będzie mógł być mierzony za pomocą między innymi następujących wskaźników:

- powierzchnia wydzielonych terenów inwestycyjnych (ha);
- powierzchnia uzbrojonych terenów inwestycyjnych (ha);
- powierzchnia terenów (ha) / liczba obiektów (szt.) zrewitalizowanych;
- liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON (szt.);
- pracujący na 1000 mieszkańców (szt.);
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie (zł)
- liczba podmiotów ekonomii społecznej (szt.);
- liczba grup producenckich (szt.);
- liczba zarejestrowanych bezrobotnych (szt.);
- stopa bezrobocia (%).

Wartością bazową dla zaproponowanych wskaźników do pomiaru stopnia realizacji celów w ramach poszczególnych priorytetów, z którą będzie porównywana wartość wskaźników w momencie dokonywania monitoringu, będzie wartość wskazana w diagnozie strategicznej niniejszej strategii.

Cele operacyjne – kierunki działań	
Priorytet II	
Spoleczeństwo i jakość życia	
II.1.	
Rozwój edukacji oraz społeczeństwa informacyjnego	
1.	Poprawa jakości infrastruktury i wyposażenia placówek oświatowych
2.	Wsparcie procesu podnoszenia kwalifikacji przez pracowników oświaty
3.	Realizacja projektów wyrównujących szanse edukacyjne uczniów na różnym szczeblu kształcenia
4.	Rozwój systemu doradztwa zawodowego oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla młodzieży szkolnej
5.	Rozwój kształcenia zawodowego w formach szkolnych i pozaszkolnych, w tym modernizacja infrastruktury szkół na potrzeby szkolenia praktycznego
6.	Rozwój różnych form edukacji pozaszkolnej, w tym dla osób dorosłych

7.	Dostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb branż dominujących w gospodarce powiatu, np. przedsiębiorstw transportowych
8.	Wsparcie rozwoju edukacji przedszkolnej i opieki nad małym dzieckiem
9.	Zmniejszanie poziomu wykluczenia cyfrowego

II.2.

Poprawa dostępności do usług kultury, sportu i rekreacji

1.	Budowa, modernizacja oraz wyposażenie obiektów kultury, sportu i rekreacji
2.	Zwiększanie dostępności dla mieszkańców do dóbr kultury oraz obiektów sportowo-rekreacyjnych, w tym dla osób z niepełnosprawnościami
3.	Upowszechnianie kultury, sportu i rekreacji, między innymi poprzez organizację imprez, wydarzeń, wystaw, konkursów, wydawnictw, itp.
4.	Opracowanie kompleksowego systemu informacji i promocji dotyczącego życia kulturalno-sportowego w powiecie
5.	Współpraca i wymiana dorobku kulturalnego z partnerami krajowymi i zagranicznymi

II.3.

Poprawa dostępności do usług ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej

1.	Poprawa jakości bazy lokalowej i wyposażenia placówek ochrony zdrowia
2.	Podniesienie jakości i dostępności usług medycznych
3.	Promowanie i wspieranie kształcenia ustawicznego kadr medycznych
4.	Upowszechnianie programów profilaktyki zdrowotnej
5.	Wspieranie inicjatywy nakierowanych na promowanie zdrowego stylu życia oraz przeciwdziałania uzależnieniom

II.4.

Rozwój sfery usług społecznych i pomocy rodzinie

1.	Poprawa stanu infrastruktury i wyposażenia obiektów usług społecznych
2.	Rozwój systemu opieki nad dzieckiem i rodziną
3.	Rozwój systemu pomocy osobom z niepełnosprawnościami
4.	Aktywizacja i integracja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym

5.	Zwiększenie oferty usług społecznych dla osób starszych, niepełnosprawnych oraz z zaburzeniami psychicznymi
6.	Wdrażanie programów dotyczących włączenia społecznego

II.5. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	
1.	Poprawa stanu infrastruktury drogowej – chodniki, pobocza, ścieżki rowerowe
2.	Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa wodnego
3.	Poprawa infrastruktury i wyposażenia służb publicznych – jednostek straży pożarnej, policji, służb granicznych
4.	Poprawa systemu komunikacji i powiadamiania pomiędzy służbami
5.	Realizacja akcji informacyjno-promocyjnych dotyczących bezpieczeństwa

II.6. Poprawa jakości i efektywności zarządzania lokalnego	
1.	Rozwój gospodarki cyfrowej – upowszechnianie e-usług publicznych
2.	Zwiększenie poziomu cyfryzacji zasobów administracyjnych
3.	Wzmacnianie współpracy z organizacjami pozarządowymi, podmiotami publicznymi organizacjami przedsiębiorców oraz budowanie lokalnego kapitału społecznego
4.	Rozwój narzędzi komunikacji i integracji wewnętrznej powiatu oraz budowanie poczucia tożsamości i wspólnoty lokalnej (np. Gościniec Bialski, cykliczne imprezy kulturalne i sportowe, marka „Dobre bo Bialskie”)
5.	Rozwój współpracy z partnerami w perspektywie ponadregionalnej, np. współpracy transgranicznej
6.	Opracowanie programu promocji Powiatu Bialskiego

Pomiar i zobrazowanie postępu w realizacji celów w ramach obszaru priorytetowego **Spoleczeństwo i jakość życia** ukazane może zostać za pomocą między innymi następujących wskaźników:

- liczba mieszkańców powiatu (szt.);
- saldo migracji ludności (szt.);
- poziom wykształcenia mieszkańców (struktura);
- liczba nowych kierunków kształcenia (szt.);
- liczba pracujących na 1000 mieszkańców (szt.);

- odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (%);
- liczba uczestników imprez kulturalnych (szt.);
- liczba imprez sportowych (szt.);
- liczba programów profilaktyki zdrowotnej (szt.);
- liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (szt.);
- liczba przestępstw (szt.);
- liczba e-usług udostępnionych dla mieszkańców (szt.);
- wartość środków zewnętrznych na projekty, pozyskane przez powiat (zł);
- liczba inwestycji w infrastrukturę oświatową, sportową, kultury, usług zdrowotnych (szt.);
- dochody powiatu na 1 mieszkańca (zł/os).

Cele operacyjne – kierunki działań	
Priorytet III	
Przestrzeń i środowisko	
III.1.	
Rozwój infrastruktury poprawiającej funkcjonowanie gospodarki oraz jakość życia mieszkańców	
1.	Poprawa jakości połączeń komunikacyjnych w powiecie
2.	Rozwój infrastruktury drogowej warunkującej rozwój gospodarczy regionu, w tym węzły komunikacyjne z A2 oraz przejścia graniczne
3.	Rozwój bazy logistyczno-spedycyjnej na obszarach przygranicznych, mającej na celu obsługę zwiększonych przepływów ładunków
4.	Rozwój infrastruktury przejść granicznych w celu ułatwienia obsługi podmiotów gospodarczych oraz ruchu osobowego
5.	Rozwój sieci szybkiego Internetu oraz wdrażanie technologii informacyjno-komunikacyjnych
6.	Rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej

III.2.	
Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa naturalnego oraz kulturowego	
1.	Ochrona zabytków oraz terenów o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych

2.	Rewitalizacja obiektów dziedzictwa historycznego i kulturowego na potrzeby integracji lokalnej społeczności oraz na cele turystyczne
3.	Propagowanie tradycji oraz dorobku kulturalnego regionu
4.	Wykorzystanie potencjału kulturowego i przyrodniczego dla celów rekreacyjnych oraz rozwój turystyki
5.	Przygotowanie zintegrowanej oferty turystycznej powiatu
6.	Promocja oferty turystycznej powiatu oraz opracowanie programu rozwoju turystyki w powiecie
7.	Rozbudowa małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, w tym na potrzeby turystyki kwalifikowanej
8.	Promocja osadnictwa letniskowego
9.	Wdrażanie projektów edukacji ekologicznej

III.3.

Zwiększanie wykorzystania OZE oraz rozwój gospodarki niskoemisyjnej

1.	Zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w pozyskiwaniu energii elektrycznej i ciepłej
2.	Zastąpienie tradycyjnych źródeł ogrzewania przez gospodarstwa domowe na niskoemisyjne
3.	Zastąpienie tradycyjnych źródeł ogrzewania w obiektach publicznych i gospodarczych na niskoemisyjne
4.	Zwiększenie efektywności energetycznej obiektów publicznych i prywatnych, np. poprzez termomodernizację
5.	Niwelowanie zagrożeń dla środowiska naturalnego, np. azbest
6.	Promocja i wdrażanie rozwiązań gospodarki o zamkniętym obiegu

W odniesieniu do celów obszaru priorytetowego **Przestrzeń i środowisko** wykorzystane mogą zastać między innymi następujące wskaźniki:

- długość wybudowanych/ zmodernizowanych dróg (km);
- mieszkańcy korzystający z infrastruktury wodociągowej (%);
- mieszkańcy korzystający z infrastruktury kanalizacyjnej (%);
- liczba miejsc noclegowych (szt.);
- liczba projektów inwestycyjnych dotyczących obiektów dziedzictwa kulturowego i naturalnego (szt.);
- liczba projektów dotyczących OZE (szt.).

IX. ZGODNOŚĆ Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Cele strategiczne i obszary priorytetowe Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 wpisują się szeroki kontekst dokumentów strategicznych obowiązujących obecnie na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym i są spójne z ich założeniami.

Poziom Unii Europejskiej

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 jest zgodna z zasadami polityki spójności Unii Europejskiej, przyjętej w obecnie obowiązującej perspektywie 2014-2020. Polityka spójności zawarta jest w Strategii Europa 2020. Dokument „**Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu**” (Bruksela, 2010) określił trzy podstawowe priorytety rozwoju:

- rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego opiera się na koncepcji rozwoju zrównoważonego, respektującego aspekty środowiskowe, społeczne i ekonomiczne.

Wskazane priorytety rozwoju, określone na szczeblu Unii Europejskiej wynikają z przyjętych priorytetów polityki spójności na lata 2014-2020, w ramach której ustalono 11 następujących celów tematycznych wspierających wzrost gospodarczy:

- 1) Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji;
- 2) Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- 3) Podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw;
- 4) Wspieranie przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną;
- 5) Propagowanie przystosowywania się do zmian klimatu, zapobiegania zagrożeniom i zarządzania ryzykiem;
- 6) Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów;
- 7) Promowanie zrównoważonego transportu oraz poprawa najważniejszych infrastruktur sieciowych;
- 8) Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wspieranie mobilności siły roboczej;
- 9) Promowanie włączenia społecznego oraz zwalczanie ubóstwa i wszelkich form dyskryminacji;
- 10) Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie;
- 11) Poprawa wydajności administracji publicznej.

W nawiązaniu do przytoczonych priorytetów polityki spójności należy stwierdzić, że wypracowana dla Powiatu Bialskiego misja i wizja wpisuje się w zasadę zrównoważonego rozwoju, przyczyniając się do aktywizacji ekonomicznej i społecznej obszaru przy jednoczesnym racjonalnym korzystaniu z zasobów przyrodniczych.

Poziom krajowy

Polityka rozwoju kraju prowadzona jest w oparciu o następujące, podstawowe dokumenty strategiczne i planistyczne:

- **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2030 r.** – która określa główne trendy, wyzwania oraz koncepcję rozwoju kraju w perspektywie długookresowej;
- **Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.** – stawiająca sobie za cel „wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów, zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności”;
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie** – zakładająca „efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym”. Jednocześnie Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego wyznacza trzy cele polityki regionalnej do 2020 roku: 1) „konkurencyjność” – wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów; 2) „spójność” – budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych; 3) „sprawność” – tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych, ukierunkowanych terytorialnie.

Długookresowe ramy rozwoju kraju kształtują:

- **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności** oraz
- **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**, stawiająca sobie za cel „efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”.

W tak zdefiniowanych granicach strategii długookresowych mieszczą się:

- **Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2020 roku** – jest to najważniejszy dokument określający cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r., kluczowy dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach obecnej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020;

-
- 9 zintegrowanych, ponadsektorowych strategii, służących realizacji założonych celów rozwojowych: 1) Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki – „Dynamiczna Polska 2020”; 2) Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego; 3) Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku); 4) Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko; 5) Strategia Sprawne Państwo; 6) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego; 7) Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego; 8) Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP; 9) Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa.

Określone w Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 misja, wizja, priorytety rozwoju oraz cele wpisują się w cele zawarte we wskazanych powyżej dokumentach strategicznych, w szczególności są spójne z celami **Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2020 r. i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie**. Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 spójna jest także z zapisami **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2030 r.**

Celem głównym **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju** jest poprawa jakości życia Polaków. Osiągnięcie tego celu powinno być mierzone, z jednej strony, wzrostem produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca, a z drugiej zwiększeniem spójności społecznej oraz zmniejszeniem nierównomierności o charakterze terytorialnym, jak również skalą skoku cywilizacyjnego społeczeństwa oraz innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów.

Przez podniesienie jakości życia, zakładane w **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju** rozumiemy istotną poprawę stanu zdrowia i wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli, możliwość korzystania z funkcjonalnej i łatwo dostępnej infrastruktury technicznej i społecznej, życie w czystym, zdrowym i sprzyjającym środowisku przyrodniczym, uczestnictwo w życiu demokratycznym, uczestnictwo w kulturze i turystyce, przynależność do zintegrowanej, pomocnej wspólnoty lokalnej, umożliwiającej lepszą harmonizację życia rodzinnego i zawodowego oraz aktywność w ramach społeczeństwa obywatelskiego. Jednocześnie **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju** zakłada podniesienie poziomu życia, rozumiane jako wzrost dochodów w sektorze gospodarstw domowych, ułatwienie dostępu do edukacji i szkolenia, co prowadzi do podwyższenia poziomu wykształcenia społeczeństwa i podnoszenia kwalifikacji obywateli, wzrost zatrudnienia i wydajności pracy, skutkujące zarówno obniżeniem bezrobocia, jak i zwiększeniem poziomu aktywności zawodowej oraz poprawę zdrowotności mieszkańców Polski.

Poziom regionalny

Cele, priorytety i kierunki rozwoju na szczeblu regionalnym określa **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 roku**. W Strategii tej sformułowano następujące cele strategiczne:

Cel Strategiczny 1: Wzmacnianie urbanizacji regionu;

Cel Strategiczny 2: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich;

Cel Strategiczny 3: Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu;

Cel Strategiczny 4: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu;

W dokumencie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego wyodrębniono Obszary Strategicznej Interwencji (OSI). Stanowią one przestrzenne odzwierciedlenie potencjałów i problemów rozwojowych, zidentyfikowanych na obszarze Województwa Lubelskiego. Stanowią one wyznacznik obszarów o szczególnych potencjałach rozwojowych, jak również obszarów problemowych o znaczeniu priorytetowym dla samorządu województwa. Poszczególne gminy położone w Powiecie Bialskim leżą w obrębie następujących OSI: Miasta subregionalne, Obszary przygraniczne, Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych, Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych, Nowoczesna wieś. Głównym narzędziem wdrażania Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 jest **Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020**. W ramach RPO WL 2014-2020 określone zostały cele szczegółowe, które są wdrażane poprzez 14 Osi Priorytetowych.

Założenia polityki spójności na okres 2021-2027

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 uwzględnia także założenia polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Określono pięć celów polityki spójności na ten okres:

- Inteligentniejsza Europa: innowacyjna i inteligentna transformacja gospodarcza;
- Bardziej ekologiczna, niskoemisyjna Europa: w tym transformacja sektora energetycznego, przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, dostosowanie do zmian klimatu i zarządzanie ryzykiem;
- Bardziej połączona Europa: mobilność i łączność TIK;
- Bardziej prospołeczna Europa: europejski filar praw socjalnych;
- Europa bliższa obywatelom: zrównoważony rozwój obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych oraz inicjatywy lokalne.

Określone zostały także dwa cele horyzontalne:

- Budowanie potencjału administracyjnego;
- Współpraca między regionami i ponad granicami: osadzenie współpracy w głównym nurcie.

Promowane będzie podejście zintegrowane, co przekłada się na preferowanie projektów, które rozwiązują nie pojedyncze, ale wiele problemów.

Tworząc priorytety Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 uwzględniono następujące cele polityki spójności:

- Bardziej inteligentna Europa;
- Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna Europa;
- Lepiej połączona Europa;
- Europa o silniejszym wymiarze społecznym;
- Europa bliżej obywateli.

X. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA

10.1. Mechanizmy wdrażania Strategii

Instytucją koordynującą wdrażanie Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 jest Zarząd Powiatu Bialskiego wraz z podległym mu Starostwem Powiatowym oraz jednostkami organizacyjnymi powiatu. Natomiast Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego jest dokumentem dotyczącym społeczności powiatu i nie skupia się jedynie na celach i zadaniach będących w kompetencji powiatu, jako jednostki samorządu terytorialnego. Z tego powodu skuteczne wdrożenie założeń zawartych w strategii wymaga uczestnictwa wielu instytucji i organizacji oraz mieszkańców powiatu.

W gronie pomiotów, które w istotny sposób będą przyczyniać się do realizacji celów strategii, należy wymienić:

- gminy wchodzące w skład Powiatu Bialskiego - szczególnie w zakresie realizacji przedsięwzięć związanych z infrastrukturą techniczną (np. drogi, chodniki), komunalną (np. wodno-kanalizacyjną) i społeczną (szkoły, biblioteki, domy kultury, obiekty sportowe);
- przedsiębiorcy i ich organizacje zrzeszające – np. poprzez inwestycje biznesowe, przekładające się na tworzenie nowych miejsc pracy;
- organizacje pozarządowe – np. Bialskopodlaska Lokalna Grupa Działania, poprzez wdrażanie celów zawartych w Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność;
- instytucje otoczenia biznesu – np. świadczące usługi doradcze i szkoleniowe, albo udostępniające kapitał pożyczkowy;
- rolnicy i ich organizacje – np. poprzez unowocześnianie gospodarki rolnej;
- mieszkańcy – np. poprzez podnoszenie własnych kompetencji zawodowych, poprzez włączanie się w inicjatywy lokalne.

Osiągnięcie celów Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego będzie możliwe dzięki szerokiemu spektrum wskazanych powyżej instytucji i podmiotów, zaangażowanych bezpośrednio bądź pośrednio w realizację strategii. Każdy z wymienionych podmiotów realizując swoje inicjatywy będzie się współprzyczyniał do osiągnięcia celów nakreślonych w strategii.

Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej oraz jednostki organizacyjnej powiatu będą realizować postanowienia zawarte w strategii między innymi poprzez wdrażanie projektów zawartych w wykazie przedsięwzięć do Wieloletniej Prognozy Finansowej. Realizacja Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego uzależniona jest od możliwości finansowych powiatu oraz od wysokości uzyskanych środków, zarówno krajowych jak i w ramach funduszy Unii Europejskiej.

W celu skutecznego zarządzania procesem wdrażania strategii należy powołać zespół zadaniowy, który będzie realizował między innymi następujące zadania:

- monitorowanie działań związanych z realizacją strategii;

-
- opiniowanie zmian i uzupełnień strategii;
 - przygotowanie materiałów informacyjnych na temat wdrażania strategii;
 - promocja strategii;
 - kontakty i koordynacja działań podejmowanych z innymi podmiotami i instytucjami na rzecz przeprowadzenia przedsięwzięć wpisujących się w cele strategii.

Na poziomie działań operacyjnych, Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej oraz podległe mu jednostki będą przygotowywały i wdrażały poszczególne przedsięwzięcia, odpowiadając między innymi za:

- opracowanie i składanie wniosków o dotacje;
- kontrolę formalną składanych wniosków i badanie ich zgodności z obowiązującymi procedurami;
- zarządzanie projektami, prowadzenie ich rozliczeń i sprawozdawczości oraz nadzór nad trwałością rezultatów tych projektów.

Bardzo istotnym elementem procesu wdrażania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 jest promocja założeń i informowanie o osiągniętych efektach. Celem działań promocyjnych jest rozpowszechnienie założeń strategii wśród mieszkańców poprzez zastosowanie różnorodnych środków komunikacji społecznej, a także promocja wśród interesariuszy instytucjonalnych. Efektem tych działań może być uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla podejmowanych inicjatyw, a także uzyskanie efektu aktywizacji i włączenia się różnych grup interesariuszy do wspólnych przedsięwzięć. Kolejnym bardzo istotnym kierunkiem działań promocyjnych jest promocja powiatu za granicą, np. w celu pozyskania inwestorów zewnętrznych oraz zainteresowania turystów ofertą w powiecie.

10.2. Metodyka przeprowadzenia ewaluacji oraz aktualizacja Strategii

Poza bieżącym monitorowaniem, dokument Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 poddany zostanie ewaluacji. Dokonanie ewaluacji rozumiane jest jako dokonanie oceny jakiegoś zjawiska. Obejmuje wydawanie opinii o wartości ocenianego działania, poprzez systematyczne, jawne zbieranie i analizowanie o nim informacji w odniesieniu do znanych celów, kryteriów i wartości. Jedną z definicji mówi, że ewaluacja to badanie wartości albo cech konkretnego programu, planu, działania, bądź obiektu, z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia. Jest to ocena wartości interwencji z zastosowaniem określonych kryteriów tej oceny, podejmowana w celu określenia efektywności interwencji, oszacowania w odniesieniu do celów, a także analizy wpływu na specyficzne problemy strukturalne. Innymi słowy, ewaluacja Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego stanowić będzie ocenę zmian sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze powiatu. Ogólną ideą strategii jest poprawa jakości życia mieszkańców, a punktem odniesienia do stwierdzenia postępu w tej sferze będą wartości przyjętych wskaźników i porównanie ich wartości do stanu z okresu przeprowadzenia diagnozy strategicznej.

Metodyka ewaluacji w odniesieniu do projektów i programów unijnych wskazuje na następujące typy ocen:

- ex-ante – przed realizacją projektu/ programu;
- mid-term – w połowie realizacji projektu/ programu;
- ex-post – na zakończenie projektu/ programu;
- on-going – na bieżąco.

W przypadku Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 ewaluacja będzie prowadzona:

- w trakcie realizacji Strategii, po trzech latach (tj. połowie okresu jej realizacji) – oceniane będą realizowane przedsięwzięcia, racjonalność wydawanych środków finansowych, postęp we wdrażaniu całego dokumentu i osiągnięciu założonych celów i efektów. W tym okresie prawdopodobnie zaistnieje potrzeba aktualizacji strategii z powodu wejścia w nowy okres programowania środków unijnych: 2021 – 2027.
- po zakończeniu realizacji Strategii – kompleksowa ocena długoterminowego wpływu zrealizowanych przedsięwzięć i założeń całej strategii na sytuację społeczną i gospodarczą Powiatu Bialskiego.

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego, jeśli zaistnieje taka potrzeba, będzie podlegała procedurze aktualizacji. Potrzeba aktualizacji Strategii może wynikać ze zmiany uwarunkowań lokalnych, pojawienia się nowych problemów i potrzeb albo pojawienia się nowych szans rozwojowych. Przesłanką dla podjęcia aktualizacji Strategii mogą być wnioski z przeprowadzonego monitoringu i ewaluacji. Najprawdopodobniej aktualizacja Strategii zostanie przeprowadzona, gdy znane będą uwarunkowania nowej perspektywy finansowej 2021-2027.

XI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Osiągnięcie celów zawartych w Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 wymaga zaangażowania różnych instytucji i podmiotów i wydatkowania znacznych środków finansowych. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczne i formalno-prawne, główne źródła finansowania rozwoju lokalnego, w okresie opracowania tej strategii stanowią:

- budżety jednostek samorządu terytorialnego: gmin, powiatów, województw;
- budżet państwa: dotacje celowe, środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw;
- środki funduszy celowych, np. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;

-
- środki z Funduszy Strukturalnych, Funduszu Spójności, Inicjatyw Wspólnotowych Unii Europejskiej oraz Wspólnej Polityki Rolnej;
 - inne fundusze europejskie, np. Fundusz Norweski;
 - fundusze prywatne oraz fundusze organizacji pozarządowych.

Istotnym wsparciem realizacji procesów rozwojowych w formie wdrażania projektów inwestycyjnych infrastrukturalnych i biznesowych oraz projektów społecznych są dotacje z funduszy unijnych. Prace nad niniejszą strategią przypadły na okres obowiązywania perspektywy finansowej Unii Europejskiej 2014-2020. Podstawowe dostępne fundusze to środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), zasilające krajowe i regionalne programy operacyjne oraz środki Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), które zasilają Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020.

Krajowe programy operacyjne

W perspektywie finansowej 2014-2020 funkcjonują następujące krajowe programy operacyjne:

- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020 – którego celem jest znaczące pobudzenie innowacyjności i konkurencyjności polskiej gospodarki, wyrażające się głównie zwiększeniem nakładów prywatnych na B+R;
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, w ramach którego możliwe jest finansowanie ponadlokalnych przedsięwzięć w zakresie energetyki odnawialnej, termomodernizacji budynków użyteczności, rozbudowy infrastruktury wodno-kanalizacyjnej;
- Program Operacyjna Polska Cyfrowa 2014-2020, w ramach którego finansowane są przedsięwzięcia związane z poprawą dostępu mieszkańców do szybkiego Internetu, rozwojem administracji elektronicznej i e-usług, a także podnoszeniem umiejętności cyfrowych społeczeństwa;
- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, finansujący między innymi projekty podnoszące kompetencje pracowników administracji samorządowej oraz rozwijających systemy zarządzania strategicznego i finansowego w gminach i powiecie;
- Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020, w ramach którego istnieje możliwość finansowania rozwoju działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, a także współpracy sieciowej podmiotów oferujących wspólny produkt turystyczny.

Programy regionalne

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (RPO WL) na lata 2014-2020 jest głównym narzędziem wdrażania Strategii Rozwoju Województwa

Lubelskiego (SRWL) na lata 2014-2020 (z perspektywą do roku 2030). Za cel główny RPO WL 2014-2020 przyjęto: „podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o wewnętrzne potencjały, sprzyjające zwiększeniu spójności społecznej i terytorialnej”. Wskazany cel jest realizowany poprzez wdrażanie projektów zgłaszanych w konkursach dotacji przez wnioskodawców, w ramach następujących osi priorytetowych:

Oś I. Badania i innowacje

Oś II. Cyfrowe lubelskie

Oś III. Konkurencyjność przedsiębiorstw

Oś IV. Energia przyjazna środowisku

Oś V. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna

Oś VI. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów

Oś VII. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego

Oś VIII. Mobilność regionalna i ekologiczny transport

Oś IX. Rynek pracy

Oś X. Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian

Oś XI. Włączenie społeczne

Oś XII. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje

Oś XIII. Infrastruktura społeczna

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020 jest kolejnym ważnym źródłem wsparcia dla beneficjentów z Powiatu Bialskiego. Środki z PROW są wydatkowane między innymi na działania inwestycyjne związane z modernizacją gospodarstw rolnych, rozwój przetwórstwa produktów rolnych, a także na rozbudowę infrastruktury na obszarach wiejskich oraz wspieranie przedsiębiorczości pozarolniczej. Samorządy lokalne mają możliwość finansowania między innymi takich przedsięwzięć jak:

- inwestycje związane z tworzeniem, ulepszaniem, lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię odnawialną i w oszczędzanie energii;
- badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej;
- inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury.

Inne źródła finansowania

Poza opisanymi wcześniej źródłami finansowania zewnętrznego przedsięwzięć realizowanych w powiecie, w zależności od specyfiki projektu, istnieją także inne

możliwości pozyskania dotacji – tj. z programów zazwyczaj bardziej ukierunkowanych tematycznie. Poniżej zestawiono przykładowe programy.

Program ERASMUS +

Program nakierowany jest na wsparcie finansowe dla instytucji i organizacji działających w obszarze edukacji i szkoleń młodzieży oraz sportu w Europie. Jego celem jest wspieranie rozwijania umiejętności jego uczestników oraz zwiększania ich szans na zatrudnienie, a także modernizacja systemów edukacji, szkoleń i wspierania młodzieży. Wspierana jest także edukacja dorosłych oraz międzynarodowa mobilność w wymianie doświadczeń w sferze edukacji i zatrudnienia.

Programy rządowe

Programy rządowe zarządzane są zazwyczaj przez właściwe tematycznie ministerstwa. Dla przykładu Ministerstwo Sportu i Turystyki przeprowadza konkursy ofert na realizację zadań publicznych z zakresu turystyki. O dofinansowanie mogą starać się organizacje pozarządowe oraz inne jednostki prowadzące działalność pożytku publicznego jak np. stowarzyszenia jednostek samorządowych, których działalność w sferze turystyki m.in. ekoturystyki, agroturystyki, przewodnictwa i pilotażu, rekreacji, wypoczynku, hotelarstwa lub krajoznawstwa jest jednym z celów lub zadań statutowych.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wspiera między innymi przedsięwzięcia związane z infrastrukturą domów kultury i ich wyposażeniem.

Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (ASOS) wspiera projekty związane z edukacją osób starszych, partycypacją społeczną tych osób oraz usługami społecznymi dla osób starszych, np. typu: rozszerzenie dostępności do usług społecznych m.in. opiekuńczych, kulturalnych, edukacyjnych, poradniczo-doradczych, sportowych i turystycznych.

Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014-2020 jest „instrumentem programowym i finansowym zwiększającym dynamikę rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz przejawem, wypracowanej w partnerstwie publiczno-społecznym, troski o rozwój aktywności obywatelskiej i potrzeby wzmocnienia miejsca i roli trzeciego sektora w realizacji zadań publicznych”.

Program Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej na lata 2016-2019, w ramach którego istnieje możliwość uzyskania dotacji na modernizację dróg powiatowych i gminnych.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych umożliwia między innymi finansowanie projektów włączenia osób z niepełnosprawnością do aktywności zawodowej.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wspierają przedsięwzięcia (zazwyczaj w formie instrumentów zwrotnych) z zakresu ochrony środowiska, efektywności energetycznej, energii odnawialnej, ekologii, ochrony przyrody oraz zarządzania gospodarką wodną i odpadową.

XII. PARTYCYPACJA I KONSULTACJE SPOŁECZNE

12.1. Mechanizmy włączenia interesariuszy w proces opracowania Strategii

W procesie opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 wykorzystano model ekspercko-partycypacyjny, który pozwolił na szeroki udział władz powiatu, pracowników Starostwa Powiatowego i jednostek organizacyjnych powiatu, Radnych Powiatu, przedstawicieli poszczególnych gmin i instytucji działających w powiecie, organizacji pozarządowych oraz przedstawicieli społeczności lokalnej w pracach nad strategią, przy jednoczesnym zaangażowaniu eksperta zewnętrznego do koordynowania prac. Przedstawiciele wymienionych środowisk włączeni zostali do grona osób stanowiących Konwent do spraw opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026. W pracach nad strategią Członkowie Konwentu odbyli trzy kilkugodzinne spotkania o charakterze konsultacyjno-warsztatowym, na których pracowano nad diagnozą sytuacji w powiecie, analizą zasobów i deficytów, sformułowaniem misji i wizji rozwoju, a także wyznaczeniem priorytetów rozwoju oraz celów strategicznych i operacyjnych. Ze strony Powiatu Bialskiego w pracach nad strategią uczestniczyli członkowie powołanego przez Starostę Zespołu ds. opracowania Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego.

Włączanie przedstawicieli różnych grup interesariuszy w prace nad strategią rozwoju wynika z przyjętego modelu współpracy trójsektorowej na rzecz rozwoju lokalnego. Tzw. „Trójkąt współpracy” to metoda włączania przedstawicieli różnych środowisk tworzących wspólnotę lokalną w prace nad strategią. W modelu współpracy trójsektorowej uczestniczą przedstawiciele następujących sektorów:

- sektor publiczny, w tym przedstawiciele władz lokalnych na szczeblu powiatu i gmin, administracji samorządowej, radni, pracownicy instytucji samorządowych i jednostek organizacyjnych powiatu;
- sektor gospodarczy – w tym rolnicy i lokalni przedsiębiorcy;
- sektor pozarządowy i społeczny, który stanowią organizacje pozarządowe i przedstawiciele mieszkańców.

Zastosowanie modelu współpracy trójsektorowej nad wypracowaniem Strategii Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 odpowiada zasadzie partnerstwa na rzecz rozwoju lokalnego, Partnerzy spoza administracji samorządowej zaangażowani zostali zarówno w prace Konwentu, jak i w proces konsultacji społecznych. Uwzględnienie idei partnerstwa na etapie przygotowania strategii miało na celu wypracowanie wspólnej wizji rozwoju oraz konsensusu, co do przyjętych priorytetów i celów.

12.2. Proces konsultacji społecznych oraz wyniki badań ankietowych

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2018-2026 poddana została procesowi konsultacji społecznych. Wersja robocza dokumentu została udostępniona do zapoznania się z jego treścią na stronie internetowej Starostwa Powiatowego. Mieszkańcy mieli możliwość pisemnego wnoszenia uwag, wniosków, postulatów oraz propozycji zmian. Opracowanie diagnozy strategicznej zostało poprzedzone przeprowadzeniem badania ankietowego wśród mieszkańców. Celem badania ankietowego było poznanie opinii mieszkańców na temat warunków życia w powiecie oraz rozpoznanie istotnych problemów i potrzeb, które powinny być uwzględnione w planowaniu kierunków rozwoju powiatu. Ankieta miała charakter dobrowolny i anonimowy, a jej wyniki prezentowane są poniżej w formie zbiorczej. Złożone zostały 553 ankiety, w tym niektóre nie zawierały odpowiedzi na wszystkie pytania. Zestawione poniżej wyniki pokazują liczbę wskazań w danej kategorii (na czarno) oraz udział procentowy wskazań w danej kategorii (na czerwono) w ich ogólnej liczbie.

Metryczka dotycząca struktury respondentów

Płeć (553 wskazań)	Liczba / %
kobieta	350
	63,29%
mężczyzna	203
	36,71%

Wiek (551 wskazań)	Liczba / %
poniżej 25 lat	64
	11,62%
26 – 45 lat	269
	48,82%
46 – 60 lat	169
	30,67%
61 i więcej	49
	8,89%

Status zawodowy (551 wskazań)	Liczba / %
uczeń / student	34
	6,17%
rolnik	55
	9,98%
osoba pracująca w sektorze publicznym	287
	52,09%

osoba pracująca w sektorze prywatnym	54
	9,80%
emeryt / rencista	41
	7,44%
osoba bezrobotna	64
	11,62%
inne, np. osoba pozostająca w domu (pan / pani domu)	16
	2,90%

Poziom wykształcenia (553 wskazań)	Liczba / %
podstawowe	27
	4,88%
zawodowe	68
	12,30%
średnie	187
	33,82%
wyższe	271
	49,01%

Analiza danych zawartych w metrycznej pokazuje, że uzyskano reprezentatywny przekrój respondentów z uwagi na płeć, grupy wiekowe, poziom wykształcenia oraz zaangażowanie zawodowe.

Wyniki badania ankietowego

Do respondentów skierowano następującą prośbę: „Proszę ocenić sytuację w Powiecie Bialskim oraz jakość i dostępność do infrastruktury i usług publicznych, posługując się następującą skalą” (proszę postawić znak „X” przy wybranej odpowiedzi):

- 5 – oceniam bardzo dobrze
- 4 – oceniam raczej dobrze
- 3 – oceniam ani dobrze, ani źle
- 2 – oceniam raczej źle
- 1 – oceniam bardzo źle
- nie mam zdania

Wyniki badania ankietowego zestawiono w poniższej tabeli.

Lp.	Wyszczególnienie	5	4	3	2	1	nie mam zdania	Razem
1.	Dostępność do administracji publicznej	143	257	99	30	6	13	548
		26,09%	46,90%	18,07%	5,47%	1,09%	2,37%	100%
2.	Lokalny rynek pracy	30	104	200	139	58	18	549
		5,46%	18,94%	36,43%	25,32%	10,56%	3,28%	100%
3.	Opieka społeczna	68	194	164	61	16	42	545
		12,48%	35,60%	30,09%	11,19%	2,94%	7,71%	100%
4.	Ochrona zdrowia	40	145	146	157	58	7	553
		7,23%	26,22%	26,40%	28,39%	10,49%	1,27%	100%
5.	Porządek publiczny i bezpieczeństwo mieszkańców	71	244	174	43	8	7	547
		12,98%	44,61%	31,81%	7,86%	1,46%	1,28%	100%
6.	Edukacja przedszkolna	102	223	116	42	7	62	552
		18,48%	40,40%	21,01%	7,61%	1,27%	11,23%	100%
7.	Szkolnictwo podstawowe	115	255	109	28	4	42	553
		20,80%	46,11%	19,71%	5,06%	0,72%	7,59%	100%
8.	Szkolnictwo zawodowe	73	192	144	48	20	76	553
		13,20%	34,72%	26,04%	8,68%	3,62%	13,74%	100%
9.	Szkolnictwo średnie	82	224	151	34	9	50	550
		14,91%	40,73%	27,45%	6,18%	1,64%	9,09%	100%
10.	Szkolnictwo wyższe	67	184	144	50	37	68	550
		12,18%	33,45%	26,18%	9,09%	6,73%	12,36%	100%
11.	Stan i dostępność do infrastruktury społecznej (świetlice wiejskie, domy kultury, itp.)	93	208	155	54	19	23	552
		16,85%	37,68%	28,08%	9,78%	3,44%	4,17%	100%

12.	Stan i dostępność do infrastruktury sportowej i rekreacyjnej (boiska, place zabaw, ścieżki rowerowe, itp.)	86	183	166	79	29	9	552
		15,58%	33,15%	30,07%	14,31%	5,25%	1,63%	100%
13.	Dostępność i stan terenów zielonych do wypoczynku i rekreacji	81	167	167	92	29	16	552
		14,67%	30,25%	30,25%	16,67%	5,25%	2,90%	100%
14.	Oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży	33	98	206	142	50	23	552
		5,98%	17,75%	37,32%	25,72%	9,06%	4,17%	100%
15.	Oferta spędzania wolnego czasu dla seniorów	38	99	155	110	58	93	553
		6,87%	17,90%	28,03%	19,89%	10,49%	16,82%	100%
16.	Ochrona i wykorzystanie zabytków	38	121	185	94	27	85	550
		6,91%	22,00%	33,64%	17,09%	4,91%	15,45%	100%
17.	Stan dróg lokalnych	28	97	144	163	108	5	545
		5,14%	17,80%	26,42%	29,91%	19,82%	0,92%	100%
18.	Lokalne połączenia komunikacyjne	26	78	106	180	140	20	550
		4,73%	14,18%	19,27%	32,73%	25,45%	3,64%	100%
19.	Dostępność do infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, sieci gazowej, itp.	67	192	146	92	35	16	548
		12,23%	35,04%	26,64%	16,79%	6,39%	2,92%	100%
20.	Dostęp do Internetu	125	220	112	70	17	7	551
		22,69%	39,93%	20,33%	12,70%	3,09%	1,27%	100%
21.	Stan środowiska naturalnego	71	279	142	42	4	8	546
		13,00%	51,10%	26,01%	7,69%	0,73%	1,47%	100%
22.	Aktywność gospodarcza w powiecie	38	137	199	90	36	52	552
		6,88%	24,82%	36,05%	16,30%	6,52%	9,42%	100%
23.	Promocja powiatu	51	170	188	63	27	54	553
		9,22%	30,74%	34,00%	11,39%	4,88%	9,76%	100%
24.	Rozwój organizacji	35	132	180	82	21	99	549

	pozarządowych	6,38%	24,04%	32,79%	14,94%	3,83%	18,0%3	100%
25.	Poziom zadowolenia Pana/Pani z życia w powiecie bialskim	52	219	176	70	23	12	552
		9,42%	39,67%	31,88%	12,68%	4,17%	2,17%	100%

Analiza uzyskanych wyników pokazuje, że wyraźnie większa liczba respondentów wśród osób, które wzięły udział w badaniu, wyraża zadowolenie z życia w Powiecie Bialskim. Najniżej ocenianą dziedziną jest „Stan dróg lokalnych” oraz „Lokalne połączenia komunikacyjne”. Większość ocen poniżej średniej uzyskała także sfera „Ochrona zdrowia” oraz „Lokalny rynek pracy”. Wysoki odsetek wskazań „oceniłam bardzo dobrze” i „oceniłam raczej dobrze” zanotowano w kategorii „Dostęp do Internetu”, „Dostępność do administracji publicznej”, „Szkolnictwo podstawowe” i „Szkolnictwo średnie”. Wysokie notowania ma także sfera życia związana z dostępnością do infrastruktury społecznej, sportowej i rekreacyjnej, a także dostępność stan terenów zielonych. Mimo tego oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci, młodzieży i seniorów ma więcej ocen negatywnych, niż pozytywnych. Powiat Bialski został oceniony przez respondentów w większości pozytywnie pod względem porządku publicznego, bezpieczeństwa mieszkańców i opieki społecznej. „Aktywność gospodarcza w powiecie” oraz „Promocja powiatu” mają więcej ocen pozytywnych, niż negatywnych.

XIII. ZAŁĄCZNIKI

13.1. Zestawienie wykorzystanych źródeł, dokumentów i opracowań

Wykorzystane źródła:

Aneks statystyczno-diagnostyczny do Zintegrowanej Strategii Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego „Aktywne Pogranicze” na lata 2014-2020 z perspektywą do roku 2030

GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

<http://bialapodlaska.praca.gov.pl/>

<http://lublin.stat.gov.pl/dane-o-województwie/powiaty/>

<http://wuplublin.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analazy>

<http://www.polskawliczbach.pl>

<http://www.powiatbialski.eu>

Powiatowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2022

Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2016-2020

Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bialskim na lata 2014 - 2022

Prognoza Oddziaływania na Środowisko Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Bialskiego na lata 2014-2017 z perspektywą na lata 2018-2021

Program ochrony środowiska dla Powiatu Bialskiego na lata 2014-2017 z perspektywą na lata 2018-2021

Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest w Powiecie Bialskim na lata 2009-2032

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność Bialskopodlaskiej Lokalnej Grupy Działania 2014-2020

Strategia Rozwoju Powiatu Bialskiego na lata 2007-2015

Zintegrowana Strategia Rozwoju Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego „Aktywne Pogranicze” na lata 2015-2020

13.2. Spis tabel, wykresów, map i fotografii

Mapy

Mapa 1. Położenie Powiatu Bialskiego na tle województwa lubelskiego	9
Mapa 2. Położenie gmin Powiatu Bialskiego.....	10
Mapa 3. Lasy i obszary chronione na terenie Powiatu Bialskiego.....	15
Mapa 4. Sieć drogowa w Powiecie Bialskim	56

Fotografie

Fotografia 1. Zbiornik Podedworze.....	17
Fotografia 2. Podlaski Przełom Bugu.....	19
Fotografia 3. Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu	20
Fotografia 4. Rezerwat „Szwajcaria Podlaska” w Parku Krajobrazowym „Podlaski Przełom Bugu”	23
Fotografia 5. „Dąb Miłości”, Leśna Podlaska	24
Fotografia 6. Sanktuarium Maryjne w miejscowości Kodeń	26
Fotografia 7. Monaster Św. Onufrego w Jabłecznej	26
Fotografia 8. Stadnina w Janowie Podlaskim	28
Fotografia 9. Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie.....	42
Fotografia 10. Obiekty sportowe w Międzyrzecu Podlaskim	53

Tabele

Tabela 1. Sieć osadnicza Powiatu Bialskiego na tle Województwa Lubelskiego.....	11
Tabela 2. Liczba miejscowości wiejskich w poszczególnych gminach Powiatu Bialskiego oraz powierzchnia gmin	12
Tabela 3. Struktura użytkowania ziemi w Powiecie Bialskim na dzień 01.01.2017	14
Tabela 4. Biologiczne grupy wiekowe w Powiecie Bialskim (31.12.2017)	30
Tabela 5. Poziom wykształcenia mieszkańców Powiatu Bialskiego na tle Województwa Lubelskiego i Polski (2011 rok)	33
Tabela 6. Produkcyjne grupy wieku w Powiecie Bialskim (31.12.2017)	34
Tabela 7. Wskaźniki obciążenia demograficznego (31.12.2016)	34
Tabela 8. Struktura bezrobocia w Powiecie Bialskim w latach 2013-2018 (dane na koniec VI)	35
Tabela 9. Imprezy kulturalne w Powiecie Bialskim w 2017 roku	40
Tabela 10. Koła, kluby, sekcje i członkowie w Powiecie Bialskim w 2017 roku	41
Tabela 11. Grupy artystyczne i członkowie w Powiecie Bialskim w 2017 roku	41
Tabela 12. Liczba wypożyczeni księgozbioru bibliotek w Powiecie Bialskim	42
Tabela 13. Liczba osób odwiedzających Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie.....	43
Tabela 14. Ochrona zdrowia w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017.....	44

Tabela 15. Pomoc społeczna w Powiecie Bialskim w latach 2013-2016	46
Tabela 16. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017 według struktury własności.....	49
Tabela 17. Podmioty gospodarki narodowej w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017 według klasy wielkości	50
Tabela 18. Podmioty gospodarcze w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017 według grup rodzajów działalności PKD 2007	50
Tabela 19. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w Powiecie Bialskim	51
Tabela 20. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna w Powiecie Bialskim w latach 2013-2017 .	57
Tabela 21. Sieć gazowa i ciepłownicza w Powiecie Bialskim w latach 2013-2016	59
Tabela 22. Budżet Powiatu Bialskiego w latach 2015-2018 w zł	60
Tabela 23. Dochody budżetowe na 1 mieszkańca Powiatu Bialskiego w latach 2013-2017 (zł)	61
Tabela 24. Wydatki budżetowe Powiatu Bialskiego w latach 2013-2017 (zł) – wybrane działy	61

Wykresy

Wykres 1. Populacja – powiat bialski w latach 1995-2017	29
Wykres 2. Piramida wieku mieszkańców powiatu bialskiego, 2017	30
Wykres 3. Przyrost naturalny w latach 1995-2016 w powiecie bialskim	31
Wykres 4. Poziom wykształcenia – powiat bialski	32
Wykres 5. Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie bialskim w latach 2004-2016	38
Wykres 6. Ćwiczący w klubach sportowych w powiecie bialskim w latach 2008-2016	43